

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Konstantin Vasilioglu
Ana Stoletnăya

GÖK KUŞAA

Gagauz dili
2-ci klaslara deyni



Știința, 2015

CZU 811.512.165 (075.2)

V 34

Elaborat în baza curriculumului disciplinar și aprobat prin Ordinul ministrului educației (nr. 611 din 6 iulie 2015).

Editat din mijloacele financiare bugetare.

Comisia de evaluare: *Maria Jecova*, prof. școlar, gr. did. unu, Liceul Teoretic „N. Treția-kov”, Comrat; *Anastasia Leiciu*, prof. școlar, gr. did. unu, Gimnaziul „S. Curoglu”, Comrat; *Oxana Constantinova*, prof. școlar, gr. did. unu, Liceul Teoretic „M. Guboglu”, Comrat

Recenzente: *S. Dimitroglu*, *M. Stoiko*, *M. Buzadji*, *O. Deli*, cadre didactice, Liceul Teoretic „D. Kara Cioban”, Comrat

Responsabil de ediție: *Valentina Rîbalchina*

Corector: *Tatiana Bolgar*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Pictor: *Simion Coadă*

Machetare computerizată: *Anatol Andrițchi*

Procesare imagini și copertă: *Romeo Șveț, Vitalie Ichim*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini@stiinta.asm.md; prini_stiinta@yahoo.com;

www.stiinta.asm.md

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Vasilioglu, Konstantin

Gök kuşaa: Gagauz dili 2-ci klaslara deyni / K. Vasilioglu, A. Stoletnăya; Min. Educației al Republicii Moldova. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Tipografia „BALA-CRON” SRL) – 184 p.

ISBN 978-9975-67-980-0

811.512.165 (075.2)

© *Konstantin Vasilioglu,*
Ana Stoletnăya. 2011, 2015

© Întreprinderea Editorial-Poli-
grafică Știința. 2011, 2015

ISBN 978-9975-67-980-0

KÖRPÄ DOSTLARIMIZ!

Siz büüdünüz, artık kendibaşına okuyêrsınız hem çok başka işlär da yapêrsınız. Siz, artık lââzım-saydı, gökâ da olur kendibaşına çıkasınız. Buna deyni sizdä var havez da, büük potentsial da!

Ama Biz (kiyadın avtorları) isteeriz sizä yardım-cı olmaa. Sizin elinizä vereriz bir merdiven, angı-sını lââzım becerikli kullanasınız. Yaşamanız-da seftä sizin elinizdä "Gök kuşaa" bulunêr.

Gökün kuşaa, – dedim uşaa, –

Bu – bir köprü eni.

Sizä deyni kurdum onu,

Gökâ pinmäa deyni.

Ama bu kuşak – büülü kuşak, angısı pek çalışannarı var nicä üüsek uurlara, ta gökâ kaldır-sın. Tä neçin lââzım çok üürenmäa, bişeycik kaçır-mamaa da çalışmaa hergün makar ki bir basamacık yukarı kalkmaa. Da ozaman, bilmeeriz gökâ çıkacanız mı, ama bilgileriniz yukarı kalktı-ça, kendinizi adam duyacanız.

Kaçırmayın bu şansı, körpä dostlarımız!

Avtorlar

İÇİNDEKİLÄR

Ana dili

Renkli güz. Şkola	8	Tabiat	66
Alfabet.....	8	Büük bukva	66
Seslär hem bukvalar	9	Büük bukva hayvannarın laaplarında	67
Vokallar	10	Söz payları	69
Konsonnar	13	Laflar, angıları predmetlerin adlarını gösterler, soruşlara kim? Ne? cevap ederler.....	72
Laf. Kısım	15	Testlär	76
Urgu	16	Eşil dostlarımız	77
Cümlä hem laf.....	17	Laflar angıları cevap ederler soruşlara Nesoy? Angı? Netürlü?.....	77
Büük bukva soyadlarda, adlarda hem bobaycalarda	22	Testlär	80
Testlär "Tekrar"	26	Yılın zamannarı	81
Benim Moldovam. Sevgili Bucak	27	Laflar, angıları cevap ederler soruşlara ne yaptı? ne yapêr? ne yapacak?	81
Uzun vokallar.....	27	Predmetlerin işlemi gösterän lafların soruşları.....	83
İkili konsonnar	28	Testlär	88
Vokal armoniyası.....	30	Tekrarlamak	89
Lafların geçirdilmesi.....	31	Nasaatlar	97
Baalantılı söz. Tekst. Cümlä	32	Okumak	
Söz nişannarı.....	35	Gerbimiz. <i>Kosti Vasilioglu</i>	102
Cümlä.....	35	Bayraamız. <i>Kosti Vasilioglu</i>	103
Söz.....	36	Renkli güz	104
Tekst	37	<i>Dionis Tanasoglu i in</i>	104
Cümlelerin durguçluk nişannarı	38	Yapraklar. <i>Dionis Tanasoglu</i>	104
Gümlenin baş payları	42	Eni şkolacı. <i>Nikolay Baboglu</i>	105
Subyekt hem predikat	44	Bııcıık. <i>Jon Dru[</i>	106
Cümlelerde lafların baalantıları	51	Güzün. <i>Gavril Gaydarç</i>	108
Dostluk	58	Güz. <i>Stepan Kuroglu</i>	109
Laf.....	58	Güz türküsü. <i>Sennur Sezer</i>	109
Lafların kökü.....	59	Okuyalım düşünelim, annadalım	110
Afiksler	61		
Senselä laflar	63		

Sevgili vatanım	111	Hey, dostum, tutun kol-kol.	
Nikolay Baboglu i`in	111	<i>Vasi Filioglu</i>	132
Vatanım – paalı Bucak... .		Arıcık. <i>Kosti Vasilioglu</i>	133
<i>Nikolay Baboglu</i>	111	Bujurun dostları. <i>Spiridon Vangeli</i>	135
Vatanım. <i>Kosti Vasilioglu</i>	111	Sölä, daayım... <i>George Bl[naru</i>	135
Gagauz erim. <i>Mina Kxsq</i>	112	Okuyalım, düşünelim, annadalım	136
Bucak. <i>Todur Zanet</i>	112	Anadan paalı hiç yoktur	137
Ah, tarafım, tarafım... .		Gavril Gaydarc] i`in	137
<i>Dmitriy Kara ~oban</i>	112	Ana. <i>Gavril Gaydarc]</i>	137
Gözäl küüyüm. <i>Andrey Ko`anc]</i>	113	Tay-tay türküsü. <i>Stepan Kuroglu</i>	138
Moldovanın merkezi. <i>Kosti Vasilioglu</i>	113	Çiidem zamanı. <i>Stepan Kuroglu</i>	138
Girgin çoban. <i>Stepan Kuroglu</i>	115	Martacıklar. <i>Nikolay Baboglu</i>	139
Gözäl Bucak. <i>Dionis Tanasoglu</i>	115	Anam. <i>Dionis Tanasoglu</i>	140
Bizim küülär. <i>N. Tanasogluya gözä</i>	115	Dufi. <i>Kosti Vasilioglu</i>	140
Açan uşacım aalêr... .		Girginanın laaleleri.	
<i>Dmitriy Kara ~oban</i>	117	<i>Todur Marinoglu</i>	141
Baktım bän yaşamaya.		Ana dilim. <i>Sofi Koca</i>	142
<i>Dmitriy Kara ~oban</i>	117	Gezi. <i>Nikolay Baboglu</i>	142
Uygun sözlär. <i>Kosti Vasilioglu</i>	117	Okuyalım, düşünelim, annadalım	144
Okuyalım, düşünelim, annadalım	118	İilik hem körlük	145
Ne gözäl kışlar bizdä	119	Kosti Vasilioglu i`in	145
Dmitriy Kara ~oban i`in	119	Bizim diri köşemiz. <i>Kosti Vasilioglu</i>	145
Eni yıla karşı. <i>Dmitriy Kara ~oban</i>	119	Nasticik. <i>Kosti Vasilioglu</i>	145
Eni yıl. <i>Todur Zanet</i>	120	Tekir-mamu (Masal). <i>Kosti Vasilioglu</i>	146
Şaka. <i>Nikolay Tanasoglu</i>	120	Yavrucukları koru! <i>Stepan Kuroglu</i>	148
Kolada. <i>Nikolay Baboglu</i>	120	Karezlik. <i>Todur Marinoglu</i> (Ezopa görä) .	148
Tinkuça. <i>Spiridon Vangeli</i>	122	Bülbül. <i>Spiridon Vangeli</i>	149
Bilersin mi?.....	122	Çıkısa on yıl karşımdan.	
Geç kaar. <i>Mina Kxsq</i>	123	<i>Dmitriy Kara ~oban</i>	149
Kış yolu. <i>Aleksandr Pu=kin</i>	124	Eh, kısmet! <i>Dmitriy Kara ~oban</i>	150
Kış sabaası. <i>Kosti Vasilioglu</i>	124	Okuyalım, düşünelim, annadalım	151
Gözäl kış. <i>Stepan Kuroglu</i>	126	İsteyärsän kısmetli olmaa – sayma	
Ayaz. <i>Todur Zanet</i>	126	zaametini	152
Masal zamanı. <i>Stepan Kuroglu</i>	127	Stepan Kuroglu i`in	152
Okuyalım, düşünelim, annadalım	128	Tatlı ses. <i>Stepan Kuroglu</i>	152
Adam dostsuz – kär kolsuz	129	Büük ev. <i>Spiridon Vangeli</i>	152
Mina Kxsq i`in	129	Yardım. <i>Kosti Vasilioglu</i>	153
Dostluk. <i>Mina Kxsq</i>	129	Gafi. <i>Kosti Vasilioglu</i>	154
Dostluk. <i>Todur Marinoglu</i>	130	Ceviz acı baalarda... .	
Koduk. <i>Nikolay Baboglu</i>	130	<i>Nikolay Baboglu</i>	155

Oldum bän çırak. <i>Dimitri Kara ~oban</i>	155	Uslu kedıcık. <i>Vasi Filioglu</i>	173
Mutlu ad. <i>Mina Kxsq</i>	155	Bucakta sabaa. <i>Stepan Kuroglu</i>	173
Okuyalım, düşünelim, annadalım	156	İhtâr sözü.	173
Etiket	157	İlkyaz. <i>Nikolay Baboglu</i>	174
Çancaaz. <i>Nikolay Baboglu</i>	157	Mart dädunun unukası. <i>Spiridon Vangeli</i>	175
Papuçlar. <i>Nikolay Baboglu</i>	158	Kütüyä yolculuk. <i>Gwıdwz ~ak]roglu</i>	176
Şkolaya gidärkän. <i>Kosti Vasilioglu</i>	158	Okuyalım, düşünelim, annadalım	177
Mali. <i>Kosti Vasilioglu</i>	159	Tabiat bizi sarêr	178
Alma. <i>Emilian Bukov</i>	160	Andrey Ko`anc] i`in	178
Yolda. <i>Todur Marinoglu</i>	160	Halkım. <i>Andrey Ko`anc]</i>	178
Kurt-kuşlar, eşilliklär – bizim		Biz büüyeriz. <i>Andrey Ko`anc]</i>	178
zenginniimiz	161	Bizdä oldu zaamet pek	
Todur Marinoglu i`in	161	çok... <i>Andrey Ko`anc]</i>	179
Karayka. <i>Todur Marinoglu</i>	161	Kırlar – eni kilim...	
Pali. <i>Kosti Vasilioglu</i>	163	<i>Dmitriy Kara ~oban</i>	179
Kuşçaaz. <i>Dionis Tanasoglu</i>	163	Tilki hem Karımca. <i>Grigore Vieru</i>	180
Atlı. <i>Nikolay Baboglu</i>	164	Bozkaylan Çakal (Masal)	
Küçük fidan. <i>E. Recep</i>	165	<i>Kosti Vasilioglu</i>	180
Mırk-Mırk. <i>Kosti Vasilioglu</i>	166	Saksan. <i>Kosti Vasilioglu</i>	181
Koçlar. <i>Kosti Vasilioglu</i>	167	Flamur aacı. <i>Spiridon Vangeli</i>	182
Potmar. <i>Kosti Vasilioglu</i>	169	Biyaz horu. <i>Spiridon Vangeli</i>	183
Okuyalım, düşünelim, annadalım	171		
İlkyaz geldi – dünnä dirildi	172		
Vasi Filioglu i`in	172		
Mardın sekizi. <i>Vasi Filioglu</i>	172		
Açan kırkêrlar kafamı... .			
<i>Andrey Ko`anc]</i>	172		

Annaşılmiş nişannar



— işlär hem soruşlar



— sözlük



— teoriya



— tanıştırmak uuru

ANA DILI



RENKLI GÜZ. ŞKOLA

TEKRAR ALFABET

1. Aklınıza getirin gagauz dilinin alfabetini. Aşaadaki yazılara görä söläyin bukvaları, altındaki yazılara görä.

ALFABET

Aa	Ää	Bb	Cc	Çç	Dd	Ee	Êê
a	ä	be	ce	çê	de	e	ê
Ff	Gg	Hh	Iı	İi	Jj	Kk	Ll
fe	gê	he	ı	i	je	ke	le
Mm	Nn	Oo	Öö	Pp	Rr	Ss	Şş
me	ne	o	ö	pê	re	se	şe
Tt	Ťt	Uu	Üü	Vv	Yy	Zz	
te	ŧê	u	ü	ve	yöt	ze	

Bir sıralaa görä dizili bukvalara *alfabet* deniler. Gagauz alfabeti düzülü **31 bukvadan**.



Esap alın, nicä sıralı bukvalar. Üürenin alfabeti kiyatsız sölemää.

2. Okuyun lafları da sora alfabet sıralına görä yazın onnari.

Makazlar, kuşcaaz, çalı, alma, ot, yastık, süt, laana, şeker, beygir, piinir, zeedä, örnek, ütü, jurnal, Vari, Nadi, güneş, ırtır, elek.



Bulun lafları, angıları çekederlär bu bukvalarlan: ö, ü, e, y, ç.

3. Okuyun klastaki kafadarlarınızın soy adlarını alfabet sıralına görä.

SESLÄR HEM BUKVALAR

4. Okuyun.

Vatan škola, kış, uşak, Komrat, zavod, deniz, Haydar, Çadır, Andrey, Miti, oktäbri, insan.



Yazın teferlerinizdä lafları alfabet sıralına görä. Herbirindä kaç bukva hem kaç ses var sayın.

5. Okuyun. Bulun lafları, anglarında var üçär ses. Sıralayın bukvaları hem sesleri.

kısmetli
metinni

Yoktur bölä kısmetli
Uşaklık hiç bir erdä;

Yoktur bundan metinni
Ana toprak dünnedä.

(V. ~akir)



Sesleri söleeriz hem işideriz, bukvaları yazêrız hem göreriz.

6. Okuyun teksti.

Tilki, Kunduz, Domuz an.aşmışlar bir uzun yola barabar yol.anmaa. Da.larda, bayırlard. gezm.ä – eni erleri görm.ä.

Hazırlanmışlar, ne l.âzım uzak yola, almışlar da yol.anmışlar. Gitmişlär, nekadar gitmişlär, da bir dereyâ etişmişlär. Öbür tarafına geçmää deyni varmış bir daracacık köprü.ük, angısından varmış nicä sade birär-birär geçm.ä.



Teksti yazın teferlerinizdä, bukvaları noktaların erinä koyarak.

7. Söläyin lafları bu resimnerä görä. Esap alıp, angı seslerdän onnar düzülerlär.



8. Okuyun lafları.

Çiidem, daada, kaar, eri, sıcak.



Kaçar bukva hem kaçar ses var bu laflarda?

9. Okuyun lafları da söläyin, kaç ses hem kaç bukva var herbirindä.

Vatan, gün, toprak, köprü, yol, ev, bir, durdu, ceviz, küpä, horoz.



Yazın tefterlerinizdä bu lafları da sesleri açık söläyin.

10. Okuyun. Gösterin, angı bukvalar diiştirdi lafları?

Sap – sat; koy – doy; koy – kay; para – pala; karık – kazık – kaşık – kayık.



Yazın tefterlerinizdä lafları da çizin o bukvaların altını, angıları diiştirdi lafları.

VOKALLAR

Vokal sesleri:

Kalʎn

a

o

u

ı

ê

ʎncq

ä

ö

ü

i

e

üüredici
şkola

11. Okuyun. Laflarda vokal seslerini söläyin.

Kartal, yımırta, odun, güz, şkola, üüredici, tefter, tebeşir, tafta, yazal, aralık, açığöz, seslä.



Nışanı laflarlan cümlä kurun.

12. Okuyun.

Fidan, yaprak, geldi, aaçlar, renkli, sarı, kırmızı, kuru, döküler, şılêêr, yaamur, güneş.



Lafları yazın tefterlerinizdä. Vokalların altlarını çizin.

13. Okuyun.

Herbir ana laf –
sallangaç lafım.
Of, taraf, taraf,
benim tarafım.

O tarafta sabaa
Şen herkerä olêr,
orda başça kaba –
mercanka soluyêr.

(D. Kara ~oban)



Şiiri yazın tefterlerinizdä. Sade kalın vokallı lafların altlarını çizin.

14. Okuyun teksti.

DOSTLAR

Miticik hastalanmış. Canı sıkılmış evdä. Hepsicii çocuklar şkolada üürenerlär, ama o yatêr.

Gelmişlär dolaşmaa onu Koli hem Vasi. Getirmişlär ona bir eni hem gözäl resimni kiyat. Miticiin dostları – pek ii çocuklar!



Yazın, kalın vokalların altlarını çizerek bir çiziciklän, incelerin da – ikiylän.

15. Okuyun.



* * *

Ko olsun evin
Herkerä açık.
Yolcuya sevin,
Karşı ona çık.

Adını koru,
Dostuna yaman.
Diilseydin dooru
Bil olmaa pişman.

(P. ~ebotar)

yolcu
yamanmaa



yamanmaa – sokulmaa, yakın olmaa
pişman – zeetlenmää, kendini çekişmää



Yazın, laflarda incä vokalların altlarını çizerek.

16. Okuyun.

İlkyaz o yılın geldi ydi diil nicä herkerä. Geldiydi pek erken. Ama getirdiydi kendi kuvedindä bir kuşkuluk. Mart ayın başlantısında kırlar şansora paklanmıştılar kaardan. Küü içindä olduydu yolcaazlar. Güneşti. Sıcaktı. Kuruydu.



Teksti tefterlerinizdä yazın. Sade incä vokallı lafların altlarını çizin.

17. Okuyun.

KIŞ AVŞAMI

Büük boran eser gittikçä,
Kaar tozêêr gökâ uzak,
Ba titsi üüerer hayvanca,
Ba aalêêr nicä uşak.

Ba, bir örtücää gidip tä,
Samanı fişirdadêr,
Ba, yolcu gibi gelip tä,
Pençeremizä urêr.

(A. Pu=kin)



Şiiri tefterlerinizdä yazın. Kalın vokallı lafların altını bir çizi, incä vokallı lafların da altını iki çizilän çizin.

18. Okuyun.

Aaçlar – erin (topraan) en **kudretli** yaşayannarı.

Onnar çok işleri aklılarında tutêrlar. Yıllık alkaları herbir yıl için büyük informaşıya var nicä versinnär. Geniş alkalar göstererlär, ani o yıl yaşlıkmış. Daracacık alkalar annadêrlar zor, fena, susuz hem kurak yıllar için.



Yazın tefterlerinizdä. Çizin lafların altlarını, angılarında var sade incä vokallar.

19. Okuyun.

Dünnedä adın **Adam!** Korum bu adını! Korkak olanı köpeklär taa uzaktan tanıyarmışlar. Adam adamı bir kerä aldadır. Adamın iisi iştä belli olar.

Erä bakan adamdan hem susan köpektän korunasin. Yalancının evi yanmış, kimsey onu inanmamış. Yalandırdıysan dün, inanmazlar büün.



Annadın, ne annadınız adam için. Çıkarın tefterlerinizä sade o lafları, angılarında var sade kalın vokallar.

20. Okuyun.

YUVANOGLULAR

Bostan şansora olduydu bütününä. Çok ta susak büümüştü o yaz. Bostanı bozduynan bir taliga üklü sade susak evä getirdiydik. Hepsinä komuşulara da birär susak verdiydik. Bütün maalä kaşıkları o susaklarda tutardı.

(N. Tanasoglu)



Tekstän çıkarın o lafları, angılarında var hem incä, hem kalın vokallar.

21. Okuyun. Vokalları bulup, gösterin.

Yaz gözäl geçti. Biz dinnendik, oynadık, işledik. Kiyat, gazeta hem jurnal okuduk. Küüdä çok eni işlär gördük.

22. Okuyun.

SAALIK İÇİN NE LÄÄZİM?

Pak soluk şu solumaa,
Pençereleri hep açmaa,
Ellerimizi yıkamaa.

Yaş parçaylan toz silmää,
İçerlerini süpürmää,
Erä gübür atmamaa,
Banedä sık yıkanmaa.

soluk
gübür



Şiiri teftlerinizdä yazın. Vokalların altını çizün.

23. Yazın teftlerinizdä. İncä vokalların altını çizün.

Kasabada sokaa var nicä aykırılamaa sade trafik fenerin eşil gözü yanarkan. Yolu geçmää deyni, ilktän läözım bakmaa sol tarafa. Yoksaydı maşına – var nicä geçmää. Yolun ortasına etiştıynän, läözım bakmaa saa tarafa. Eer yoksaydı transport saa taraftan, var nicä geçmää sokaan öbür tarafına. Yolun üstündä oynamaa **yasak**.



yasak – yok nicä, olmaz
trafik – yol



İlerledin yaratmayı.

KONSONNAR

Sesli	r	l	m	n	y	b	v	g	d	j	c	z		
Sessiz						p	f	k	t	ş	ç	s	ı	h



Verili shemayı teftlerinizdä yazın.

24. Okuyun bilmeyceleri.

Kışın, büyük ayazlarda,
Kim gezer aaç kırlarda.

Daalarda yaşêêr kumița
Lafları – haliz alvița.
Ama zararçı, hırsız,
Horozu kapır lafsız.



yapraklar
işçi



Bilmeyceyi tefterlerinizdä yazın. Konsonnarın altını çizin.

25. Okuyun.

Güz geldi. Yapraklar sararêr. Üzümleri toplêêrlar. Uşaklar şkolada üürenerlär. Urokları sesleerlär. Benim bobam işçiydir. Bir gün ırka gittik. Borä Terzi benim kafadarım.



Lafları tefterlerinizdä yazın. Sesli konsonnarın altını çizin.

26. Okuyun. Kóyun cümleleri o sıralaa, biri-biri ardısora, ki olsun annatma.

Yapraklar olmuşlar sarı hem kırmızı. Kuşlar gitmişlär sıcak taraflara. Onnar düşerlär aaçlardan. Geldi güz.



Sesli konsonnarın altını çizin.

27. Okuyun. Esaba alın, angı seslär yımışak söleler, angıları da çetin.

Bendän, sendän, hatırlık, koyunnar, beşlik, tekerlek, topal, eşil, klas, şkola, kultura, göl, kül, alêr.



Angı vokallar incä? Söläyin onnarı ayırı, sora da laflarda. Angı vokallar kalın? Söläyin onnarı ayırı, sora da laflarda.

28. Okuyun:

a) incä vokalları konsonnarlan: *dq, de, di, dx, dw; tq, te, tx, tw; bq, be, bi, bx, bw; pq, pe, pi, px, pw...*;

b) konsonnarı incä vokalların ardında: *qr, er, xr, wr; qn, en, in, xn, wn; qt, et, it, xt, wt; ez, iz, wk, xp, ql, ec, ih, w=...*;

c) bu sesbirlişmelerini laflarda: *gidqr, dxktw, gwz*. Dooru, açık söläyin incä vokalları hem yımışak konsonnarı onnarın ardında.

29. Okuyun. Yımışak konsonnarı söläyin.

Biz, bizim, karpuz, karpuzu, buynuz, toz, üz, güz, güzün.

30. Okuyun.

Kirez, horoz, domuz, omuz, yıldız, otuz.

kirez
karpuz



Lafları ölä diiştirin, ani z konsonu açık işidilsin. **Örnek:** kirez–kirezi...

31. Okuyun lafları. Esap alın nasıl onnar yazılêrlar.

gözsü	Z	çi	Z	sin	kızçaa	Z	alêri	Z
tuzsu		ge		sin	tuzçaa		gideri	
üzsü		di		siz	gagau	ça	yolcuyu	
aazsı		e		sin	gözçää		geleri	

32. Okuyun. Birär cümlä düzün.

Yazêrız, gagauzça, kızçaaaz, düzsün, gidecez, döneriz.

LAF. KISIM

33. Okuyun lafları. Annadın ne gösterer herbir laf. Kaçar kısım herbir lafta var.

El, ev, top, bal, keçi, edi, sarı, aldı, testerä, onedi, kaldırdı, aydınlık, maşına, aaç.



Tefterlerinizdä geçirilmeyän lafları yazın.

34. Okuyun.

Cüm-lä, be-nim, tef-ter, te-be-şir, do-kuz, dök-tü, baa-lar, büük-le-ri, büü-mää, de-re-yä, kay-ar-kan, giy-är-kan.



Kısımnara bölünük lafları topladın bireri da tefterlerinizdä yazın.



Herbir kısımda bir vokal var. Esaba alın, ki uzun vokal bir kısım düzer.

35. Bu kısımnardan düzün laf.

-lar, -lık, -lu, -lı, -ik, -ük, var-, top-, at-, er-, çür-.

uşaklar
gölcük



Lafları tefterlerinizdä yazın.

36. Okuyun teksti.

* * *

Gelmiş ilkyaz. Başlamış kaar suları akmaa. Uşaklar almışlar bir taftacık, yapmışlar ondan kayıcak da suya salvermişlər. Kayıcak üzərmiş, uşaklar da onun ardına kaçarmışlar, baarışarmışlar, bişeycik önnerində görməmişlər.

Butakım onnar kaçmışlar taa, kösteklenip, ikisi da bir gölcük içinä düşmeyincä.

(L. Tolstoy)



Bulun da çıkarın tekstdän ilktän bir kısmını lafları, sora iki kısmını hem ileri dooru. Çizin kalın vokalların altlarını birär çiziciklän, incä vokalların da – ikişär çiziciklän.

URGU

37. Okuyun şiiri.

Hey, kırdä gezän tavşam,
Bizi görüp, pek kaçan.
Genä başçaya girdin,
Fidannarı kemirdin.

(A. Tukan)



Şiiri tefterlerinizdä yazın. Urguları koyun. Urgusuz vokalları gösterin.

Lafta kısmınarın biri taa üüsek seslän söleler, *urgulu* söleler. Bölä kısmın vokalına *urgulu vokal* deniler.

Gagauz laflarında urgular taa çok bitki kısımına düşerlär: *almá*, *=ekér*, *gidér*.



38. Okuyun teksti.

Daadan çok fayda var. O kırları kuraktan koruyêr. Daa soluu paklêêr. Denizlär, göllär, derelär, daalar eri gözellederlär. Daaları koruyun!



Yazın tefterlerinizdä teksti. Herbir lafa urgu koyun. Urgusuz vokalların altına birär nokta koyun.

39. Okuyun lafları.

Sofra, kardaşlar, yazmaa, gelecän, duracan, oguzlar, gagauzlar, türkölär, Oguzistan, Bucak.

Bucak
gagauzlar



Yazın tefterlerinizdä. Laflara urguları koyun.

CÜMLÄ HEM LAF

40. Aşaadakı resimä görä kurun bir annatma (yaratma).



Vatan
büün

41. Okuyun. Kaç cümlä bu teksttä var?

Geçti şen yaz. Geldi dürük güz. Büün bizim Vatanımızın uşakları giderlär şkolaya.

Ne söläner ilk cümledä? Kimin için söläner üçüncü cümledä?
Yazın tefterlerinizdä. Okuyun cümleleri kısım-kısım.

42. Okuyun. Kaçar kısım laflarda =kolaya hem hepsimiz?

Şkolaya seftä geldik * –
Şkolacı olduk.
Burada bilgi, dostluk
Hepsimiz bulduk.

* Hepsiciini materialları, angılarında gösterilmeer avtorun adı, yazdı K. Vasilioglu.

43. Okuyun.

üüretmä yılı
büük

BİLGİ YORTUSU

Üüretmä yılın çeketmesi herbir ayleyâ deyni – büük yortu. Bizim Vatanımızda herbir üçüncü kişi üürener.

Bu yortunun var kendi nişannarı. Bu gündä sokaklarda pek çok donaklı üürenici çiçeklärlän. Büüklär da hepsicii pek şen.



İlk cümleyi yazın tefterlerinizdä. Kaç laf bu cümledä?

44. Okuyun.

BİZİM ŞKOLA

Bizim şkola büük hem gözäl. Şkolamızın yapısı üçkatlı. Onda var pek çok klas. Var biblioteka, sport hem toplantı salonnarı da.

Biz üüreneriz okumaa, yazmaa, saymaa, resimnemää...



toplantı – neredä insannar, üürenicilär toplanêrlar bireri bir problemayı çözmää yada birbişey için karar almaa



Teksti yazın tefterlerinizdä. Lafları aazdan bölün kısımnara. Kaç laf var ilk cümledä?



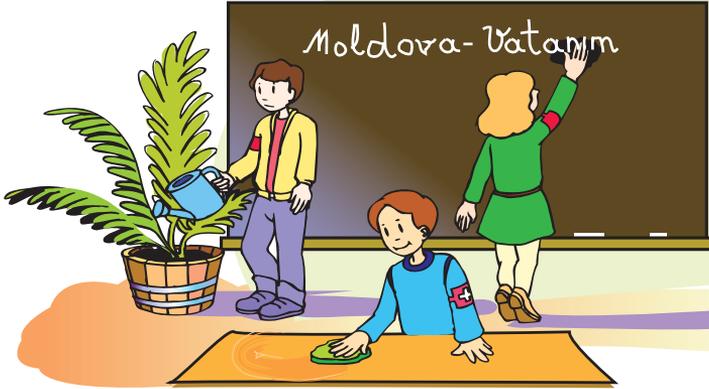
45. Okuyun teksti.

İZMETÇİLÄR

Paşı Sarıoğlu hem Koli Terzioğlu – izmetçilär. Koli açtı pençereyi. Paşı sildi taftayı. Onnara yardım etti sanitar Taşçı Pantı.



Teftelerinizdä yazın. Adların hem soyadların altlarını çizin.



46. Okuyun.

Güzdeki lüzgär üfleer suratıma (üzümä).

üfleemää



Kaç laf var bu cümledä? Kaç kısım hem kaç bukva var lafta *wfleer*#

Cümlenin ilk lafı çekeder yazılmaa büyük bukvadın. Cümlenin sonunda (bitkisindä) koyulêr nokta (.), soruş nişanı (?) yada şaşma nişanı (!).
Ang] kasabada sqn ya=êêrs]n #Bqn ya=êêr]m Komratta. Komrat – benim sevdac]]m!

47. Okuyun. Kóyun maanalarına görä yakışan lafları hem cümlelerin bitkisindä läázımnı durguçluk nişannarını.

Odesa

Neredä sän ... yazın Yazın bän dinnendim Odestä Benim malim... küüdä Bän pek... bu büyük kasabayı

Koymak için laflar: dinnendin, beenerim, yaşêêr.



Yazın teftelerinizdä. Kullanın birinci nasaatı*.

* Nasaatlar bulunêrlar kiyadın bitkisindä (sonunda, 100-üncü sayfada).

48. Okuyun.

Çayırdaki otlâar inekler. Burada Mani hem Kızıl, Sarsık hem Alaca, Yıldız hem Buynuzsuz. Maninin buzaası – Çakal, ama Yıldızın buzaası – Karagöz.



Yazın teftelerinizdâ. Hayvan laapların altlarını çiz. Lafı *buzaacjk* bölün kısımna. Bu lafta kaç kısım hem kaç bukva var?

49. Okuyun.

Vasiliy – Vasi; Dimitriy – Miti, Dimu, Dimitri; Konstantin – Kosti; Pavel – Pavli, Pavluş; Nikolay – Koli; Yuriy – Yura; Viktor – Vitâ; Boris – Borâ; Mihail – Mişa, Miyal; Anton – Toşi; Georgiy – Görgi; Afanasiy – Tanas; İvan – Vani; İlya – İlişka, İliku; Panteley – Pantî; Aleksandr – Saşa; Vladimir – Volodi; Vladi; Semön – Simu, Söma; Födör – Todi, Todur, Fedi.



Yazın teftelerinizdâ adları, koyarak alfabet sıralına görâ. Kullanın I-ci nasaatı.

50. Okuyun.

Sofi sekiz yaşında, ama Olicik bir yaşında. Kosmosa uçtular Belka, Strelka, Veterok hem Ugolök.

kosmos



Strelka – Saatların oku

Belka – Sıncap

Veterok – Lüzgercik

Ugolök – Kömürçük



Yazın teftelerinizdâ. İnsan adlarının hem hayvan laaplarının altlarını çiz.

51. Okuyun.

Antonina – Toni; Valentina – Vali; Zinaida – Zina; İrina – İra; Elena – Länka, Länä; Lidiya – Lida; Mariya – Mani, Maşi; Sofya – Sofi, Soni; Ekaterina – Kati; Varvara – Varka, Vari; Evdokiya – Doka;

Elizaveta – Liza; Aleksandra – Saşı; Nadejda – Nadi; Tamara – Tamara, Toma; Domnikiya – Dona, Doni; Anastasiya – Nasti; Evgeniya – Jeni; Olga – Oli.



Yazın tefterlerinizdä karı (kız) adlarını, koyarak alfabet sıralına görä. Kullanın I-ci nasaatı.



İnsannarın adları hem soyadları, hayvannarın laapları çekederlär yazılmaa büük bukvadan.

52. Okuyun.

JUÇKA

çanta
pança

Todurda var köpecik Juçka. Todur üüreder Juçkayı *slu= durmaa*. Juçka artık verer pançasını, dişlerindä taşıyêr saabisinin çantasını hem terliklerini.



sluş durmaa – geerideki bacaklarının üstündä durmaa
pança – bacak (köpektä, ayıda, aslanda, kaplanda)
saabi – çorbacı

Yazın tefterlerinizdä. İnsan adlarının hem hayvan laaplarının altlarını çizin. Taa nesoy hayvan adı siz bilersiniz?
Lafbirleşmelerinin `orbac[s]n[n]` antas[n] hem terliklerini bölün kısımnara.



53. Okuyun. Noktaların erinä koyun hayvan laabı.

İnek ... çiiineer ot. Köpek ... salêr aalemä. Kotoy ... oturêr pençerä setindä. Beygir ... taşıyêr süt.

Koymak için laflar: Mani, Balan, Bobik, Vasi

çiinemää
pençerä seti



Yazın tefterlerinizdä. Kullanın I-ci nasaatı.
Kaç cümlä var teksttä? Kaç laf var ilk cümledä?

54. Aşaadaki resimä görä kurun annatma, kullanarak verilmiş adları hem soyadları.

Yazın üç cümlä. Vitä Borogan, ikiz kızkardaşlar Sofi hem Doni Yabancılar, üürediciyka Ekaterina Panteleevna Terzioglu



Herbir cümnenin ilk lafını büyük bukvanan çekedin.



55. Demekli okuyun şiiri.

Bütün yaz gezdik haylak
Kalmadı bir da tıynak.
Selâm, güz!

Selâm, klasım!
Gel bana tez, kiyadım!

tıynak



Bulup, okuyun sade şaşma cümlelerini.

56. Okuyun. Neçin herbir cümnenin bitkisindä soruş nişannarı durêr?

Kim senin en ii dostun? Bankada sän kiminnän oturêrsın? Nicä senin mamunun adı?



Koyulmuş soruşlara curap verin. Cümleleri çekedin bölä: "Benim... Bankada... Benim...".

BÜÜK BUKVA SOYADLARDA, ADLARDA HEM BOBAYCALARDA

(Tekrarlamak)

Angı laflar çekederlär büyük bukvanan yazılmaa?

Soyadlar, adlar hem bobaycalar yazılêrlar büyük bukvanan: Petri, Simu, Paşi, Çani, Yuriy Gagarin, Aleksandr Sergeeviç Puşkin, Dionis Nikolaeviç Tanasoglu, Nikolay İgnatyeviç Baboglu, Mina Vasilyeviç Kösä, Dmitriy Nikolaeviç Kara Çoban.



57. Okuyun hem aklınızda tutun bu adların dooru yazılmasını.

Anton – Toşi, Vasiliy – Vasi, Anatoliy – Tolä, Mihail – Mişa (Miyal), Viktor – Vitä, Aleksandr – Saşa, Georgiy – Görgi, Dmitriy – Miti, Grigoriy – Goguş, Aleksey – Aléksi, Nikolay – Koli, Vladimir – Vladi, Konstantin – Kosti, Afanasiy – Tanas, Sergey – Sergi, İlya – İlişka, Födör – Todur.

Antonina – Toni, Valentina – Vali, Zinaida – Zina, İrina – İra, Elena – Länka, Lidiya – Lida, Mariya – Maşi, Mani, Darya – Dari, Sofya – Sofi, Ekaterina – Kati, Anna – Ani, Evgeniya – Jeni, Olga – Oli, Kristina – Kıtina, Varvara – Vari, Varka, Feodora – Tudora, Tudorka, Aleksandra – Saşi.



Yazın gagauz adlarını tefterlerinizdä alfabet sıralında.

58. Yazın ofițial rus adlarını örnää görä.

Ornek: Miti – Dmitriy, Sofi – Sofya, ...

Varka, Tudorka, Vladi, Tanas, Kati, Miyal, Kıtina, Aleksi, Oli, Saşa, Saşi, Maşi, Koli, Sergi, Länka.

59. Okuyun.

GAGAUZ SOYADLARIN İSTORİYASINDAN

Sän bilersin mi, körpä dostum, anı gagauzların soyadları peydalandılar diil çoktan. Biz şindi deeriz soyadı, çünkü herbirinin var pasportu, başka evrakları (dokumentleri), ama ilerdän biri-birini bularmışlar laapça (sokakça). Deyecez ki: **Dermenci Petri**. (Onu hepsicii bilärdi, çünkü o işlärdi dermendä); **Danacı Vasi** (Onu da kolay bulardılar, çünkü o danaları güdärdi); **Arabacı Miti** (Onu da yoktu nicä bilmesinnär, çünkü araba yapan (satan) küüdä bir)...

Butakım peydalandı soyadlar: Abacı, Balıkçı, Buzaacı, Burgucu, Demirci, Çilingir, Domuzçu, Düvenci, Kalpakçı, Kemençeci, Fıçıcı, Taşçı...

Ama kimisinä koyardılar laap (soyadı) o erä (küüyä) görä, neredän o geldi: Tomaylı, Aydarlı, Baurçulu, Kongazlı, ...

Kimär kerä ad (laap, soyadı) koyulardı adamın bir nişanına yada kusuruna görä: Topál, Kulaksız, Burnusúz, Kambúr, Kösä (sakalsız), Bıyıklı, Dişli, Kısá, Uzún, Kalın, Tülü, Kırmızı, Yasıbaş, Kocabáš, Küçük, Kolsúz, Kusursúz, Deli, Karápirä, Kará Çoban, Karágançu.



Bu soyadlarını herbir bölümdän alfabet sırasında yazın.

Örnek:

1. zanaat gösteren soyadlar: Abacı, ...
2. nişan gösterenleri: Bıyıklı, ...
3. kusur gösterenleri: Kulaksız, ...
4. eri (küüyü) gösterenleri: Tomaylı, ...
5. başkaları: Novak, ...



Bilersin mi, ne gösterer, nasıl peydalandı senin soyadın?

60. Okuyun. Yazın soyadları alfabet sıralına göre. Söleyin, hangi tip görülmüş bu soyadlar.

Babóglu, Tanasóglu, Kovrik, Bulgar, Köroglu, Filióglu, Marinóglu, Kristiόglu, Dulóglu, Kuróglu, Gagauz, Mumcu, Karakaş, Moldovan, Saar, Zabun, Davidóglu, Arnaut, Karanfil, Hacı, Beyóglu, Sarı, Terzi, Kurú, Yularcı, Sirkeli, Vórník, Dobrióglu, Kıvırcık, Tasmalı, Kasap, Popaz, Daskal, Kadın, Kol, Dimçóglu, Kavárnalı, Çavdar, Kapaklı, Stoyanoglu, Katrancı, Çoban, Koçancı, Kuyucuklu, Berber, Karaterzi, Karagörgi, Kemiksiz, Karayan, Torlak, Babumarta, Moşóglu, Tataróglu, Kavalcı, Yalancı, Urum, Vasilioglu, Taşçı, ...

61. Okuyun. Açıklayın paranteza içinde soyadların maanalarını.

Örnek: Berber (traş edän), Baboglu (babunun oolu), ...

Mumcú, Kristiόglu, Dulóglu, Karakáš, Saar, Zabún, Karanfil, Béyoglu, Terzi, Kurú, Yularcı, Yalancı, Kürkçü, Telpiz, Kará Çobán, Karabacák, Çerniόglu, Kıvırcık, Tasmalı, Popáz, Dáskal, Karagánçu, Karagörgi, Kavárnalı, Katrancı, Kuyucuklu, Karaterzi, Kemiksiz, Torlák, Karayán.



Yazın soyadlarını alfabet sıralına göre.

62. Okuyun. Tutun aklınızda kimi soyadların maanalarını.

Arnaút – ilkyazın ekilän booday

Karanfil – başça çiçää

Béyoglu – zengin (boyar) oolu

Vórník – bekçi (müdürlüktä)

Kasáp – yaanıcı (yaanı satan)

Çilingir – demirci (kuznedä işleyän)

Urúm – grek

Kadın – karı

Kavárnalı – Kavarnadan gelmä

Çavdar – ekin (booday çeşidi)

Katrancı – katran satan

Berbér – kırkan, traş edän adam

Torlák – çıplak

Dáskal – popazın yardımcısı

63. Yazın kendi kafanızdan beşar soyadı, angıları göstererlär adanın zaametini.

Örnek: Terzi, ...

64. İi bakın resimi. Verilmiş resimä ayırım teksttän uyan cümleleri.

Dädu Sava hem onun oolu Petri getirmişlär kugu kuşlarını evä. Kuşlar yaşamışlar onnarın aulunda ilkyazadan.

Göl başlamış donmaa. Kugu kuşları varmış nicä donsunnar.

Güzün iki kugu kuşu kalmış yaşamaa göldä. Onnarın birisinin kırk-mış kanadı.



Angı parçalarını läüzım dııştırmää erlerindän, ki olsun baalantılı tekst? Köyun bu tekstin başlımı (adını).



kugú kuşu – rusça: lebed'



65. Yazın, herbir parçasını kızıl sıradan çekederäk.

Düşünün, angı bukvalarlan läüzım doldurmaa kafesçikleri da olsun herbir dörköseliktä birär kızçaaz birär da çocuk adı.

V			i	P			i	M			i	K			i	T			i
V			i	P			i	M			i	K			i	T			i



Yazın adları virgül aşırı. Büük bukvaların altlarını çiziniz.

66. Okuyun "Sincir". İlerledin çekedilmiş sinciri verilmiş adlarlan hem soyadlarlan, onnarı biri-birinä ekleyerek.

Örnek: Bulgar, Radova, Arnaut, ...

Tudórka, İkizli, Andrúş, İvanoglu, Novák, Uzún, Tanasóglu, Vasilióglu, Kurudimov, Kılçık, İgnát, Ani, Moldován, Urúm, Násti, Babóglu, İliška, Kösä, Şkembeci.



Adları hem soyadları yazın virgül aşırı. Dooru erleştirärsediniz, laflar hepsicii kullanılacak, çünkü herbir lafın var kendi eri. Olun dikat!

KONTROLÇU SORUŞLAR

Nicä yazılêrlar insannarın adları, soyadları hem hayvannarın adları? Nesoy nişannar koyulêr cümlelerin sonunda? Nesoy bukveylan çekeder cümlelerin ilk lafi? Nedän kurulu cümlelêr? Nedän kurulu laflar, kısımnar?

Testlêr "Tekrar"

1-ci test. Angı sırada yazılı cümlê?

- a) Vasi dün git şkola.
- q) Almaa bak hızlı derä.
- b) Bän üürenerim 2-ci klasta.

2-ci test. Angı sırada cümlê dooru yazılı?

- a) Petri pek gözäl türkü çalêr?
- q) Miti hem Koli papşoy kazêrlar?
- b) Paalı Moldova, biz seni severiz!

3-cü test. Bulun yannış yazılı cümleyi.

- a) Bıldır bän gittim Kişinöva.
- q) Pazara oynadık top.
- b) Çocuklar kuşlara yapêrlar evcäz.

4-cü test. Bulun zeedä lafları herbir sırada.

- a) Nistru, derä, Simu
- q) Kotoy, koç, kapu
- b) Kara, kaavi, göl

5-ci test. Bulun dooru variantı. Cümlelerin ilk lafi çekeder yazılmaa:

- a) büyük bukvan
- q) küçük bukvan

6-ci test. Bulun dooru cuvabı. Annatma cümlelerin sonunda koyulêr:

- a) şaşma nişanı
- q) soruş nişanı
- b) nokta

7-ci test. Bulun dooru cuvabı. Şaşma cümlelerin sonunda koyulêr:

- a) nokta
- q) soruş nişanı
- b) şasma nişanı

8-ci test. Angı cümlê yannış kurulu?

- a) Vasi gitti derä.
- q) Koli yaptı uroklarını.
- b) Kostinin mamusu kırma yapmış.

9-cu test. Angı cümlelerin sonunda durguçluk nişanı koyulu dooru?

- a) Puşkin – pek käämil şair!
- q) Nereyi gidersin, Maşi.
- b) Maşi yazêr malisinä kiyat?

10-cu test. Angı sırada laflar yazılı dooru?

- a) Baboglu, Kagul, Lunga
- q) Kartofı, Sarmısak, Zerdeli
- b) Booday, Üzüm, Kasaba

11-ci test. Angı sıranın lafları läüzım yazılısınar büyük bukvan?

- a) adam, doktor, üüredici
- q) mani, komrat, dimu
- b) keçi, kedi, küü

12-ci test*. Angı sıracın lafları cuvap edelêr soruşa kim?

- a) taşçı, çiçekçi, tatlıcı
- q) taş, çiçek, tatlılık
- b) taşlı, çiçekli, tatlı

BENİM MOLDOVAM. SEVGİLİ BUCAK

Dostluk – serin çeşmä
kızgın yaz vakidında.
Duşmannıktan salt bela
Halkların arasında.

(*Dosoftey*)



UZUN VOKALLAR

1. Okuyun. Nicä yazılı uzun vokallar?

Kaar, yaarin, saatlar, aalem, büük, süüt, baalar, daalar, aaç, buu, düün, yaa, yaanı, buura, saalık, saar, yuurt, üülen, üüsüz, beendim.

Uzun vokallar iki birtakım bukveylan yazılêrlar, ama okunêrlar nicä bir uzun ses (diil nicä iki ses): *aa, ee, uu, jj, qq, ii, ww*.

Dilimizdä kimi laflarda var uzun vokal, angısı ayırêr maanasına görä onu başka laftan. Ozaman onu läüzım yazmaa iki bukveylan: *aa` – a` , saar – sar, buul – bul, been – ben, aaz – az, dwwn – dwn, swwt – swt, saat – sat, diil – dil* h.b.



2. Okuyun.

İlin, baar, iki, hem, peyda, kaun, beygir, elek, tarak, yol, fıçı, zeedä, diidim, dilim.



Uzun vokallı lafları bulun da tefterlerinizdä yazın.

İKİLİ KONSONNAR

3. Okuyun lafları. İkili konsonnarı açık söyleyin.

Kol	el	göl	gün	en
Kollar	ellär	güllär	günnär	ennär
Yol	dil	bülbül	çan	don
Yollar	dillär	bülbüllär	çannar	donnar
Bal	göl	sel	un	dan
Ballar	göllär	sellär	unnar	dannar

4. Okuyun.

Ballı, kollu, unnu, onnuk, salla, bennä, kolla, attı, tuttu, sessiz, piliççik, yummaa.



Lafları kısımlara bölün da tefterlerinizdä yazın. **Örnek:** bal-lı, et-ti...

5. Okuyun. Diiştirin lafları otakım, ki peydalansın bukvabirleşmeleri *mn* hem *nn*.

Örnek: Don – donnar, çam – çamnık, ...

Kum, laam, çan, yan, kan, un, can, dam, kurşum, yorgan.



laam – rusça: peşçera



Bunnarın arasından üç laflan kurun birär cümlä, yazın onnarı tefterlerinizä.

6*. Okuyun. Verilmiş lafları diiştirin ölä, ki peydalansın ikili konsonnar.

Örnek: dut – duttan, ...

Saat, kat, at, as, kol, şen, bas, ot, but, et, set, kısmet, ool, bol, yol, dal, yal, odun, yalın, yalan, kapan, tut.



Yazın tefterlerinizä.

7. Okuyun.

Onunnan, bununnan, ennän, günnän, kollan, yollan, ballan, ellän, dillän, göllän, güllän.



Lafları tefterlerinizdä yazın. İkili konsonnarın altlarını çizizin.

8. Okuyun. Uzun vokalların altlarını çizin.

Üülen, aaç, maalä, beygir, zeedä, baalar, baar, düünnär, daattım, aç, kaz.

9. Okuyun cümleleri, açık söläyin sesleri, kısmınarı.

Kaar aullarda aaçları çiçekleer.

Kuvannar uçêrlar çiçek aaramaa.

10. Okuyun lafları. Esap alın nasıl onnar yazılêrlar hem nasıl konsonnar diişilerlär.

dolap	dip	kiyat	süt	aaç	piliç
dolaba	dibä	kiyada	südä	aaca	pilicä
dolabı	dibi	kiyadı	südü	aacı	pilici
dolapta	diptä	kiyatta	süttä	aaçta	piliçtä
dolaplar	diptän	kiyatlar	sütlär	aaçlar	piliçlär
				aaçcaaz	piliççik

11. Okuyun.

Dolapta, dolapçık, kiyatçık, kiyatta, süttä, aaçcaaz, piliççik.



Birär cümlä kurun da tefterlerinizdä yazın. Çetin konsonnarı çızın.

12. Okuyun. Bilmeycelerdä sesli hem sessiz konsonnarı gösterin.

1. Var bir ev, içi dolu insan,
Ama yok ne kapusu ne pençeresi.

insan
bakır

2. Var bir dädu kat-kat giimni,
Kim onu soyundurêr, bakırlan yaş döker.

13. Okuyun.

Çuval – çuvallan	Dart – dar...ı
Dal – da...ı	Tut – tu...u
Çan – ça...ar	Bol – bo...uk
Çoban – çoba...ar	Un – u...uk



Lafları tefterlerinizdä yazın. Noktaların erinä lääzımını konsonnarı yazın.

VOKAL GARMONİYASI

14. Okuyun.

Çiçek, yaprak, güz, sokak, gözâl, yıldız, tarla, pamuk, arpa, ördek, derä, balık, çimen, küü, kasaba.



Yazın tefterlerinizdä kalın vokallı lafları bir derecää, incä vokallı lafları da başka direcää.

15. Okuyun şiiri, vokal garmoniyasını açıklayarak.

GÜZ

Güz altın döşeklän	Fidandan düşärkän
Yolumu örter,	Yapraklar döner,
Yukarda geç yazlan	Güzün gün şılarkan
Lüzgär koolaşêr.	Gözlär kamaşêr.

(S. Kuroglu)

fidan
lüzgär

Gagauz dilinin laflarında ya sade kalın, yada sade incä vokallar bulunêr.

Örnek: *kapu, karjk, soba, yazêr* – laflarda sade kalın vokallar var.

wrek, incq, kx=q, bereket – laflarda sade incä vokallar var.

Laflarda sade kalın, yada sade incä vokallar olduuna vokal garmoniyası deniler.



16. Okuyun bilmeyceyi. Çözün onu.

Derä akarkan –

Derä donduynan –

Biz yatêrız.

Biz kaçêrız. (ik'nok)



Yazın, vokal garmoniyasını açıklayarak.

Gagauz dilindä ölä laflar da var, angılarında hem kalın, hem dä incä vokallar var.

Örnek: *kiyat, ate=, lqqzjm, dqdu, batw, karagxz, ila`, insan* h.b.



LAFLARIN GEÇİRDİLMESİ



„Eni şkolacı” tekstdän bulun da tefterlerinizdä yazın *x, w, q, ê* bukvalarinnan lafları. Lafları *u=akljk, kjs-metli* kısımnara bölün.

uşaklık

17. Okuyun.

Ama ne gözäldir vakıt baalarda! Armut aacının tepesindä bu yıl bitki sefer pupuk öter, obanda kurbaalar baarêr, doz-dolay aaçlar üstündä türlü gözäl seslärlän kuşlar çalêr.

baalar
aaçlar



Cümleleri tefterlerinizdä yazın, lafları kısımnara bölün, herbir lafta kaç kısım olduunu söläyin.

Örnek: *A-ma ne gx-zql-dir...*

18. Okuyun şiiri kısım-kısım.

UYKU TÜRKÜSÜ

Nani, nani, nani, na, Nani, nani, kuşçaazım,
Sarmaşêr uyku sana, Uyumaa sana läüzım.
Nani, nani, nani, na, Ko uykun olsun tatlı,
Buluşacêz yarına. Düşlerin çıksın aslı.

Göklerä uçasın çak,
Fidannar kalsın alçak,
Horozlar gözäl ötsün,
Yıldızlar seni öpsün.

(P. ~ebotar)

düşlerin
öpsün

1. Laflar geçirilerlär kısımnara görä: *al-ma*.

Bir kısımın laflar geçirilmeer: *kaar, yol, yaa, baa, saat, dil, gxz*.

2. Bir bukva brakılmêr da, geçirilmeer da: *inek, erik, ibik*.

Uzun vokallar sayılêrlar nicä bir: *iinq, aala, wwlên, iiri*.

3. Yotlu vokallar bulunêrlar yotlan bir kısımda: *ko-yun, ka-ya, ku-yu*.

4. İkili konsonnar geçirärkän bölünerlär: *kan-n], bal-l], el-li*.



19. Okuyun.

Oduncu, araba, elek, üüredici, ürek, unnuk, uçurdak, ilaç, ilişik, baarêr, aala, aalamaa, zeedä.

Lafları tefterlerinizdä yazın. Geçirmäk için lafları bölün.

Örnek: *odun-cu.*

BAALANTILI SÖZ. TEKST. CÜMLÄ

Ne o baalantılı söz?



Bir yada birkaç cümleyä, angıları maanayca baalı biri-birinä, **baalantılı söz** (tekst) deniler.

Gwz. }nsannar baa bozêrlar. Tabiat haz]rlanêr k]=a.

20. Okuyun. Baalantılı sözlü tekstin (abzafların) adını kóyun, tefterlerinizdä yazın. İnandırın, ani o baalantılı söz (tekst).

1. Baa. Bizim küü büük. Uşaklar şkolada üürener. Maniyä aldılar bir eni fistan. Üzümnär artık oldu. Sabaa oynayacez futbol.

2. Geldi güz. Baalarda üzümnä oldu. Büüklär da, küçüklär da hergün giderlär baa bozmaa. Herkezi çalışêr, ki büüdülmüş bereket kaybelmesin.



zaamet – iş, çalışmak

çünkü – neçinki

herkezi – herbiri

21. Bu laflarlan kurun baalantılı söz verilmiş temaya @Genq =kolaya geldik@.

GENÄ ŞKOLAYA GELDİK

Geçti yaz, hızlı, biz, dinnenmää, işlemää, yardım etmää, büüklär, vakıt geldi, şkola, gitmää, kiyat, çanta, eni, almaa, genä, buluşmaa, şkola aulu, üüredici, uşaklar, şen, buket, çiçek, sevinmelik, analar – bobalar, dostluk, dost edinmää, üürenmää.



Çalışmayın kaplamaa hepsini verilmiş lafları. Çalışın bu dayanak lafları bir baalantılı tekstä kullanmaa. Çalışın tekst olsun uygun, yakışıklı hem meraklı.

22. Verilmiş tekstlerä kóyun verilmiş başlıkların birisini: @+kolaya hazırlanmak@, @Gwz geldi Moldovaya@.

mukayet
çalışkan



1. Bitti sıcak yaz, da geldi Moldovaya renkli güz. Şen hem şamatalı uşaklar doldurdular başçaları, meyvalıkları, baaları. Hepsi, kıra çıkannar, pek çalışkan hem mukayet. Gözäl, tatlı almaları usulcuunnan koyêrlar büyük sandıklara, sepetlerä, ama şıralı üzümneri yollêêrlar şarap zavoduna. Zarzavatlar da küüerdä, kasabalarda gözellederlär bizim soframızı hem yaşamamızı.

Güzdän taa käämil zaman
Yoktur Bucakta!

Hepsicii sansın yaşêêr
Büük meyvalıkta.



usulcuunnan – yavaşıcık, enikunu

2. Vasıcık kalktı erken, makar ki onu kimseycık kaldırmadıydı. Çantası onun çoktan hazırđı, ama o taa bir kerä baktı, erleştirdi kıyatlarını, tefterlerini, penalı, boyacıklarını... Kapadı çantasını. Hızlı yıkandı, silindi, tarandı. Başçadan kopardı en gözäl çiçekleri da yaptı bir buket.

Sora idi sabaa ekmeeni da hızlı-hızlı gitti şkolaya.



mukayet – toplayıcı, çalışkan



Beendii teksti tefterlerinizdä yazın. İnandırın, ani o tekst. Neçin ilk tekstin çeketmesindä yazılı Moldova için, ama bitkidä Bucak için? Açıklayın kendi bakışınızı.

Neçin insana lääzım söz?

İnsana söz lääzım biri-birinä birbişey sölemää yada sormaa deyni.



Vani sabaa gider Ki=inxva. Lqñka diktirmi= kendising eni fistan. Sqn da ald]n m] kending k]zak# Tudorka nezaman gelecek sizq#

23. Okuyun.

İnsannar başlamışlar lafetmää pek çoktan. Onnar lääzımmış bulsunnar kendilerine imeelik, yapsınnar kendilerine koruntu. Da insannar başlamışlar çaarmaa biri-birini kendilerine yardıma. Peydalanmış **aazdan söz** (lafetmäk). Bukvalar peydalandıynan, aazdan sözü başlamışlar geçirmää kıyatlara. Butakım sözä biz şindi **yazılı söz** deeriz yada **tekst**.



koruntu – suuklardan, duşmannardan korunmaa (saklanmaa) er



Yazın üçär cümlä. Kaç cümlä var bu teksttä? Kaç laf var ikinci cümledä?

24. Okuyun.

birlik

Söz (lafetmäk) yardımneêr insana yaşamaa birliktä (kavgasız).



Yazın tefterlerinizdä, kullanarak 1-ci nasaatı.

25. Okuyun.

cünkü

Ana (gagauz) dilini lääzım bilmää, çünkü sade o var nicä çıkarsın bizi bir geniş bilgi hem yaşamak yoluna. Ana dilini bilärkän, adamı n var kolayı tanışsın halkın kulturasınnan, halkın aderlerinnän, halkı n köklerinän. Bilärkän ana dilini hem başka dillär, adamın var kolayı üürensın, okusun, tanışsın dünnä yazıcıların, üürenmişlerin yaratmalarınan, bilsin, ne olmuş hem olêr dünnedä.



çünkü – neçinki



Neçin lâazım üürenmää ana dilini? Ayırın iki annatma cümlesi da yazın onnarı.

26. Okuyun söyleyişleri.

Adamın sözü fikirinä görä. Çok ii, açan çatı uzun, ama söz kısa. İi sözü mayıl olasin seslemää. Çok bilän – açık-göz, adamın da sözü – söz. Az lafet, ama dooru lafet. Adam sözündän belli. Çok lafedän az yaparmış. Alatlama dilinnän, alatla elinnän. Lafi bal, işi da helal.



Annadın, nesoy lâazım olsun adamın sözü.

SÖZ NIŞANNARI

Aazdan sözün hem yazılı sözün mutlak var teması. Cümlelär sözdä baalı biri-birinä maanayca.

Aazdan sözdä lâazım kullanmaa intonaşiyayı, pauzaları lafların hem cümlelerin arasında. Cümlelär, laflar sözdä var nicä söleñinnär duyguyan da, duygusuz da.

Hep bu intonaşiyalar, pauzalar hem duygular yazılı teksttä gösteriler durguçluk nişannarınnan.

CÜMLÄ



Bir yada birkaç lafa, angıları göstererlär bitirilmiş bir fikir, **cümlä** deniler. }lkyaz. Ba= `ada `i `eklqr a`ër.

27. Verilmiş dayanak laflarlan kurun 4–5 cümlä.

Güz, gelmää, göçmen kuşlar, sıcak taraflar, gitmää, baa, meyvalık, bereket, toplamaa, yapraklar, düşmää, yaamurlar, yaamaa.



Düzülmüş (kurulmuş) cümleleri tefterlerinizdä yazın, lâazımını durguçluk nişannarını kullanarak.

SÖZ

Nedän kurulu bizim sözüümüz?



Bizim sözüümüz kurulu cümlelerdän, cumlelär da – laflardan.
Benim bwwk Vatan]m – Moldova, kw`wk Vatan]m – Bucak.

28. Okuyun. Düşünün, neçin bu teksttä pek çok cümlä, angıların bitkisindä soruş nişanı durêr.

- Gecä, nicä senin adın?
- Benim adım Gecä.
- Ee, nicä sana deyardılar dün?
- Dün da bana hep Gecä deyardılar.
- Bana sa büün deerlär Çarşamba, dün deyardılar Sali, ötüögün da – Pazertesi. Sábaa deyeceklär Perşembä, bir gündän sora – Cumaa, sora da – Cumertesi.

pazertesi
cumertesi
ötüögün



Sıralayın aftanın günnerini. Çıkarıp bu teksttän, yazın tefterlerinizdä cümleleri, angıların sonunda soruş nişanı durêr.

29. Okuyun.

- Uroon çeketmesindä Georgiy Födoroviç demiş:
- Uşaklar, bu – Marangoz Koli. O üürenecek bizim klasımızda. Sölä, Koli, nesoy senin notaların ana dilindä.
 - İstämeerim üünmää, ämä sekiz yok, – cevap etmiş Koli.
 - Sade sekizdän aşaa mı üürenersin? – sormuş Gişa.
 - Bendä edi da hiç yok.
 - Ee ne, ozaman hepsicii edidän aşaa mı?
 - Yok.
 - Uşaklar, nasıl üürener Koli? – sormuş Georgiy Födoroviç.

nota
klasımız



Kóyun tekstin adını. Verin cevap soruşlara. Ne söylemiş üüredici uroon çeketmesindä, tanıştırankan Marangoz Koliyi klasın uşaklarının? Bulun cevap Georgiy Födoroviçin soruşuna, açıklarak lafları "istämeerim üünmää, ama...". Üüredicinin soruşuna verin yazılı cevap. İnanırın kendi dooruluunuzu.

hamur
hojma
mutlu

30. Okuyun.

İsteerim kabarsın ekmään
Benim hamurumdan,
Sana isteerim hojma bän

Yardım etmää candan,
Mutlu halkım.
(S. Kuroglu)



hojma – dayma
mutlu – kısmetli



Kaç cümlä siz yazdınız? Kimin yada ne için söläner ilk cümledä? Ne için söläner ikinci cümledä?

31. Okuyun cümleleri sol hem saa direciklerdä.

Baka, işlemää, küü, çoban. Baka küüdä çoban işleer.
Mamu, almaa, bän, eni fistan. Mamu aldı bana eni fistan.



Angı direciktä laf toplumu, angısında da – cümlelär? Neçin? Açıklayın fikrinizi. Cümleleri yazın.

TEKST



İki yada birkaç cümleyä, angıları baalı biri-birinä maanayca, tekst deniler.

32. Bakın resimi da ona görä kurun bir tekst (annatma). Köyun onun adını.



Teksti yazın teftelerinizdä.

CÜMLENİN DURGUÇLUK NIŞANNARI

33. Okuyun. Cuvap verin soruşlara.

1. Nasıl senin adın? 2. Kaç yaşındaysın? 3. Kaçınıcı klasta sän üürenersin? 4. Var mı senin kardaşların hem kızkardaşların? 5. Nicä ananın hem bobanın adları? 6. Kim senin dostun (kúman)? 7. Nekadar vakıtta sän etişersin evdän şkolaya?



Cuvapları yazın tefterlerinizdä.
Nezaman cümnenin bitkisindä koyulêr. (.), (!), (?) nişannarı?

Eer cümledä birbişey için uslu sölenärsä, haberlenärsä, ozaman cümnenin sonunda **nokta** (.) koyulêr. *Todur doyurêr tav=amnar].*

Eer cümlä sölenärsä üüsek duyguylan, ozaman cümnenin sonunda **şaşma nişanı** (!) koyulêr. *Pek gxzql bizim Bucak!*



Eer cümledä birbişey için sorularsa (bulunarsaydı soruş), ozaman cümnenin sonunda **soruş nişanı** (?) koyulêr. *Nereyi gidersin, Sofi#*

34. Okuyun. Bulun birköklü lafları.

meyvalık

MOLDOVA-MEYVALIK

Hepsi uşaklar severlär meyva. Onuştan onnarın kimisi taa küçüktän dikerlär aullarında meyva fidanı, onnarı yislêêrlar, tırtıllardan koruyêrlar. Meyvaları, olduynan, var nicä taazä da imää, kurutmaa da, hoşaf ta yapmaa, kış için tatlı da hazırlamaa.

Meyvalıklar – Moldóvanın hem tabiatın gözellii!

Moldova – meyvalık – öter gözal.

Bu – benim Vatanım!

Moldova – benim Vatanım, ama Gagauziya – ana tarafım.

tabiat – natura (dışarsı)

dikmää – koymaa

tırtıl – kurt, böcek

hoşaf – meyvadan yapılan imäk



Nişannarı, angılarını siz koydunuz herbir cümnenin sonunda, açıklayın.

35. Okuyun.

Uşaklar!
Tamannayın trafik kurallarını!
Svetoforda var üç göz.
Tä sana deyni bir söz!
Kırmızıykan –

Duruklan.
Sarı yandı –
Hazırlan.
Ama açan eşil göz –
İleri gitmää yollan!

svetofor



trafik – yolculuk



Çıkarın teftelerinizä şaşma cümleleri. Kendiniz kurun birär cümlä laflarlan *svetofor, =ófer, yayancj.*

36. Okuyun.

Bir vakıtlar yaşayarmış bir kızçaaaz. Hepsicii onu pek sevärmişlär. Ama hepsindän taa pek onu sevärmiş malisi. Günün birindä malisi baaşlamış ona kırmızı çufadan bir fes. Ozamandan beeri o kızçaaaza hepsicii başlamışlar Kırmızı Fes demää.

fes
kızçaaaz



fes – ölä şapkacık
çufa – dokuma



Bu tekstä görä kurun hem yazın üç soruş, kullanarak lafları **nesoy?** kim? hem *ne#*

37. Hazırlanın bu soruşlara cevap vermää.

1. Neredä duumuş Nikolay Baboglu?
2. Angı kasabada yaşadı Dionis Tanasoglu?
3. Kim sizi üüreder ana dilindä?
4. Angı ayda gelir ilkyaz Moldova taraflarına?

38. Okuyun bilmeyceyi. Bulun cevabını.

Kim bütün gecä
Örtüyü düüyer,
Yıkayıp, paklêêr,
Uykuya sarêr?
(rumaay)

yıkamaa
evcääz



Yazın teksti.



39. Okuyun.

ALMA

meyvalık
çorbacıyka

Alma – Moldova meyvalıkların kâr çorbacıykası. Tabiat boyamış bu meyvayı kendi en gözâl boyalarinnan. Var sarı da, biyaz da, pembä da, kırmızı da, kırmızı yanaklı da, eşil da, turuncu da..., angıları aazında eriyer, adama saalık verer, uşakları sevindirer. Var mı, sanki, ölä adam, kim ani sevmesin almayı?! Yumuruk gibi, iiri, güneşçik gibi, gözâl; bal gibi, tatlı, sulu, şıralı almaları sever hepsicii!



Yazın, açıklayarak durguçluk nişannarını. Kaç cümlä var bu teksttä? Var mı nicä diiştirmää bu tekstin adını (başlımı)? Nesoy başlıklar taa uyar bu tekstä?

40. Okuyun.

NEYÄ ÜÜREDERLÄR ŞKOLADA

argument
argumentlemää
vatandaş

Şkolada üürederlär okumaa, yazmaa, esaplamaa, düşünmää da koyulmuş soruşlara, problemlara cuvap bulmaa, onnarı argumentlemää, inandırmaa kendi dooruluunu.

Şkolada üürederlär bilgilerin hem dostluun paasını bilmää. Şkola üüreder küçükləri namuzlu olmaa hem iştä becerikli tutunmaa; yannişlık, fenalık, körlük nekadar taa az yapmaa; iili hatırlamaa hem hatırlıklan cuvaplamaa. Şkola üüreder Moldovayı hem Gagauziyayı, dilimizi, adetlerimizi sevmää hem annamaklı onnarı kullanmaa. Şkola – bizim ikinci evimiz, angısı üüreder bizi vatandaşlarlan dostlukta yaşamaa, bilmää devlet dilini, moldovannarın istoriyasını hem kulturasını.



argument – inandıran oluş (gerçek oluş)

argumentlemää – inandırmaa

vatandaş – bir vatanda yaşayan

devlet – padişaalık



Yazın, açıklayarak tekstin içindekiliini. Neyä üüreder şkola? Bulun bu soruşun cuvaplarını da okuyun. Açıklayın kendi bakışınızı da.

41. Okuyun.

Ştefan çel Mare
Kaprien
meşä

ASİRLİ MEŞELÄR

Moldovada var çok meşä daayı. Ama onnarın taa çoyu genç. Moldovada bulunêr 107 meşä aacı, angıları durêrlar artık 200 yıldan zeedä. Glodän rayonun Kuhneşt küüyündä kurtulmuş kär bir meşä aylesi, angılarının yaşları 200 yıla yakın. Kriulän rayonunda var bir kart meşä, angısı artık 350 yıldan zeedä yaşêêr. En ihtâr meşä sayılêr Straşen rayonun Kaprien küüyündeki meşä, angısı Moldova topraanda 500 yıldan zeedä yaşêêr. Halk legendası annadêr, ani o meşenin altında gençliindä Ştefan çel Mare dinnenmiş.



kart – yaşlı insan

legenda – istoriyadan bir olay



Teksti yazın tefterlerinizdä. Meşelerin istoriyasını annadın. Ne annadêr halk legendası meşelerin birisi için? Kim o Ştefan çel Mare? Açıklayın fikrinizi.

42. Okuyun.

Binnärlän yıl yaşa, Bucak!
Sarsın seni dostlar.
Ko anılsın dolaylara
Girgin gagauzlar!



Çıkarın tefterlerinizä şaşma cümleleri. Kendiniz kurun birär cümlä laflarlan *Bucak, dostlar, gagauzlar*.



CÜMLENİN BAŞ PAYLARI

43. Okuyun.

EN PAALI

Moldova
Bucak
ariflik

Benim halkıma deyni en paalı: Bucak, Moldova, dilimiz, adetlerimiz, Vatanımızın bayraa, usluluk, dostluk, büyük bereket, uşakların kısmeti, türkülerin ötmesi, halkın ariflik çeşmesi, kulturamızın ilerlemesi.



birlik – dostluk
çalkalanmaa – iki tarafa sallanmaa (titiremää)

Cümlenin angı laflarına deniler baş payı?



Subyekt hem predikat – cümlenin baş payları. *Soni`alêr twrkw. Simu yazêr dostuna kiyat. Bizim pali ba=lad] salmaa.*

44. Okuyun lafları. Kurun onnardan cümlä.

Yardım, güzün, üzüm, biz, ettik, toplamaa. Klaş, yazacak, diktant, bizim sabaa. Okuyêrlar, Länkaylan, kiyat, Stifana. Yaşêêrız, Bucakta, biz.



Yazın cümleleri tefterlerinizdä, baş payların altlarını çizeräk.

terbää
kamçı

45. Okuyun.

Çiçusu vermiş Todinin elinä terbeeleri hem kamçıyı da demiş:

– Bak, Todi, beygiri pek aydama, zerä beygir kartça.

Todi almış kamçıyı da çeketmiş aydamaa, nekadar aydayabilärseydi. Beygir birdän dinmiş da durmuş, ama Todiya sıra gelmiş inmäa da yayan gitmäa.

(L. Tolstoy)



kart – ihtär
dinmäa – yorulmaa



Yazın bu teksti tefterlerinizdä. Verin yazılı cevap sorulara:

1. Neçin Todiya läazım olmuş gitmäa yayan? 2. Dooru mu yapmış Todi, ani seslämemiş çiçusunu? Neçin? Açıklayın bakışınızı.

46. Okuyun.

Bucakta yaşêrlar çalışkan gagauzlar.

Onnar pek severlär musaafirleri.

musaafir



Yapın analiz bu cümlelerä. Baş payların altlarını çiziniz.

47. Okuyun.

DİONİS TANASOGLU

kiyat
toplum

Dionis Tanasoglu duumuş Kiriettä bin dokuzüz irmi ikinci yılda.

Yaşamasında Dionis Tanasoglu yazdı çok şkola kiyadı, şiir toplumu hem bir da roman.

O ürektan çalıştı ilerletmäa gagauzların kulturasını.



toplum – bireri toplanılmış yaratmalar (masal, annatma, şiir)



Herbir cümledä baş payların altlarını çiziniz.

danışmaa
tanışmaa

48. Okuyun.

Sandiylän Mandi günün birindä gitmişlär daaya. Daa içindä kuşlar çalarmışlar, çiçeklär açarmışlar, sınıcaplar daldan dala atlayarmışlar.

Gezinmişlər onnar daa içindä, çiçek hem mantar toplamışlar. Sandi iştmiş pupuun sesini da danışmış:

– Pupuk, pupucaam, sabaa diktantta bän kaç kabledecäm?

Pupuk baarmış iki kerä da, sansın kösteklenip, susmuş.

– Ölä da bildim, – demiş Sandi. – İslää ani sordum da baari boşuna hazırlanmayacam.



danışmaa – sormaa



İlk abzafta kaç lar var herbir cümledä?

49. Okuyun.

Gagauziya
gimnaziya

BİZİM KOMRAT

Komrat sayılêr Gagauziyanın baş kasabası. Gagauziyada yaşêêrlar dostlukta gagauzlar, bulgarlar, moldovannar, ruslar, ukrainnär, çiftlar hem başkaları.

Gagauziyada insannar lafederlär gagauzça da, moldovanca da, bulgarca da. Komratta var Devlet universiteti, büyük sobor, şkolalar, lişeylär, gimnaziyalar, bolnişalar. Komrat – Gagauziyanın kultura merkezi.



merkez – baş kasaba

sobor – klisä



Cümlelerdä baş payların altlarını çizin.

SUBYEKT HEM PREDİKAT

Baş paya, angısı gösterer, kimin için yada ne için sölen cümledä, **subyekt** deniler.

Subyekt cevap eder soruşa *kim#* yada *ne#*

Baş paya, angısı gösterer, ne sölen subyekt için, **predikat** deniler.

Predikat cevap eder soruşlara *ne yapt#* *ne yapêr#* Yada *ne yapacak#*

Kalan laflar – cümlenin ikincili payları.



50. Sesläyin. Yazın tefterlerinizdä, ne kaldısaydı aklınızda. Neredän bu sıracıklar? Kim onnarın avtoru?

Arasız yaamur çiser.

Siliner eşil boya.

Güz yıkêêr yaprakları.

Yapraklar kalêr sarı.



Bulun cümlelerdä baş paylarını da çizin onnarın altlarını.

51. Okuyun.

Şkolacılar yardım ederlär toplamaa zarzavatlardı. Mali örer unukasına takä. Dädu annadêr uşaklara masal.



Yazın ilk cümleyi: **Kimin için** sölenir onda? Söläyin o lafi. Çizin altını bir çiziciklän. **Ne sölenir** şkolacılar için? Verin cuvap. Çizin cuvabın altını iki çiziciklän. Yazın tefterlerinizdä cümleleri verilmiş örnää görä.

52. Yazın teksti. Noktaların erinä koyun maanalarına görä uyan lafları.

1. (Kim?)... aydêêr maşınayı

üüredici

2. (Kim?)... ilaçlêêr hastaları

saacıyka

3. (Kim?)... ştenada oynêêr

şófer

4. (Kim?)... üüreder uşakları

doktor

5. (Kim?)... saayêr inekleri

bostancı

6. (Kim?)... bekleer bostanı

artist

saacıyka
üüredici



Çizin bir çiziciklän o lafların altlarını, anguları göstererlär, **kimin için** sölenir cümledä. Lafların altlarını, anguları göstererlär, ne sölenir =*ófer, artist, doktor, artist* hem *saacıyka* için, cizin ikişär çiziciklän.

53. Okuyun. Aklınıza getirin, neredän bu yaratma parçası hem kim onun avtoru.

Vitä kaybetmiş sabaa ekmeeni.

Büük aralıkta hepsicii uşaklar iyärmişlär. Sade Vitä durarmış bir tarafta.



Yazın. İkinci abzafta bulun baş payları; çizin altlarını, koyarak soruş.

54. Okuyun.

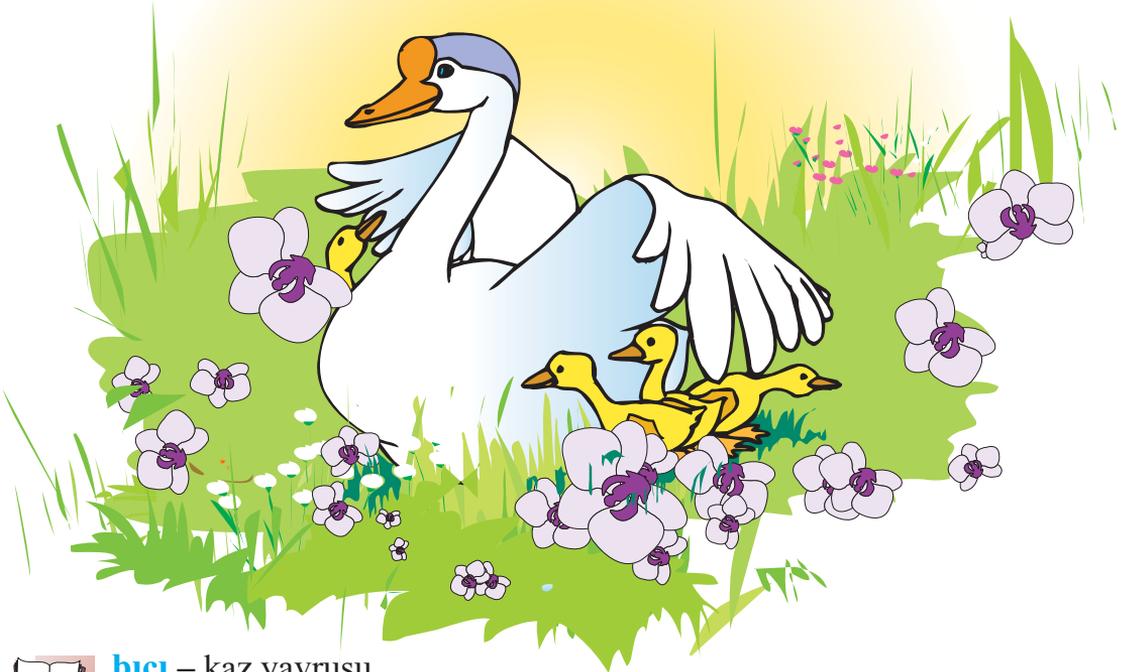
KAZ

bıcı
usulcuunnan

Bir yaz günü kaz çıkarmış kendi bıcıcıklarını gezmää. Onnar birdän daalışmışlar. Ansızdan başlamış yaamur. Bıcılar hızlı gelmişlär mamularına. O kaldırmış kanatlarını da örtmüş onnarlan kendi uçacıklarını.

Bıcılar kanatların altında yısınmışlar. Sora yaamış tolu, ama onnar bunu duymamışlar.

Yaamur durgunmuş. Mamuları usulcuunnan kaldırmış kanatlarını da bıcılar görmüşlär onun yaralı kanatlarını.



bıcı – kaz yavrusu

usulcuunnan – yavaşıcık, enikunu



Yazın. İkinci abzağı bulup, çıkarın ayrı herbir cümleinin baş paylarını. Acıklayın dooruluunuzu.

55. Okuyun.**NİKOLAY BABOGLU**

Nikolay Baboglu duudu Kıpçakta bin dokuzüz irmi sekizinci yılda. O yazdı annatma, şiir, topladı halk masallarını, düzdü şkola kiyatlarını.

Nikolay Baboglu – haliz yazıcıydı. O duyardı hem bilärdi halkın zorunu, halkın acısını. Kendi yaratmalarında o çalıştı iilendirmää gagauzların yaşamasını, onnarın kulturasını.



Yazın ilk abzaı hem ilk cümledä baş payların altlarını çizin. Tutun aklınızda bu yazıcıyı.

56. Okuyun. Herbir cümleinin sade baş paylarını çıkarın da yazın.

Geldi renkli güz. Hergün çiseer yaamur. Suuk lüzgerlär eserlär. Düştülär aaclardan yapraklar. Kuşlar uçup-gittilär sıcak taraflara. Kırlar çoktan sürüldülär. İnsannar hazırlandılar kışa. Şkolacılar hergün giderlär şkolaya.

57. Yazın, herbir cümleyä subyekt ekleyeräk.

... aldı unukasına eni kızak. ...daattı uşaklara diktant tefterlerini. ... örer kızkardaşçıına parmaklı eldiven. ... sarılmış yumacık, olmuş bir tikenni top. ... neçinşä bütün gecä salmış. ... uroklardan sora kalmışlar top oynamaa. ... yazêr şiir.

Kontrolcu laflar: şair, üürenicilär, dädu, babu, üüredici, kirpi, köpek.

58. Okuyun.

İlişka çiçu baaşladı bana bir pali. Bän o palinin adını koydum Bozka. Pali dayma gezärdi ardıma. O iyärdi sütçääz da, ekmecek ta. Bozka bensiz sokaa hiç çıkmazdı. Pali pek sevärdi kaçınmaa topçaazın ardına. Ama Bozka pek sevinärdi, açan biz gidärdik onunnan dereyä. O pek sevärdi yıkanmaa.



dayma – sık-sık



Çizin baş payların altlarını. Kontrol yapın yazılmışa.

59. Yazın, koyarak noktaların erinä etişmäz predikatları.

Başladı ... yaamurlar. Yapraklar ... erä.

Ama başçada taa... güz çiçekleri.

Bän pek ... güz çiçeklerini. Çiçeklär ... bizim yaşamamızı.

Biz üüredicilerä da dayma çiçek... .

Kontrolcu laflar: baaşlêırız, yaamaa, severim, düştülär, gözellederlär, açtılar.

60. Yazın birär yaratma verilmiş başlaa hem sonuna görä.

ANA DİLİMİZ

Bu urokta biz genä üürenecez ana dilimizdä okumaa hem yazmaa.

... Tä neçin biz bölä çalışkan üüreneriz kendi ana dilimizi.

61. Okuyun.

kaplamaa
çimçirik

Tanasın var iki kafadarı: birisi bulgar, birisi da moldovan. Ama onnar hiç birkerä bilä çekişmeerlär.

Onnar herkerä oynêêrlar birerdä.

Üçü da bilerlär üçär dil. Lafedärkän, pek zor annamaa, angısı gagauz, moldovan yada bulgar.

Günün birindä onnar gittilär daaya.

Çocukaklar topladılar çok mantar. Bir da daa içindä çöktü karannık. Gökü kapladılar bulutlar. Çaktı çimçirik. Çatırdadı göklär. Uşaklar pek korktular da saklandılar bir büük, evelki meşenin altına. Yaamur dökärdi, nicä bakırdan.

Annayıp, neredä uşaklar, onnara karşı yaamurdan sora çıktılar Viorelin bakası – moş İon, Pavlinin mamusu – Länka bulü hem Goçunun däduzu – bay Ganü.



çimçirik – yıldırım

bakır – kazan

çökmää – düşmää



Yazın. Çizin baş payların altlarını. Açıklayın dooruluunuzu.

62. Okuyun.

uygun
kolaylık

BEŞALMA

Beşalma küüyü verdi dunneyä üç käämil, vergili yazıcı: Dimitri

Kara Çobanı, Mina Köseyi hem Vasi Filiogluyu. Üçünün da dilleri zengin, uygun hem şıralı. Üçü da pek derindän bilerlär gagauz dilini hem onun literatura kolaylıklarını. Onuştan da onnarın yaratmaları okunêrlar kolay, ilin hem havezlän. Okudukça, okuyacaan geler, nicä serin çeşmä suyunu, içtikçä içecään geler. Onnarın yaratmaları baalêrlar kendilerine okyucuları, kalêrlar onnarın cannarında, fikirlerindä çok vakıda.



uygun – käämil
kolaylık – läázımnı forma

çeşmä – sızıntı
yaratma – annatma, şiir...



Neylän anılêr Beşalma? Açıklayın kendi bakışınızı. Kayılsınız mı avtorlan? Neçin?

Ne o tekst?



Tekst – bu iki yada birkaç cümlä, angıları baalı biri-birinä maanayca hem bir temaylan.
Tekstin var nicä koymaa adını.

63. Okuyun teksti. Düşünüp, söläyin, neçin onun ölä adı.

denizçi
yunus balı
gemici

MUZIKA SEVENNERİ

Yunus balıkları girmişlär **limana**. Ansızdan ayaz sıkılmış.

Buz tıkamış yunus balıkların yolunu. Yardıma gelmiş buzkıran. O açmış geniş yol deniz sularına. Ama yunus balıkları ilktän gitmemişlär buzkıranın ardına. Onnar başlamışlar limanda oynaşmaa. Ozaman buzkıranın denizçileri koymuşlar muzıkayı. İşittiynän dinamiklerdän muzıkayı, yunus balıkları gitmişlär buzkıranın ardına.



yunus balı – del'fin
liman – denizin bir koltuu
ayaz sıkılmış – dondurmuş

buzkıran – ölä gemi, angısı poyraz denizlerindä kalın buzları kırêr, gemilerä yol açêr



Bulun tekstin **çeketmesini**. Annadın tekstin içindekiliini kendi laflarınızlan. Yazın tefterlerinizdä meyvalar için birkaç cümlä.

64. Okuyun.

bereket
zarzavat
sarkmaa

BUCAKTA GÜZ

Bitti sıcak yaz. Geldi renkli güz. Güz – yılın zamanı, açan toplanêr büüdölmüş bereket. Büük şennik hem şamatalık kırdä, baalarda, başçalarda. Gagauzlar toplêêrlar olmuş zarzavatlari, meyvalari. Maşinalar durmaz taşıyêrlar üzüm.

Meyvalıklarda aaçların dalları büük üktän sarkmışlar erädän.

Almalar – yumuruk gibi! Erikler, armutlar – bal gibi tatlı! Karpuzlar – **demirli** kadar! Güneşä karşı, altın gibi, yalabıyêrlar türlü renktä üzümnr! Sevinerler Bucakta. Varkana çok üzüm, meyva hem zarzavat – insanın da yaşaması taa başkaca! Onuştan da şennenerler, ani onların yanısora uşaklar da üürenerler ev hem kır işlerini yapmaa.

demirli – irmi kilalık bir kap (terekä ölçmää deyni)



zarzavat – biber, patlacan...

sarkmaa – asılı olmaa

renk – beniz (boya)



Neçin baalarda, başçalarda büük şennik, şamatalık? Neyä sevinerler Bucakta? Neçin? Açıklayın tekstin son cümlesini.

65. Okuyun.

universitet
tuz-ekmek

KOMRAT

Komrat – Gagauziyanın merkezi. Komradı yok nasıl sevmemää, çünkü o Bucaan en gözäl, en eşil, en büük kasabasıdır. Komratta yaşêêr gagauzlar, bulgarlar, moldovannar, ruslar, ukrainnr hem başka milletler dä.

Komratta var Devlet universiteti, pedkolec, muzey, kultura Binası, sobor, çok şkola... Herkezi gider Komrada, nicä kendisinä evä.

Komrat – dostlara deyni pek musaafirci kasaba. Musaafirleri gagauzlar kablederler tuz–ekmeklän hem açık üreklän. Musaafirlerä gagauzlar deerler: „Hoş geldiniz!”



Yazın, açıklayarak tekstin içindekileri. Açıklayın, neçin herbiri sever Komradı? Nelär var Komratta? Siz da seversiniz mi Komradı? Neçin? Açıklayın bakışınızı. İnanđırın, ani bu – tekst.

66. Yazın, koyarak maanayca uyan lafları.

kotlon
sakırdamaa

Başçada açtılar kırmızı... . Sakırdêêrlar dallarda... .

Derenin üstündä uçuşêrlar... . Mali verdi bana bir kırmızı yanaklı... .
Kotlonda kaynakêêr... . Musaafirlär oturdular... . Mamu çaldı bir gagauz....
Dädu oynadı bir... . Üredici annattı... için.



kotlon – ocag
sakırdamaa – saksan baarışı



Herbir cümleinin baş paylarını çiziniz. Bu tekst mi? Neçin? İnanđırın dooruluunuzu.

67. Okuyun.

Gagauziya – benim Vatanım. Gagauzlar pek severlär usluluu hem dostluu.



Bu iki cümleyä var mı nicä demää tekst? Neçin? İnanđırın dooruluunuzu.

CÜMLELERDÄ LAFLARIN BAALANTILARI

68. Okuyun.

Traktorlar, çiftçilär, kır, çıkmaa, hem.
Başlamaa, paşşoy, kır, ekmää.
Toomnuklar, käämil, düşmää, toprak, nem.
Doyurmaa, kış, ilkyaz.



Var mı nicä bu laflardan cümlä düzmää? Nicä? İnanđırın. Cümledä bulun lafların arasında baalantıları. Cümleleri yazın.

Laflar cümledä baalı biri-birinnän maanayca.

Lafların baalantıları belli olêr soruşlardan nezaman? neredä?,
angıları koyulêr bir laftan başka lafa.

Yazın biz yıkanêrıız tıynakta.



69. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä.

sınır

Genç çocuklar koruyêlar sınırları.

Bulun cümledä lafları, angıları baalı biri-birinnän. Bunun için ilkin bulun lafı, angısı gösterer, *kimin i`in* yada *ne i`in sxlener* bu cümledä. Bu – subyekt. Çizin onun altını bir çiziciklän. Subyektän köyun soruş lafa, angısı gösterer, *ne sxlener subyekt i`in*. Bu – predikat.

Çizin onun altını iki çiziciklän.

(Kim#) çocuklar (ne yapêlar#) koruyêlar

Köyun soruşu subyektän o cümlä payına, angısı açıklêêr onu.

Çocuklar (nesoy#) genç

Köyun soruşu predikattan o cümlä payına, angısı açıklêêr onu.

koruyêlar (neyi#) s]n]rlar]

Okuyun cümlelerin shemasını.

(Kim#) ocuklar (ne yapêlar#) koruyêlar

Ne=oy#

neyi#

gen`

s]n]rlar]

70. Kurun cümlä bu verilän shemalara görä.

1. nesoy? ne? ne yapêr?

2. kim? ne yapêlar? neredä?

71. Okuyun.

1. Gemi çıkmış denizä. 2. Esärmiş çirkin lüzgär. 3. Kasaba kaybelmiş duman içindä.



Yazın tefterlerinizdä. Herbir cümledä bulup baş payları, çizin onların altlarını.

Kurun cümlelerin shemalarını.

72. Okuyun cümleleri.

Taazä lüzgercik enikunu fişirdadarmış aaçların yapraklarını. Cıvrılıgalar göktä çalêrlar gözäl türkülerini.



Aazdan bölün herbir lafı kısımnara. Yázın cümleleri tefterlerinizdä. Baş payların altlarını çiziz. Çıkarın laf çiftlerini, angıları baalı biri–birinnän. Kóyun soruşları.

Örnek: lüzgär (nesoy?)... fişirdadêr (neyi?)...
fişirdêr (nicä?)... yapraklarını (neyin?)...

73. Okuyun cümleyi.

Eni kombaynalar biçärdilär boodayı.



Yazın, çiziz baş payların altlarını. Çıkarın lafları, angıları maanayca baalı biri–birinnän.

kombaynalar (neşoy?)... biçärdilär (neyi?)...

74. Okuyun cümleyi. Yazın tefterlerinizdä.

Başçada açêrlar meyva aaçları.



Çiziz subyektlän predikatın altlarını. Çıkarın lafları, angıları maanayca baalı biri–birinnän.

75. Yazın. Gösterin okçaazlarlan lafların baalantılarını.

Örnek: Oli islää üürener.

Şkolacılar yardımneêrlar küçüklärä. Tolokada otlêêrlar küçük kuzucuklar.



76. Okuyun da yazın. Çizin baş payların altlarını.

İLK YAZ

Geldi sıcak ilkyaz. Yamaçlardan akêr sular. Başladılar, şişip, patlamaa dallarda gözlär. Başçalarda peydalandı ilk çiçeklär. Gelerlär sıcak taraflardan göçmen kuşlar. Şen uşaklar tolokada top oynêrlar. Çiftçilär kırdä başladılar ekmää.



yamaç – çayırın kenarları
göz(lär) – rusça: počka(-i)

göçmen – bir erdän başka erä diişän
çiftçi – kırdä işleyän (ekmek büüdän) adam

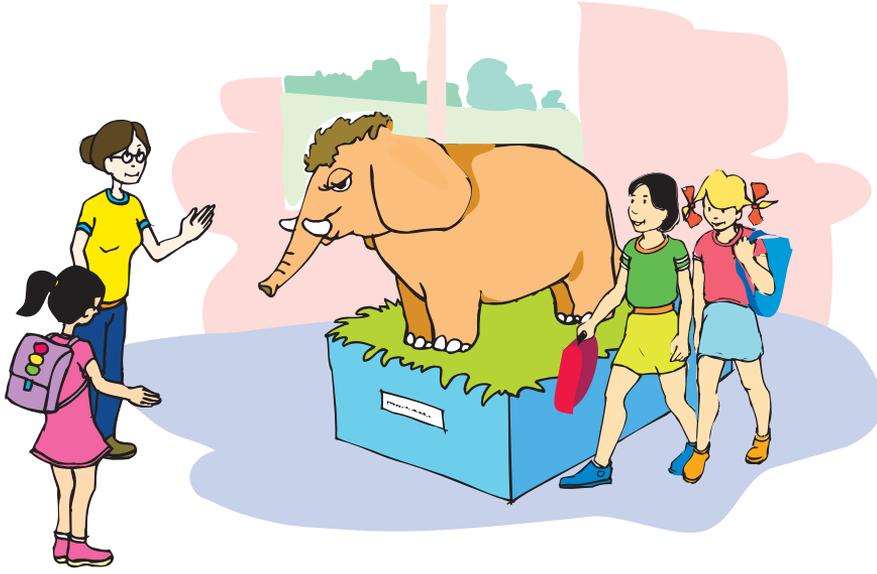


Söläyin, angı cümlä uyêr bu shemaya.

_____ nesoy? _____ .

77. Okuyun. Kóyun tekstin adını: „Fasil yolcu”, „Meraklı bulmak”yada „Mamont Dima”.

Evelki vakıtlarda yaşayarmışlar erdä büyük mamontlar. Sora o hayvannar kaybelmişlär. Da yokmuş näända onnarı görmää.



Ama birkaç yıl geeri poyraz tarafında bulmuşlar bir mamont yavrusu. Koymuşlar onun adını Dima. Donuklar korumuşlar mamont yavrusunun derisini da, yapaasını da. Şindi o mamont **yavrusunun** korkuluu bütün dünnedä gezer. Pek çoyu isteer görmää mamontu.



kaybelmää – yok olmaa

korkuluk – derinin içi dolu samannan yada yongaylan

donuklar – donuk er, buzlar



Acıklayın kendi bakışınızı. Verin yazılı cuvap soruşlara: Neredä bulmuşlar mamont yavrusunu? Nicä koymuşlar onun adını? Neçin şindi dünnedä gezer mamont yavrusunun korkuluu? Açıklayın nişannı lafların dooru yazılmasını.

evcääz
daacı

78. Okuyun.

Gecä vakıdı işidildi bir çirkin çatırtı. Sabaayadan derä taşmıştı. Daayın yanında bän gördüm daacının evceezini. Daacının ayesi kurtarardı kendisini evin üstündä. Tezdä gökün üzündä peydalandı vertolöt. Uçakçılar kurtardılar insannarı.



çatırtı – gürültü

daacı – daayı bekleyän (koruyan)

uçakçı – uçaak kullanan (aydayan)



Yazın. Kóyun tekstin adını. Neredä geçer bu oluş? Yılın angı zamanı? Kim kurtarmış insannarı? Aazdan yazdırın bu oluŝu (resimnäyin). Çizin cümlelerin baş paylarını.

79. Verilän laflardan kurun cümlä. Cümledä lafları erleştirin soruşların sıraluna görä.

1. Bal, kuannar, yazın, toplêêr. (Kimnär? ne yapêrlar? ne? nezaman?)
2. İzmetçilär, küçük, işleerlär, dinnenmäz. (nesoy? kimnär? nicä? ne yapêrlar?)
3. Çiçeklerdän, hortumunnan, kuan, uzun, bal özü, çeker. (ne? nesoy? neylän? ne yapêr? nedän? neyi?)



kuan – arı

izmetçi – sırayca çalışın

hortum – rusça: hobot

bal özü – çiçek tozu (nektar)

80. Okuyun.



Kızgın bu laf – harman! Adımnêêrlar kırlarda kombaynalar. Altın tenelär döküler maŝınaların koŝlarına. Ŗkolacı Sandi Çeŝmeci işleer bakasınnan barabar. Onnar biçtilär booday artık üz hektardan zeedä. Bu koca bir ekmek denizi!



artık – ŝindidän sora (şansora)



Ayırın cümleleri, angılarının sonunda nokta durêr. Çizin cümlelerdä baş payların altlarını.

81. Okuyun.

Gitti fena borannar,
Uzandı günnär.
Uçuşêrlar kuannar,
Uslandı lüzgär.

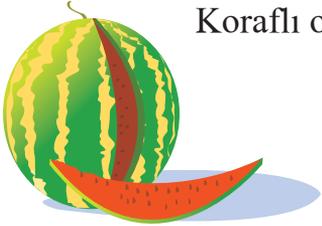
Geeri döndülär kuşlar.
Çiçeklär açêr.
Eşil çayırda artık
Kuzular kaçêr.



Yazın tefterlerinizdä. Sáyın da söläyin, kaç cümlä var bu şiirceezdä. Cümlelerdä baş payların altlarını çiziz.

82. Okuyun bilmeyceyi. Bulun cevabını.

Tombarlak o – top gibi.
Tatlılı – şeker gibi.
Kuyrucaa var kıvrıcık.
Korafılı o, kıvracık.



Güneşä karşı yatêr,
Kuyrucaannan bal toplêêr.
Yaamur suyunu içêr,
İçindän senin geçêr.



İki cümleyi yazın tefterlerinizdä.

DOSTLUK

Bän isteerim, ki olsun dostluk,
Küüdän küüyä dinmäz gitsin.
Ko yaşasın bu dünnedä dostluk,
Ko, gün gibi, bizä o şafk etsin!

LAF

LAF KURULUŞU

1. Okuyun teksti.

DOSTLAR

Savada varmış bir köpecik. Adıymış onun Çakal. Günün birindä Çakal hastalanmış. Sava pek bakarmış dostunu. Birkaç gündän sora Çakal doorulmuş.

Bir kerä Sava balık tutarmış. O düşmüş dereyä da artık buularmış.

Ama köpek atlamış su içinä da kurtarmış saabisini, çıkarmış onu suyun kenarına.



Teksti yazın tefterlerinizdä.

2. Okuyun.

BOBAM

traktorcu
ayli

Bobam traktorist – işçi,
Vatanımıza çiftçi.
O kırı – payı işleer,
Ayli insanı besleer.

Al beni kucacına,
Görünsün dünnä bana.
Kim payı işleer islää,
Kim sever tatlı ekmää?

(S. Kuroglu)



Kaçar laf var herbir dörtsıralıkta? Angı laflar cuvap ederlär soruşa kim#

LAFLARIN KÖKÜ

3. Okuyun.

Kotoy görmüş aacın tepesindä garga yuvasını. Onun içindä baarışarmışlar yavrular. Onnarın anası hem bobası gitmişlär imeelik getirmää. Pinmiş kotoy aacın üstünä da istemiş gargacı kapmaa. Bir da ansızdan gargalar dönmüşlär da kotoyun burnusunu garga-boba galamış. Kotoy düşmüş erä. Gargacık ölümdän kurtulmuş.



Yapêrız analiz: Bulun cümlelerdä yakın maanalı lafları. Neylän benzeşerlär bu laflar? Ne var hepsindä bu laflarda?

Lafın kökünü bulmaa deyni, läüzüm ayırmaa senselä lafları, uydurmaa onnarı hem ayırmaa onnarın birtürlü paylarını (köklerini).

Laflara, angılarında var birtürlü hem bir maanalı laf parçaları – **senselä laflar** deniler: *garga* – *gargacık*, *=kola* – *=kolacık*, *baa* – *baacık*.

Senselä lafların birtürlü paylarına **kök** deniler. Onuştan senselä laflara **birköklü laflar** deniler.



Düşünün ölä: „Laflarda *garga*, *gargacık*, *garga* – *boba*, *garga* – *ana* birtürlü pay – *garga*. Onnar benzeşerlär maanayca: *gargacık* – bu (yavrucuk) garganın uşaa, **garga–anaç** – bu garga – gargacının anası, **garga–boba** – *garga* – yavrunun bobası. Onuştan laflar *garga*, *gargacık*, *garga–ana*, *garga–boba* – **birköklü**”.

eldiven
yaamurluk

4. İnandırın, ani verilmiş laflar birköklü.

Ekmek – ekmekci, el – eldiven, yaamur – yaamurluk, bostan – bostancı, şkola – şkolacı, taş – taşçı.



Bulun bu lafların birtürlü paylarını (köklerini) da çizin altlarını.

5. Okuyun.

Çam – çamcaaz, ev – evcecek, başça – başçacık, dost – kafadar, kayın – kayıncık, gümä – gümecik, daa – açlık, bayır – yamaç, suuk – ayaz, ayaz – ayazçık, meyva – meyvacı, gül – çiçeklik, karpuz – bostan, baa – baacı.



Bulun birköklü lafları. Angı laf çiftlerini yok nicä saymaa birköklü? Neçin? Çıkarın tefterlerinizä birköklü laf çiftlerini, nişannayarak onnarın köklerini.

6. Açın resimni sözlükleri da bulun orada 5–6 çift birköklü laf.

Örnek: tuz – tuzlamaa, tuzluk, ...



Yazın, kökleri nişannayarak.

7. Bulun bu laf çiftlerin arasında birköklü lafları. İnandırın dooruluunuzu.

Ana – anatar, alma – almak, deri – derici, koyún – kóyun, çatal – çatı, çatlak – çatırık, bal – balık, kaz – kazma, alma – almalık, suan – suanı, ev – evcääz, oyun – oyuncak, gün – güneş, kap – kapu.



Birköklü çiftleri yazın, kökleri nişannayarak.

8. Okuyun, logika urgularını koyarak hem pauzaları tutarak.

Üüredicilär läázım üüretsin.

Üürenicilär – üürensın.

İşçilär – çok işlesin,

Küçüklär da – seslesin.



Yazın. Bulun birköklü lafları, nişannayarak onnarı.

9. Okuyun verilmiş hayvan–kuş adlarını, bulun „kontrolcu laflarda” onnarın yavrularını da yazın noktaların erinä, nişannayarak kökleri.

köpek – pali

ayı – ...

kedi – ...

kurbaa – ...

tilki – ...

tauk – ...

eşek – ...

guguş – ...

kirpi – ...

ördek – ...

beygir – ...

canavar – ...

kaz – ...

pipi – ...

pupuk – ...

tavşam – ...

koyun – ...

keçi – ...

inek – ...

maymun – ...

Kontrolcu laflar: tavşamcık, maymuncuk, guguşçuk, kurbaacık, aslan yavrusu, canavar yavrusu, **olacık**, buzaacık, kuzucuk, bıcıcık, **pupucak**, pipicık, **ördecık**, kirpicık, kulicık, **koducak**, kedicık, piliççık, ayı yavrusu (ayıcık), tilkicık.

10. Ayırın da yazın lafları iki direcik: bir direciktä e=ek, öbür direciktä dä e=ik.

Kontrolcu laflar: eşiktä, eşecik, eşicäk, eşeklär, eşiklerdä, eni eşik, kart eşek, eşiklär, eşeklerin, eşin, eşään, eşektän, eşiktän.



Neçin laflar e=ecik hem e=icqk diil birköklü, ama laflar e=ektqn hem e=ecik –birköklü?

evcääz
bayılmaa

AFIKSLÄR



Kökä eklenän parçalara **afiks** deniler: ev, ev-in, ev-ä, ev-i, ev-dä. Afikslär belli edilerlär nişannan (˘): Vatan-îm, kuzu-nün.

11*. Okuyun.

Kim# – kardaş.

Kimin# – kardaşın.

Kimq# – kardaşa.

Kimi# – kardaşı.

Kimdq# – kardašta.

Kimdq# – kardaştan.



Çizin lafın *karda*= diişilän parçasını (payını).

12. Okuyun cümleleri, lafı *deniz* läüzımnı formada koyarak.

zeedä
yıkanmaa

Deniz kendi sırtında tutêr büyük gemilär hem başka üklär. (Deniz) kenarında durêr büyük bir kasaba.

Baktım (deniz) bitki kerä. Gördüm (deniz) seftä, ama sevdim onu bütün ürektän. Aydan zeedä bän yıkandım (deniz). (Deniz) uzak bireri gidämeerim.



Yazın, parantezaları açarak. *Deniz* lafın önündä koyun soruşları: (ne#) deniz, (neyin#)..., (neyq#)..., (neyi#)..., (nedq#)..., (nedqn#).... Nişannayın afiksleri.

* en kaavilerinä deyni

13. Okuyun, diiştirerek lafı *klas* cümleinin maanasına görä.

Klas bizi genä topladı. Şindi (klas) içindä var 16 banka. Bizim (klas) geldi eni üürenici. (Klas) o pek beendi. (Klas) o hepsiciinnän tanıştı. Şindiyädän o bizim (klas) taa gözäl görmemiş.



Yazın, parantezaları açarak. *Klas* lafın önündä koyun soruşları: (*ne#*)..., (*neyin#*)..., (*neyq#*)..., (*neyi#*)..., (*nedq#*)..., (*nedqn#*)... . Afiksleri nişannayın. Açıklayın, angı laflarda yok afiks.

14. Okuyun.

Eer adamsan – ol Adam. Bu dünnedä adamın yaptıkları kalêr. Herbir adama mutlak läüzım saalık hem kismet. Dünneyi aydinnadêr güneş, ama adamı aydinnadêr bilgilär. Fikir var salt adamda.



Yazın. *Adam* lafın önündä koyun soruşları: (*kim#*)..., (*kimin#*)..., (*kimq#*)..., (*kimi#*)..., (*kimdq*)..., (*kimdq#*)... . Nişannayın afiksleri.

15. Okuyun.

Vatanımdan gözäl dünnedä yoktur. Duşmanın yolunda **kanara** gibi kalkasın. Evdä duvarlar da yardımneêr. Girginniklän hem kuvetlän duşmanı enseyecän. Dostsuz yaşamaa pek zor. Dostluk belada belli. Bilginin kökü acıdır, meyvası onun tatlıdır.



kanara – bayır
girgin – kıyak, korkmaz



Yazın. Nişannayın lafların köklerini, anguları cuvap ederlär soruşlara *kim#* hem *ne#*

16. Resimni sozlüktä bulun 4–5 birköklü laf da herbirinnän kurun birär cümlä.

Örnek: Bal, ballı, ballamaa, balcaaz, balcı; ...

Bal – pek faydalı maasul. Dün bän idim ballı pita. Bän pek severim ballamaa ekmeemi. Balcaaz taa ii şekerdän. Sokaktan geçti balcı.



Yazın cümleleri, kökleri nişannayarak.

kanara
duşman

ballamaa
fayda

SENSELÄ LAFLAR

Senselä lafların kökleri da bir, maanaları da bir:

bal, balc], ballamaa, balcaaz, ball] – kök *bal*. Ama *bal]k* diil senselä *bala*, makarki lafin bir parçası *bal*. Lafın *bal]k* senseleleri: balıkçı, balıcak, balıkçılık.

17. Okuyun.

erik
erek

Er, erekçi, ercääz, erik, erikçi, erleşmä, ericäk, erek, erdeki, erikli, erelik, erli.



erek – dalları dayamaa pardı
erli – buralı



Bulun birköklü (senselä) lafları da yazın onnarı ayırı-ayırı. Bir senselä bölümün laflarınnan kurun cümlä.

taşyıcı
taşcaaz

18. Okuyun.

Taşımaa, taşlık, taşçı, taşyıcı, taş, taşcaaz, taşmaa, taşınmış, taştırmak, taştırmama, taşıtmaa, taşlı, taşmak.



taşınmış – artık giilmiş



Bulun herbir lafin senselelerini da yazın onnarı ayırı-ayırı. Laflarlan *ta=maa* hem *ta=]maa* kurun birär cümlä. Açıklayın hem inandırın, ani onnar diil birköklü laflar.

üünmää
üütmää

19. Okuyun.

- Almaa, aldım, alacam, almış, alaceymiş, aldıydı;
- Üünmää, üütmää, saklanmaa, yıkmaa, daatmaa, yazmaa, durmaa;
- Şkolanın, kirezda, bakaya, mamuda, eriktän, kiyatlar, urokta.



Yazın. Birköklü laflarlan kurun birär cümlä, köklerini nişannayarak. Kalan lafların nişannayın sade köklerini.

Örnek: saklanmaa, kirezda, ...



üünmää – metetmää
üütmää – un yapmaa

20. Kuşları, hayvannarı tanıyêrsınız mı? Bulun herbirinin adını hem eşini.



bıcı
buzaa



bıcı – kazın yavrusu
buzaa – inään yavrusu



Yazın ilkin kalın vokallı lafları, sora da – incä.

21. Okuyun. İkin kalın vokallı lafları, sora da incä vokallı lafları yazın alfabet sıralında.

Kuzu, keçi, erik, sakız, susak, gök, ay, yortu, klas, üüredici, kardaş, eşik, tarak, hamur, direk, gözlük, akıl, ekmek, sergen, durak, mekik, masur, dil, kulak, kuşak, saç, yamaç, deniz, göl, tencerä, pesmet, mum, teknä, su, kaşık, çini, çölmek, çanak.

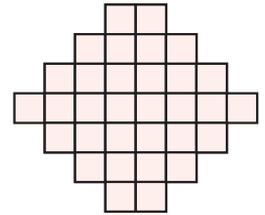


mekik – masuru iki tarafa aydamaa deyni
masur – incä kaval (iplikleri sarmaa deyni)

22. Doldurun kafesleri sade incä vokallı lafların, angıları cuvap ederlär soruşlara *kim# hem ne#*



Lafları yazın virgül aşırı, vokalları çizeräk.



23. Aşaadaki laflara uyan afiksleri ekläyin da yazın.

üürenici
tefter
adam
göz
er

– da(-dä), -nın(-nin), -ın(-in), -un(-ün)
– lar(-lär), -a(-ä), -ya(-yä), -lı(-li), -lu(-lü)
– sız(-siz), -suz(-süz), -dan(-dän)

Örnek: er-dä, er-in, er-lär, er-ä, er-li, er-siz, er-dän; ...

ev
şkolacı

24. Okuyun.

Dalcaaz, çocuk, saçlı, kulaksız, kollar, babuya, dallı, çocuklarda, saçlarından, kulak, kolay, babucukların.



Bulun herbir lafın eşini, nişannayın kökleri, yazın.

Örnek: burnucuk – burnusuz, ...

25*. Okuyun lafları.

Tefterlerim, enserlerdän, almaların, piliççiklerdä, üürenicilär.



Yazın tefterlerinizdä, nişannayarak kökleri hem, afikslerä bakıp, açıklayarak vokal garmoniyasını. Kurun birär cümlä.

Örnek: göz – çeez – lê – rim – dâ

26. Okuyun. Düzün bu laflardan eni laf.

Çift, göz, bostan, baa, diş, horoz, üzüm, cümbüş, masal, erik, tefter, parmak, küü, tuz, pali.

Örnek: çift – çiftçi



Yazın tefterlerinizdä örnää görä, vokal garmoniyasını açıklayarak. Eni beş laflan kurun birär cümlä, yazın.

27. Okuyun.

HADİ İNSAN KALALIM!

Hadi, dostlarım benim,	Dooruluu koruyalım,
Yorulmaz çalışalım,	Hatırlı koruyalım!
Dünneyi koruyalım,	Zorluun altından çıkıp,
Gözelli koruyalım,	Genä insan kalalım.



Nişanni laflara karşı maanalı laf bulun. Söläyin, angı soruşa onnar cuvap edelär. Bulun şiirin öz fikirini. Tefterlerinizdä onu yazın.

28.* Okuyun.Yapın lafkuruşça örnää görä analiz.

Uşaklar, kuzucukların, parmaklarda, klasımızdakı, üüredicilerä.

Örnek: uşaklar,... gözlerim, ...

TABIAT

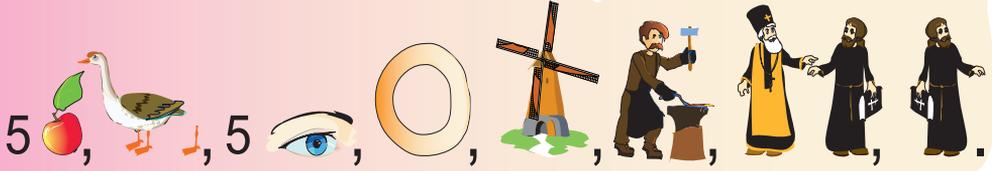
Unutma adam, ani sän
tabiatın ooluysun.
Akıllı ool anaya–bobaya
fenalık yapmaz.

BÜÜK BUKVA



Küülerin, kasabaların, derelerin, göllerin, denizlerin, devletlerin adları çekediler yazılmaa bük bukvan: *Komrat, Kongaz, derq Nistru, gxl Balha=, Kara deniz, Moldova, Gagauziya.*

1. Okuyun bük bukvan çekedän soyadları, adları hem laapları.



2. Alatta hepsicii pasajirlär oturmamışlar kendi erlerine. Siz erleştirin herbir kategoriyayı kendi vagonuna.

Puşkin	Çebotar	Kösä	Marinoglu	Vasilka	Şarik	Çani	Fenalık	Bozka
Vangeli	Bulgar	Kati	Dani	Sofi	Yalpak	Kaymakçı	Yıldız	Todur
Tanasoglu	Baboglu	Miti	Vasilioglu	Mani	Çakal	Doni	Sıçancı	Çoraplı



Yazın adlarını gösterän lafları çeşit–çeşit hem virgül aşırı. Bük bukvaların altlarını çizin, açıklayarak, neçin.

3. Okuyun.

BİLERSİNİZ Mİ, ANI...

Laana pek faydalı zarzavat. Bu eşillii insan çoktan bilärmiş. İltän laanayı büüdärmişlär İspaniyada. Sora onun için annamışlar Greçiyada. Sora urumnardan bu eşillik geçmiş Egipedä. Orada pek onu sevmişlär. İltän çorbacıykalar laanayı pişirärmişlär. Sora başlamışlar laanayı mezä erinä vermää. Pek çok laana iyärmişlär ozamannar Rimdä. İtaliyada laanayı kullanarmışlar diil sade nicä imäk, ama nicä ilaç ta herbir hastalı ktan.

Şindiki zamannarda pek çok laana çeşidi büüderlär dünnedä. Hepsicii severlär bu zarzavattan imekleri.

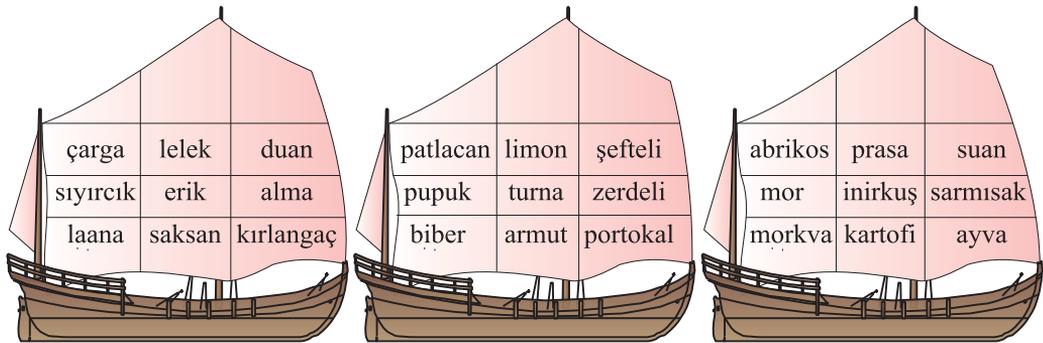


mezä – tatlı masa



Teksti yazın tefterlerinizdä. Büük bukvadan yazılan lafların altlarını çizin. Açıklayın neçin bu laflar büük bukvadan çekediler yazılmaa.

4. Okuyun.



Yazın lafları üç bölük çeşitlerä görä. Bulun angı bölük olacek ilk gemidä, ikincidä hem üçüncüdä. Herbir bölüün laflarını yazın virgül aşırı.

BÜÜK BUKVA HAYVANNARIN LAAPLARINDA



Hayvannarın laapları çekediler yazılmaa büük bukvadan: *Bóbik, Cwlbárs, Alacá, Karagxz, ~akál.*

5. Okuyun. Esaba alın hayvannarın laaplarını.

KAPRAL

Petri – büük hayvancı cocuktu. Aalemdä yoktu okadar kuş, hayvan aulda, nekadar Petridä vardı köpeklän kedi. Komşular kâr şaşardılar, nicä o şaşirmêer hayvannarın adlarını. Köpeklär aulda boy-boydular. En küçücüü – Yumacık. Onun ardına gidärdilär: Yıldızçık, Tilkicik, Kıs-kanç, Bekçi, Salan, Karaman, Fenalık, Bobik. Bu köpek sürüsünün anaları – Alaca, bobaları da – Malak.

Makarki deerlär, ani kediyän köpek yaşayamêrlar, ama bu köpeklerin arasında bol-bol yaşayardılar: Kotoy-Dostum, Karısı–Yalama hem kediciklär: Açık göz, Sıçancı, Kaymakçı, Şalvir, Sütçü, Çakal, Bozka, Çoraplı, Korafılı, Kuyruksuz hem Balan.

Ama açan çıkardı sırlık aulundan yada sokaktan aula girärdi tekä-Kapral, hepsicci – kedilär, köpeklär daalışardılar bir kıpımın içindä, çünkü Kapral sevärdi kapunun önü boş olsun. Ama Petriyi sesleyärdi.

Neçin tekstin adı "Kapral"? Kaç parçaya var nicä bölmää bu teksti? Köyün herbir parçanın adını. Okuyun teksti, kiyadın bitkisindä nasaata görä yazın takrir, üüredicinin yardımınnan, cevap vereräk herbir koyulmuş soruşa. Hayvannarın laaplarını nişannayın, çizeräk altlarını.



6. Okuyun. Noktaların erinä köyün hayvan laaplarını.

İnek ... çiiiner aazında ot. Beygir ... taşıyêr süt. Öküz ... sürer tarlayı. Kontrolcu laflar: Alaca, Çakal, Zararcı, Bräzu, Fenalık.



Yazın, hayvan laaplarını, altlarını çizeräk.

7. Olur mu:

- | | |
|--------------------|--------------------|
| – arabadan adam? | – kavaladan adam? |
| – malidän kızçaaz? | – taştan adam? |
| – burgudan adam? | – fiçidan adam? |
| – dermendän adam? | – kemençedän adam? |
| – kazdan kız? | – danadan adam? |

Örnek: Vasi (çocuk) – Vari (kız), bir bukveyı diıştirdiynän başka bukveylan (s>r).



Yazın tefterlerinizä, diışilän konsonnarın altlarını çizeräk.

SÖZ PAYLARI

Bizim sözümüz kurulu laflardan.
Herbir ayırı laf – söz payıdır

8. Okuyun lafları. Onnarın kimisi cuvap ederlär soruşa *kim#*, öbürleri da soruşa *ne#* Neçin?

kim?		ne?	
mamu	tauk	küü	aaç
adam	inek	kasaba	kiyat
çalgııcı	köpek	ev	er

9. Okuyun şiiri.

yaamurluk
aa

BULUNSUN

Adamın birisi
Bir sıcak zamanda
İstemiş dinnenmää
Derenin boyunda.

Kär devä, üklenmiş,
Yollanmış pek yavaş.
O urmuş sırtına
Çok işlär, arkadaş:

Çadırı, yaamurluu –
Yaamurdan korunmaa,
Oltayı, aaları –
Balıcaak ta tutmaa;

Odun hem bir tava –
Onnarı kaurmaa,
Çaylık ta, şeker da –
Yakışsın çay içmää.

Bir da pala, kilim –
Üstündä yayılmaa,
Üç yastık hem döşää, –
Yorulduynan yatmaa.

Masayı da adam,
Allaa korusun,
Hem bir skemnä almış –
Yanında bulunsun...

çadır – zontik, palatka

olta – sopa leskaylan hem gegeylän

aa – süzgeç (balık tutmaa deyni)

tava – tuç (birbişey kaurmaa deyni)





Aazdan söläyin predmetlerin adlarını, angılarını adam almiş derenin boyuna. Angı soruşa onnar cuvap eder? Predmetlerin adlarını yazın tefterlerinizdä.

10. Okuyun. Yazın aşıada verilmiş lafları, angıları göstererlär predmetlerin adlarını bu sıralaa görä:

İnsannar: adam, ...

Büümnär: ot, ...

Hayvannar: ökü, ...

Tabiat oluşları: lüzgär, ...

Kuşlar: pupuk, ...

Kapu, keçi, devä, kartal, çingenä, kavak, ekin, yastık, eniştä, saurgun, penal, yazal, horoz, piliç, tekä, doktor, çanta, buura, saz, garga, çaylık, zerdeli, prasa, kafadar, doktor, booday, saksan, döşek, kırlangaç, hasta, haylaz, susay, genger, olak, kiyat.



eniştä – kakunun kocası

buura – pipinin eşi

Laflar angıları predmetlerin **adlarını** göstererlär, soruşlara *kim# ne#* cuvap ederlär: *adam, tabiat...*



Laflar, angıları predmetlerin **nışannarını** göstererlär, soruşlara *nesoy# angı# netwrlw#* cuvap ederlä: *maavi, kaavi, wwsek...*

Laflar, angıları predmetlerin **işlemine** göstererlär, soruşlara *ne yaptı# ne yapêr ne yapacek#* cuvap ederlär: *aldı, alêr, alacek...*

11. Okuyun lafları. Lafları ayırı-ayırı yazın soruşlara görä.

dayı
aydınnık

Dayı, gitmää, eşil, kiyat, gözal, akıllı, vermää, duygu, saat, bostan, kaku, paalı, uzak, çıkmaa, eski, tanımaa, çizmää, yazmaa, silmää, alçak, zabun, kısa, balaban, aydınnık.

Örnek: Adlarını gösterän: tefter, derä, ...

Nışannarını gösterän: gözäl, üüsek, ...

İşlemine gösterän: gitmää, üürenmää, ...

12. Bakın resimä da yazın, nelär yapêrlar uşaklar.



Lafları, angıları predmetlerin adlarını göstererlär birär çiziylän çizin.
Lafları, angıları predmetlerin işlemini göstererlär ikişär çiziylän çizin.



13. Okuyun hem yazın lafları, koyarak kaçırılmış bukvaları.

K.saba, pa.li, .oymaa, .zun, k.pu, t.van, su.ak, bü.k, sa.t, d.rin, y.tmaa, ko...maa, d.rmaa, e.il, .zak, ka.vi.



Prdmetlerin adlarını gösterän lafların altlarını çizin birär çiziylän hem predmetlerin işlemini gösterän lafların – ikişärlän.

14. Okuyun lafları. Yazın hayvannarı hem kuşları, ayırı, iki direcik.

KUŞLAR HEM HAYVANNAR

hayvannar
buura

Saksan, inirkuş, kartal, olak, tekä, koç, tauk, ördek, kuli, buzaa, kırlangaç, buga, bülbül, keçi, horoz, garga, bobana, eşek, kaz, bııcı, piliç, pipi, buura, sıyırcık, duan, tavşam, haygır.



Angi soruşlara cuvap ederlär bu laflar? Neçin? İnanđırın.

LAFLAR, ANGILARI PREDMETLERİN ADLARINI GÖSTERERLÄR, SORUşLARA KİM? NE? CUVAP EDERLÄR

15. Okuyun teksti.

TÜÜ

tüü
yazal

Evelki vakıtlarda insannar kiyat yazarmıŝlar kuş tüüyünnän. Taa sıkça kullanarmışlar kaz tüüyünü. Sora, bitki vakıtlarda onun erinä başlamışlar kullanmaa çelik peroyu (rusça), ama ŝindiyädän da kullanılêr onun eski adı (tüü).



Yazın tefterlerinizdä. Düşünün, *yazal*, angısınnan biz bir da gün ayrıl-
mêêrız, nedän kabletti kendi adını.

Predmetlär, angıları cannıları göstererlär, onnar kim? soruşa cuvap ederlär: *batw, baka, doktor, bek`i, yolcu, bostanc`i; ku=hayvan, inek, ke`i, olak, xrdek, b`c], kartal, bxcek, y`llan, ...* Kalan predmetlär ne? soruşa cuvap ederlär: *ev, aac, saat, bulut, tabiat, taş, g`xk, deniz, tarla, =kola, toplu=, enser ...*



16. Okuyun teksti.

YARDIMCIYKA

Oldu avşam. Döndülär iŝtän mamuyulan baka. Mali hazırladı avşam ekmeeni. Paşı koydu masaya çinileri, çinicikleri, kaşıkları, furkuliŝaları, bıçaa...

Hazırladı ekmää. Ekmek idiktän sora yıkadı bulaŝıkları, sildi muŝamayı.



Yazın tefterlerinizdä. Çizin lafların altlarını, angıları cuvap ederlär soruşa kim?

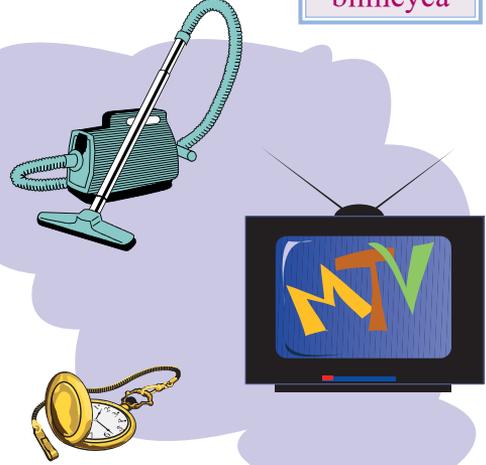
yardımcı
bilmeycä

17. Okuyun bilmeyceleri. Bulun cevaplarını.

1. O havezlän toz yudêr,
Odayı, kilim pablêr.

2. Var büülü bir pencerä
Bizim büyük o içerdä.
Hepsini onda görerim
Ne olêr bu dünnedä.

3. Gününä giderim,
Erımdä durêrim.



18*. Okuyun verilmiş lafları, onları ölä erleştirin kafesçiklerä, ki nişanı direçiktä okunsun anılmış rus şairin soyadı.

kiyat, kaşık, oka, ekmek, sinek, soruş, biber, sincir, oklava, teneki, iinä, erik, kazma, yaprak, tencerä, susak, karık, basamak, başak, akıtma, kapu.

oka – 1 kilalık çölmek

oklava – sopa (pazı yazmaa deyni)

akıtma – sulu amurdan gözlemä

teneki – yası, incecik demir (yaprak)

tencerä – rusça: kastrülä



Doldurun kafesçikleri.



19. Okuyun lafları. Kim# soruşa cevap edän lafları çı karın bir direcää.

Ne# soruşa cevap edenleri da – ikinci direcää.

oka
iinä

Hava, bulut, kuzu, meyva, engeç, balık, kaz, saurgun, darı, paşşoy, eşek, beygir, tauk, tavan, aaç, meyva, çoban, daacı, köpek, satıcı, sinek, zerdeli, kurbaa, dal, yaprak, yaamur, kır, saat, gemici, üüredici, bayır, pelivan, er, dünnä.

20*. Okuyun lafları. Erleştirin kafesçiklerin içinä o lafları hem ölä, ki nişanni direciktä halkımızın adı okunsun.

Suancı, bostancı, çalgıcı, balıkçı, üüredici, şkolacı, satıcı, bozacı, baacı, avcı, kauncu, burgucu.



Angi soruşlara cuvap ederlär bu laflar? Neçin? Açıklayın.

21. Kim# soruşa cuvap edän laflardan düzün birköklü laflar, angıları cuvap etsinnär soruşa ne#

baacı
suancı

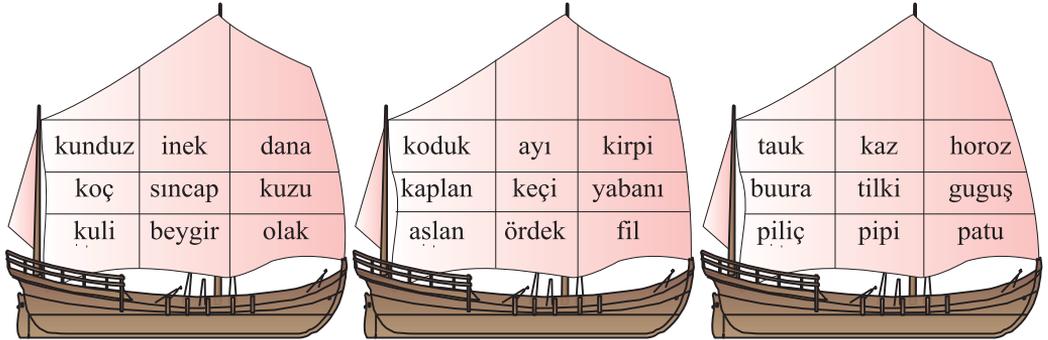
Örnek: bostancı (kim?) – bostan (ne?), ...

Baacı, şkolacı, yalancı, çölmekçi, daacı, sobacı, kemençeci, daulcu, kavalcı, düdükçü, evci, suancı, katrancı, sütçü, yangıncı.



Yazın laf çiftlerini örnää görä, açıklayarak maanalarını.

22*. Okuyun gemilerdä bulunan malların adlarını. Malları alatlan yanniş ükletmişlär. Bulun üç gemidä üç çeşit hayvan da çalışın herbir gemidä sade birär mal çeşidi kalsın.



Malları yazın virgül aşırı hem herbir çeşidi ayırı-ayırı. Aazdan koyun herbir malı çokluk sayısında.

23. Okuyun. Yazın bir laflan. Açıklayın maanalarını. Nesoy soruşlara cuvap ederlär?

Örnek: bostanı bekleyän – bostancı, ...

Kolhozda işleyän, koyunnarı güdän, varlıkları koruyan, inekleri saayan, gemilerdä işleyän, ruba dikän, imää yapan, hastaları ilaçlayan, maşına aydayan, ayak kabı dikän, kırdä işleyän, uşakları üüredän, çiçek satan, şiir yazan, balık tutan, düzen dokuyan, sportlan iilenän, kilim dokuyan, süt sevän, tatlı sevän, zarzavat büüdän, futbol oynayan, instrumentlerdä çalan.

24. Okuyun teksti.

cumertesi
üüredici
patlacan

ZOR LAF

Uşaklar klasta işleyärdilär kendibaşına. Teksttä vardı laf "patlacan", ama vokalların erinä durardı noktacıklar. Vasilka bu lafi tefterindä dooru yazmıştı, ama, baktıynan Pavlinin tefterinä, dooruttu. İkinci "a" bukvanın erinä yazdı "ı".

Vasilka, işini bitirdiktän sora, yaptı kendisinä kontrol. Sora baktı Länkanın tefterinä da ilk vokalı dooruttu. Genä "a" erinä yazdı "ê" da verdi tefterini Ekaterina Panteleevnaya.

Cumaa günü üürediciyka çevirdi tefterleri. Vasilkada kalan laflar hepsicii dooruydular. Sade lafta "*patlacan*" vardı iki yannışlık. Nesoy yannışlıklar hem neçin?



cumertesi – cumaa ertesi



Teksti yazın tefterlerinizdä. **Kim?** soruşa cuvap edän lafları bulun.

25. Okuyun lafları hem baalayın onnarı bir sincirä ölä, ki lafin bitki kısmı olsun sonundakı lafin ilk kısmı.

Çekedin laftan "*adam*".

Örnek: *papurka – kabina – nazar – zarzavat, ...*

a) Vatra, kıvılcın, akran, adam, tıkaç, cingirtı, zarzavat, damna, nazar, arka, kalem.

b) Küsü, Länka, meklä, kayık, sümek, maaza, yıkmaa, zaman, mantar, labada, tarla.



Yazın lafları tefterlerinizdä. Kurun birär küçüräk cümlä. Verilmiş lafların altlarını çizin.

Testlär

1-ci test. Bulun dooru variantı. Predmetlerin adlarını gösterän laflar cuvap ederlär soruşlara.

- a) ne yapêr?, ne yaptı?
- q) kim? ne?
- b) angı? nesoy?

2-ci test. Angı sırada predmetlerin adlarını gösterän laflar?

- a) baarmaa, yazmaa, almaa
- q) gözäl, eni, kaavi
- b) balık, yol, göl

3-cü test. Bulun cannı predmetleri:

- a) süpürgä, bayır, çam
- q) satıcı, doktor, uşak
- b) kalın, uzun, maavi

4-cü test. Angı predmetlerin adlarını gösterän laflar durêrlar birlik sayısında?

- a) tefter, kiyat, penal
- q) aaçlar, böceklär, kirpilär

5-ci test. Angı sıranın lafları cansız?

- a) kuzu, koç, olak
- q) tafta, tebeşir, pençerä
- b) ayı, keçi, buura

6-cı test. Angı sıranın lafları yazılêr büyük bukvadan?

- a) MAMU, BAKA, MALİ
- q) VASİ, PAŞI, KOLİ
- b) DOKTOR, KÜÜ, KASABA.

7-ci test*. Neçin Baboglu, Kara Çoban, Tanasoglu çekederlär büyük bukvadan?

- a) onnar yazıcı
- q) onnar adam (insan)
- b) onnar soyad

8-ci test*. Angı sıracıkta laflar göstererlär zanaatları?

- a) bostan, baa, süt
- q) bostancı, baacı, sütçü
- b) adam, karı, uşak

9-cu test*. Angı sırada laflar göstererlär, ani onnar küçücük?

- a) dädu, babu, aaç
- q) fidancık, uşacık, kuzucuk
- b) fidan, uşak, kuru

10-cü test*. Angı sıracıkta bulunêr ev kuşları?

- a) buura, bıçı, yarka
- q) koç, potmar, toklu
- b) beygir, domuz, dana

11-ci test*. Angı sıracıkta bulunêrlar yaban hayvannarı?

- a) pupuk, saksan, duan
- q) horoz, piliç, pipi
- b) aslan, fil, sınaç

12-ci test. Angı sıracıkta bulunêr küü hem kasaba adları?

- a) küü, kasaba, merkez
- q) Beşalma, Kaul, Tomay

EŞİL DOSTLARIMIZ

Eşil otlar, üüsek aaçlar,
Gözäl gümeciklär...
Binnärlän yıl onnar bizä
Saalık vereceklär.

LAFLAR ANGILARI CUVAP EDERLÄR SORUŞLARA NESOY? ANGI? NETÜRLÜ?

1. Okuyun teksti.

SÜÜTLÄR EŞERER KİŞİN

kırç
süüt

Kış. Bir pazar günü Länka, Oli hem Tudorka gitmişlär derä boyuna. Derenin kenarlarında çocucaklar kızak kayarmışlar, ama kızçaazlar toplanmışlar buzlan (kırçlan) donaklı süüt aacın altına. Aacın buzlan örtülü dalları, dalcaazların gözçeezleri güneşä karşı, yalabıyardılar, ama kızçaazlar korkmuşlar, ani aaç dondu da başka eşermeyecek.

Onnar, evlerinä gidecääzaman, kırmışlar birär dalcaaz da koymuşlar onnarı su içinä sıcak içeri. Birkaç vakıttan sora uyanmışlar, salvermişlär ufacık, eşil yapracık. Kızçaazlar buna pek sevinmişlär da suuk, ayazlı kışın ortasında götürmüşlär o gözäl, eşil dalcaazları klasa. Hepsicii buna pek şaşmışlar. Sanmışlar, ani artık yalpak, sıcak ilkyaz geldi.



Bulun lafları, angıları göstererlär predmetlerin nişannarını, onnarın nesoyluunu. İnadırın dooruluunuzu.



Laflar, angıları predmetlerin nişannarını göstererlär **nesoy? angi? netürlü?** soruşlara cuvap ederlär: O *e=il/başça, bwrcw*kokan çiçeklär, gelin gibi *gxzq/*aaçlar brakmaazdılar gidelim.

2. Okuyun.

Sıncapın dişçeezleri **keskin**, zotkacı **gözäl**, şubacı **sıcak**. Pek **donaklı** giimni sıncap. Yapaası tülü. Atlêêr daldan dala pek çemrek. Sesçeezi **gevrek**. Kışın onun yuvası dolu **kuru** mantarlan, **datlı** cevizlärän hem başka imeklärlän.



Yazın. Nişanı laflara kóyun soruşları. Söläyin, ne gösterer onnar.

3. Okuyun. Bulun lafları, angıları nesoy? soruşa cevap ederlär.

Er, neredä siz duudunuz – sizin küçük vatanınız. Ama biz sizinnän toplayarsaydık herkezin Bucakta hem Moldovada yaşayannarın küçük vatannarını bireri, olacek büyük Vatan. Onnarın adları olacek Bucak hem Moldova. Bundan paalı bizdä bişeycik hiç yoktur! Koruyun gözäl Vatanımız! Koruyun kaavi dostluumuzu! Çalısn, ki çetin hem kaavi olsun baalantı larımız hem gözäl olsun yaşamamız!



Yazın teksti. **Kim?** hem **ne?** soruşa cevap edän lafların altlarını çiziz bir çiziciklän, ama **nesoy?** soruşa cevap edän lafların altlarını – dalgalı çiziciklän.

4. Verilmiş adlarını gösterän laflara bulup ekläyin ölä laflar, angıları göstereñnär onnarın nişannarını.

kömür
pateka

Kış (*nesoy#*) suuk, ama yaz (*nesoy#*) Kömür (*nesoy#*) kara, ama kaar (*nesoy#*) Bal (*nesoy#*) ..., ama biber (*nesoy#*) Pateka (*nesoy#*) ..., ama yol (*nesoy#*) Gecä (*nesoy#*) ..., ama gündüz (*nesoy#*) Kuzu (*nesoy#*) ..., ama karımca (*nesoy#*)



5. Verilmiş laflara bulun karşı maanalı lafları.

kısa – uzun	akıllı – ...	incä – ...
küçük – ...	karannık – ...	toyan – ...
uz – ...	üüsek – ...	suuk – ...
uzak – ...	yaş – ...	kara – ...
tatlı – ...	hızlı – ...	siirek – ...



Herbir direciqtän birär çiftlän kurun cümlä.

6. Noktaların erinä kóyun karşı maanalı lafları.

İşi yaparkan, var nicä kullanmaa "Resimni sözlüü".

büük
ihtär

Dädu ihtär, ama unukası (torunu) Kışın suuk, ama yazın Pamuk ilin, ama demir Fidan alçacık, ama aaç Aaçlar kalın, ama fidannar İçerdä sıcak, ama dışarda Köpek büük, ama pali Kedi yalpak, ama köpek



Laflar, angıları göstererlär adlıkların nişannarını, var nicä olsunnar karşı maanalı da: *Yazın gecelqr k]sa, ama gwnnqr uzun. Ma=ina gider h]zl], ama e=ek gider yava=.*

7. Okuyun teksti.

Oldu avşam. Uşaklar kurdular sofrayı. Mamu geldi iştä. Hepsicci kutladılar mamuyu onun duuma gününän. Sora oturdular sofraya. İçtilär çay hem idilär tatlı börek. Hepsicci şëndilär hem kismetliydilär.

Mamunun günü. Sofiylän Miti hazırlêêrlar mamuya baaşış. Sofi dikti bir gözäl basma. Basmada ipliklän resimnedi kırmızı çiçekik hem eşil yapracık. Miti kiyattan yaptı bir gözäl, donaklı sandıcak, iineleri hem iplikleri koymaa deyni. Bakaları da aldı baaşış bir gözäl, çiçekli, eni fistan. Sofi malisinnän pişirdilär bir büük, datlı börek.



basma – kasınka

börek – kalın (plaçinta gibi) fırında pişirilän imäk



Dooru erleştirin tekstin parçalarını. Kaç parçadan o? Kóyun tekstin adını. Okuyun soruşları da hazırlanın onnara yazılı cuvap vermää.

1. Nesoy yortu tutêr aylä? 2. Neylän paalı bu yortu? 3. Nesoy baaşışlar siz hazırlêêrsınız bölä yortulara deyni? Geniştä hem derindän açıklayın bu yortunun geçirmesini.

8. Okuyun teksti. Bulun onun öz fikirini, açıklayın içindeliini.

ÇOK YILLAR YAŞA, FİDANCIK!

Pek käämil hem gözäl güz daayı. Pek güzelleder, donaklêêr bu zamanı räbina. Aacın ajurlu yaprakların arasında onun salkımnarı yalınnan yanêr.

Ruslar pek severlär bu gözäl aacı evlerin yanına dikmäâ. Güzün bitkisindä dikti bir küçük räbinacık benim komşum da, dädu Vani unukasınnan. Genççik räbina ilin geçirdi suukları, ayazları, sert kış borannarını.

Mayda komşunun räbinası gözäl çiçek açtıydı. Onu yoktu nicä sevmemäâ. O uzaktan taa görünärdi. Ama birkaç yıldan sora o kâr bütün sokaa güzelledärdi kırmızı, yalınını salkımnarınnan. Çok yıllar yaşa, dostluk fidancı, Bucak topaanda!

Testlär

1-ci test. Verilmiş laflara bulun karşı maanalı fafları:

- hızlı –
- kara –
- incä –
- uzak –
- kısa –

2-ci test. Angı sırada lafların nışannarı gösterili?

- a) kalın, taazä, girgin
- q) duvar, daa, laalä
- b) almaa, dikmäâ, güzelletmäâ

3-cü test. Bulun lafları, angıları predmetin nışannarını göstererlär:

- a) sivri, sali, deri

- q) arı, sarı, karı
- b) kuli, deli, pali

4-cü test. Bulun sıralarda zeedä lafları:

- a) yaalı, paalı, saman
- q) daa, üüsek, baa
- b) karannık, samannık, otluk

5-ci test. Bulun sıralarda zeedä lafları (vokal garmoniyasına görä):

- a) suuk, haşlak, eşil
- q) ilin, kaba, çirkin
- b) saa, alçak, ilin

YILIN ZAMANNARI

İlkyaz geldi – sevindik,
Yazın – gözäl şennendik,
Güzün – çok meyva idik,
Kışın – käämil dinnendik.

LAFLAR, ANGILARI CUVAP EDERLÄR SORUŞLARA NE YAPTI? NE YAPÊR? NE YAPACEK?

1. Bu laflara ekläyin birär-ikişär laf, angıları göstererlär onnarın işlemini.

üüredici
üürenici

- 1) Saacıyka (ne yapêr?)
- 2) Çilingir (ne yaptı?)
- 3) Üüredicilär (ne yapêrlar?)
- 4) Üürenicilär (ne yapêrlar?)
- 5) Yaamur (ne yapêr?)
- 6) Manca (ne yapêr?)

Kontrolcu laflar: *pi=er (kaynêr), saayêr, nallad], wwrenerlqr, yaayêr, wwrederlqr.*



Yazın tefterlerinizdä. Predmetlerin işlemini gösterän lafların altlarını çizin ikişär çiziciklän.

Örnek: *Saac]yka (ne yapêr#) saayêr.*



Laflar, angıları göstererlär predmetlerin işlemini cuvap ederlär *ne yapmaa# ne yaptı# ne yapêr# ne yapacek#* soruşların birinä: *wwretmqq, wwrendi, wwrener, wwrenecek.*

2. Okuyun. Bulun lafları, angıları predmetlerin işlemini göstererlär.



- 1) Ustalar (ne yapêrlar?) ev kaldırêrlar.
- 2) Çiftçilâr (ne yapêrlar?) booday ekerlâr.
- 3) Bostancı (ne yapêr?) bostanı bekleer.
- 4) Kosacılar (ne yapacaklar?) ekinleri biçecekler.
- 5) Dâdu (ne yapmış?) almaları toplamış.
- 6) Karılar (ne yapmışlar?) çamaşırları yıkamışlar.



Yazın cümleleri soruşuz. Çizin lafların atlarını, angıları göstererlâr işlemleri.

3. Okuyun bilmeyceleri. Bulun cevaplarını.

1. Benim saadım yok, ama vakıt küüyü kaldırmaa.
2. Gümelerin altında iineli yumak durêr.
3. Yazın o giimni sıcak, ama suuklarda – çıplak.
4. Pek bekleerlâr, yalvarêrlar...
Sade geleyim – kaçêrlar.
5. Uçêr – baarêr, konêr – susêr.
Kim onu öldürececek, kendi kanını dökecek.



Yazın tefterlerinizdâ sade o bilmeyceleri, angılarında var laflar cevap edân soruşlara **ne yapêr?**



4. Noktaların erinä predmetlerin adlunu gösterän uyar lafları koyun.

... çalêr	... üürener	... öter	... üüreder
... oynêêr	... ilaçlêêr	... mävlêêr	... satêr
... mizleer	... bekleer	... grohlêêr	... alêr
... klonklêêr	... mekleer	... çıvlêêr	... salêr

Kontrolcu laflar: pali, uşak, alıcı, satıcı, üüredici, üürenici, horoz, kedi, çalgıcı, köpek, oyuncu, kloçka, doktor, piliç, domuz, bekçi.



Çiftli lafları yazın, dayanak lafların altlarını çizeräk.

PREDMETLERİN İŞLEMİNİ GÖSTERÄN LAFLARIN SORUŞLARI

(Tan]=t]rmak)

Ne yaptı?

aldı	idi
sardı	geçti
baktı	gitti
okudu	güldü
tuttu	küstü
koptu	çöktü
durdu	ördü

Ne yapêr?

alêr	iyer
sarêr	geçer
bakêr	gider
okuyêr	güler
tutêr	küser
kopêr	çöker
durêr	örer

Ne yapacek?

alacek	satacek	geçecek	iyecek
bakacek	okuyacek	verecek	ezecek

5. Okuyun. Yazın bir direciktä lafları, angıları cuvap ederlär soruşa *ne yapt]#*, ikinci direciktä – soruşa *ne yapêr#*, üçüncü direciktä – soruşa *ne yapacek#*

Yaşayacek, yaşadı, yaşêêr; söyleer, söyleyecek, söledi; annadacek, annattı, annadêr; okuyacek, okuyêr, okudu, yazacek, yazdı, yazêr.

6. Bulun verilmiş lafların karşı maanah eşlerini.

Örnek: oturmaa – kalkmaa, girmää – `]kmaa, ...

Yakmaa – ...	kaldırmaa – ...	ekmää – ...	düşmää – ...
biyazımaa – ...	gelmää – ...	açmaa – ...	indirmää – ...



Yazın tefterlerinizdä.

7. Okuyun Őiri. ıkarın teksttän lafları, angıları göstererlär predmetlerin işlemine, iki direcää soruşlara görä:

Ne yaptı(lar)?

...

Geldi bizä Ayaz boba,
EŞil amcaaz aldık.
Toplanıp uÇacıklar,
Onu biz donattık.

Astık ona türlü iŐlär,
Türlü oyuncaklar.
Onun eşil tepesindä
Bir yıldızık ta var.

Ne yapêr(lar)?

...

Onun üüsek dallarında
Otlêêr tavŐamıklar.
Daldan dala, üüyüp, atlêêr
Türlü-türlü kuşlar.

amda durêr bizim Oglan,
Durêr bir genecik.
Dolayında koyunnarı
Otlêêrlar imencik.

Geldi bizä Ayaz boba,
Yortu bizä geldi.
Saalık, kısmet hem bük Şennik
Bizä o getirdi.

8. Okuyun. Diiştirin (kyun) lafları soruşlara grä.

Ne yaptı?

Ne yapêr?

Ne yapacak?

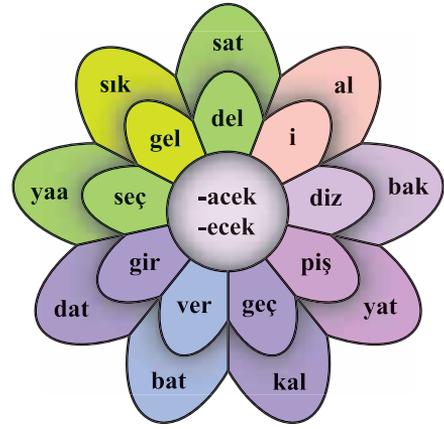
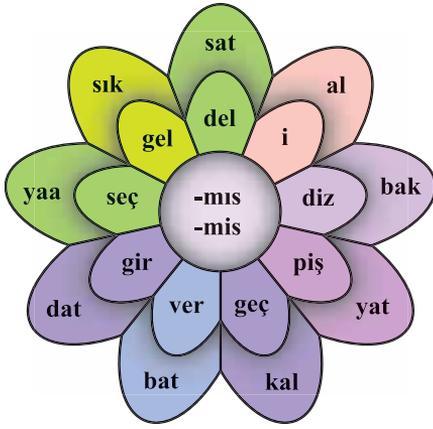
almaa aldı
yazmaa ...
satmaa ...
kapmaa ...
delmää ...
ezmää ...
üzmaa ...
görmää ...

alêr alacak
...
...
...
...
...
...
...



Yazın teftelerinizdä.

9. Kurun lafları ortada bulunan afiksleri kullanarak. Sölayin, angı soruşa cuvap ederläär.



Lafları yazın virgül aşırı: ilkin – incä vokallıları, sora da – kalın vokallıları.

10. Okuyun teksti.

Şkolaya gidecääzaman läözüm erleştirmää çantaya hepsini tedaarikleri. Şkolaya läözüm gitmää vakıtları, geç kalmamaa. Urok çekedincä, izmetçi läözüm tertiplesin klas taftasını, hazırlasın tebeşir. Şkolacılar işläärkän, düşmeer onnara engel etmää. Cuvap edärkän, üürenici läözüm dursun uz, sallanmasın. Şkolaya gidärkän hem evä dönärkän, şkolacı läözüm gitsin sokaan bir tarafından, aulların boyundan, yol üstündä oynamasın, büyüklerä seläm versin.



Yazın. Üçüncü cümleyi sölayin başka türlü. İşlemine gösterän lafların altlarını çizizin.

11*. Okuyun.

Satmaa, gelmää, gitmää, vermää, yazmaa, görmää, bulmaa, doymaa, asmaa, yapmaa, içmää, ötmää, akmaa, sormaa, çıkmää.



Yazın tefterlerinizdä, örnää kullanarak.

Örnek: *almaa – alêr, doldurmaa – doldurêr, ...*

* en kaavilerinä deyni

12. Okuyun teksti.

EMNİKLÄR

Uşaklarda büün haliz yortu. Başçada bir büük alma aacına asmışlar kuşlara deyni emnik. Vasiylän Koli emnää koymuşlar tenä. Uşaklar saklanmışlar gümelerin ardına da çeketmişlär beklemää, ne yapaceklar kuşlar. Tä işidilmiş cıvıltı da emniin kenarına konmuşlar kırmızı güüslü kuşcaazlar. Onnar birdän örtmüşlär emnii. Hepsicii birdän tutunmuşlar iştan da, emniktä tenelär bittiyän, birdän uçup-gitmişlär. Çocukaklar pek beenmişlär, nicä kuşlar emniktä iyerlär da hergün başlamışlar onnarı doyurmaa.



Üç cümleyi yazın tefterlerinizdä. Çizin işlemini gösterän laflarin altlarını, söläyin sayı-larını. Bakın resimä da yazın evdä yaratma "Nicä bän kışın kuşlara yardımneêrim".

AKLINIZDA TUTUN

Laflar, angıları cuvap ederlär soruşlara:

Kim# Ne#

göstererlär
predmetlerin
adlarını

Nesoy#

göstererlär
predmetlerin
nişannarını

Ne yapmaa#

göstererlär
predmetlerin
işlemini



13. Geçirin gözdän resimi. Yazın birär yaratma, kullanarak uygun söz paylarını.



Yaratmaları yazın tefterlerinizdä, koyarak laflara soruş.

14. Okuyun lafları. Çıkarın da yazın ayırı-ayırı:

- lafları, angıları göstererlär predmetlerin adlarını:
- lafları, angıları göstererlär predmetlerin nişannarını:
- lafları, angıları göstererlär predmetlerin işlemini:

Dost, dostlaşmaa, kaavi, büük, satmaa, alma, zavod, gitmää, baarmaa, yannişlık, yazmaa, karannık, gözäl, talantlı, üürenici, küü, ev, arif, şeremet, okumaa, aydınnık.

15. Kurun birär yaratma temaya "İlkyaz Bucakta", kullanarak dayanak lafları:

ilkyaz, gözäl, sıcak, yalpak, gezinti, tabiat, dirilmää, eşil yapracıklar, çimen, kuzucuk, olacık, oynamaa, oyun, kaçınmaa...



Yaratmayı yazın tefterlerinizdä, predmetlerin adlını gösteran lafların altını çizerek birlän, predmetlerin işlemini gösterän lafları – ikiylän, predmetlerin nişannarını gösterän lafları da – dalgalı çiziyälän.

Testlär

1-ci test. Doldurun kuralın kaçırılmış laflarını.

İşlemi gösterän laflar, angıları cevap ederlär soruşlara:

- a) nesoy?
- q) kim? ne?
- b) ne yapêr? ne yaptı? ne yapacak?

2-ci test. Bulun dooru variantı. Predmetin işlemini göstererlär:

- a) predmetlerin adını
- q) predmetlerin işlemini
- b) predmetlerin nışannını

3-cü test. Angı sırada bulunêr işlemini gösterän laflar?

- a) otuz, elli, üz
- q) şiret, şeremet, arif
- b) gitmiş, üürenmiş, kabletmiş

4-cü test. Angı sırada laflar **ne yapêr?** soruşa cevap ederlär?

- a) çizer, geler, iyer
- q) çizmää, gelmää, imää
- b) çizmiş, gelmiş, imiş

5-ci test. Angı laflar durêrlar birlik sayısında?

- a) alaceklar, pineceklär, gideceklär
- q) almışlar, pinmişlär, gitmişlär
- b) alêr, piner, gider

6-cı test. Angı sırada laflar **ne yaptım?** soruşa cevap ederlär?

- a) gördüm, düştüm, duydum
- q) görerim, düşerim, duyêrim
- b) görecäm, düşecäm, duyacam

7-ci test. Bulun sıracıklarda zeedä lafları (vokal garmoniyasına görä).

- a) kapmaa, satmaa, düzmää
- q) akıtmaa, götürdüm, taşıdım
- b) eşerer, yısınêr, kalktı

8-ci test. Bulun sıralarda zeedä lafları.

- a) üürenmää, kabletmää, karannık
- q) oturdum, kazacam, sattım
- b) kuzucuk, şen, gözäl

9-cu test. Angı sıracıın lafları cevap ederlär soruşa **ne yapacam?**

- a) yazdım, koydum, gittim
- q) yazacam, koyacam, gidecäm
- b) eşerer, yısınêr, kalktı

10-cu test. Angı sıracıın lafları cevap ederlär soruşa **ne yaptı?**

- a) kaavi, ilin, çürük
- q) ev, daul, güneş
- b) idi, andı, sordu

TEKRARLAMAK

Gökün kuşaa, – dedim uşaa,
– Bu bir köprü eni,
Sana, dostum, yaptım onu,
Gökä pinmää deyni.

1. Okuyun şiiri.

ÇİİDEM

Çiidem, çiidem, bak, bana,
Ne sinmişin sän **daada**?
Kaar artık kaybelecek,
Gün **eri** yısıdacek.

Çiidem, çiidem, gel bana,
Pek sıcak aucuma.
Bän seni yısıdacam,
Kardaşçımına baaşlaycam.

(M. Kxsq)



Kaçar bukva hem kaçar ses var nişanı laflarda?

2. Okuyun teksti.

GÖZ TEMİZLİ

Okumayın alaca-karannıkta. Okumayın yatarkan. Taa sıkça ayırın gözlerinizi kiyattan da verin onnar dinnensinnär. Pek açık şafka çok bakmayın. Gözlüklär sizä olurlar yardımcı, ama taa ii onnarsız. Koruyun gözlerinizi! Körlük – bu en büük sakatlık!

alaca-karannık – ne aydınnık, ne da karannık
ayırmaa – bakmaa başka birbişeyä
sakatlık – kusurluk



Siz tutêrsınız mı bu kuralları? Koruyêrsınız mı gözlerinizi? Taa nesoy kurallar siz bilersiniz, gözlerinizi korumak için? Çıkarın tekstän lafları, angılarında var y (yot).

3. Okuyun masalı.

SAKLANILMIŞ KÜFTÄ

Palinin biri kaldırmış tavana bir küftä. O koymuş küftesini bir köşecää da demiş kedicää:

– Yalvaracam sana, bak kimseycik almasın benim küftemi. Bän biraz kapunun önündä oynayacam.

Demiş pali bu lafları da, kaçıp-gitmiş. Pali, aulda oynayarkan, ansızdan görmüş kedicii.

– Sän neçin braktın benim küftemi gözçüsüz?

– Bän onu sakladım.

– Ee, birkimsey onu bularsaydı?

– Kahırlanma. Bän onu ölä sakladım, ani kimseycik bulmayacak.

– Nereyi sakladın ya?

– Şkembemä.

(G. Oster)

Neredä, sizincesinä, bu masalın öz fikiri?



Bulun da çıkarın ilk cümledän lafları, angıları cuvap ederlär soruşa kim# yada ne#

Çizin o laflarda vokalların atlarını birär çiziciklän, konsonnarın da – ikişärlän.

4. Okuyun lafları. Lafları bölün bir sıradan başka sıraya geçirmää deyni. Gösterin herbir lafın geçirmäk variantlarını.

Örnek: ev – lerimizin, evle – rimizin, evleri – mizin, evlerimi – zin, ...

Çekirgä, üürenici, memleket, tefter, kiyat, süt, meyvacı, kuancı, şiretlik, baalantı, kaavilik, yaamurluk, siirek, düüncü, gül, büüklär, tuzluk, yımırta, kayıllık, kuyu, iilik, üüsek, diiren, baa.

5. Okuyun, noktaların erinä läüzimni bukvaları koyarak.

YAAMUR

Sän bilersin mi, neçin yaamur yaayêr? Topraan b.nizi kara da yalvar.r yık.sinnar .nu. Ya.mur ya.yêr g.ktän, yıkêêr eri, da o ol.r em-eşil.

(Sp. Vangeli)



Bulun uzun vokallı lafları da kurun onnarın kısım shemalarını hem yapın onnara ses-bukva analizi.

6. Okuyun teksti.

Kotoy-kotoycuk – boz annıcık. Kotoy-Vasicik yalpak hem şiret. Bacacıkları onun sansın kadifedän, ama tırnakları keskin. **Vasicin** kulakları kuşku, bıyıkları uzun, şubası ipektän.

Yalpaklanêr kotoy, kamburunu fırladêr, **kuyruunu** sallêr, gözçeezlerini yumêr, **türküçüünü** çalêr, ama sıçan tutularsaydı – gücenmesin.

Ozaman kotoy **gözçeezlerini** büüldêr, demir tırnaklarını battırêr, buruk dişlerini gıcıradêr, tırnaklarınnan tutup, sıçanı iyer.

(K. U=inskiy)



Kimin için sölenêr teksttä? Koyun onun adını. Yazın teftêrlerinizdä. Yapın kontrol nişanı laflara. Söläyin, kaçar bukva hem ses onnarda. Neçin bukva sestän taa çok?

7. Okuyun teksti.

NE CUVAP ETMİŞ KOLİ?

obürü
engeç

- Sän bilersin mi, nicä lafları geçirmää? – sormuş Marinka Koliyâ.
- Lafları bir sıradan başka sıraya läüzüm geçirmää kısımına görä.

Örnek: ka-pu, ke-çi, ar-pa. Bir kısmı yazêrız bir sıracıkta, öbürünü da geçirêrız başka sıraya.

– Ya şimdi oku lafları, – demiş Marinka.

Koli okumuş: "*Tilki, kazık, odun, arpa, yama, alaf, enser, edi, akıl, e-il, emi-, enge`, onnuk, usta*".

– Angı lafları bunnarın arasından var nicä geçirmää başka sıraya?

Koli cevap etmiş: "*Til-ki, ka-zık, ar-pa, ya-ma, en-ser, en-ge`, onnuk, us-ta*".

(N. U=akova gxrq)



Dooru mu cevap vermiş Koli Marinaya?

8*. Söläyin lafları dooru!

aldım	—	álmadım	aldım	—	alamadım
okudúm	—	okúmadım	okudúm	—	okuyámadım
koydúk	—	kóymadık	koydúk	—	koyámadık
geldim	—	gélmedim	geldim	—	gelámedim
geçtik	—	géçmedik	geçtik	—	geçámedik
verdik	—	vérmedik	verdik	—	verámedik



Tutun aklınızda nereyi diişiler urgu bu laflarda.

9*. Lafları söläyin dooru!

al	—	álma	esapla	—	esapláma
bak	—	bákma	kariştir	—	kariştirma
sakla	—	sakláma	yaklaştir	—	yaklaştirma
beklä	—	beklämä	debreştir	—	debreřtirmä
getir	—	getirmä	eřelä	—	eřelämä
ek	—	ékmä	eklä	—	eklämä
pakla	—	pakláma	yak	—	yákma
koy	—	kóyma	yap	—	yápma
dur	—	dúrma	sar	—	sárma

10. Okuyun lafları. Kóyun o formaya, ki cuvap etsinnär soruşa *ne yaptım#*

Saplamaa, esaplamaa, kaldırmaa, indirmää, patlatmaa, seslemää, korumaa, solumaa, yorulmaa, katılmaa, üüsürmää, çetinnetmää, eklemää, düzdürmää, korumaa, taşımaa.

Örnek: almaa – aldım, seslemää – sesledim, ...



Ornää görä kurulu formaları yazın tefterlerinizdä.

11. Okuyun.

Senin yoksa zanaatın – benim hiç yok kabaatım. Zaalet bizi doyurêr, haylazlık – çıplak brakêr.

Adamın paası işinä görä.

Haylaz adam örüyüşündän belli. Küsmä bana hiç, zerä ödek işinä görä. İ adam prost iş yapmaz. Kim isteer zengin olmaa taa çok lääzım çalışmaa.



Yazın uygun sözleri, böleräk lafları kısımnara geçirmäk için. Kóyun urgu. Annadın, ne bilersiniz siz adamın zaameti için.

12. Kuşların adlarını söläyin dooru.

Duán, papagál, aaçkakán, kártal, gárga, **saçák kuřú**, sıyırcık, lélek, túrna, buhu, kukumäv, púpuk, kırlangaç, sáksan, bülbül, cıvırlıga, paún kuřú, **çakrák kuřú**, yárasa, **arı kuřú**, pıtpıdık.



Kurun bu lafların birisinnän cümlä da yazın tefterlerinizä.

13. Okuyun teksti. Kóyun onun adını.

Saat beštä uşaklar toplandılar şkolanın auluna. Gün kauşunca läázımdı etiştirmää çok işlar yapmaa. Uşaklar taa etiştirämediydilər çeketmää oynunnarını, nicä başladı, yaamaa yaamur. Hepsicii darmadaan oldular. Birkaçı kaçtılar saa tarafa, saklandılar aaçların altına. Ama birazı sol tarafa, saçaan altına.



Yazın tefterlerinizä. Uzun vokallı lafların altlarını çizün hem çalışın onnari dooru okumaa.

14. Bulun lafların eşlerini vokalların uzunluuna görä. Yazın tefterlerinizä.

Aç, aaz, bük, düün, dil, ool, sat, süüt, ur, buu, su, yaa, dat.



Bir çift laflan kurun ikişär cümlä da yazın onnari tefterlerinizä.

Örnek: Lääzım açmaa kapuyu. Aaç durardı kâr yolun boyunda.

15. Annádın, ne görersiniz resimdä.



Kim burada durêr? Kim kaçêr? Ne durêr? Ne erdä bulunêr? Ne asılı durêr?

Kurun bir yazılı annatma. Uzun vokallı lafların altlarını çizün.

16. Okuyun bilmeyceleri. Bulun cevaplarını.

1) Ardında onun süpürgä,
Önündä – diiren.
Altında onun küpçääz,
Getirer bizä sütçääz.

2) Tilkiyä pekçä benzeer,
Aaçlar üstündä yaşêêr.
Daldan dala bütün yaz
O atlêêr hiç yorulmaz.



Yazın bilmeycelerin tekstlerini. Çizin inçä vokalların altlarını.

17. Okuyun. Yazın tefterlerinizä. Angı kuralları läüzim aklıhlarınıza getiräsiniz, ki dooru geçiräsiniz onnarı bir sıradan başka sıraya. Bölün lafları kısımnara bir sıradan başka sıraya geçirmäk için.

Adam, alka, anatar, arka, ansırmaa, yabanı, yaka, kaya, kuyu, koynu, sayı, paylaşmaa, uzak, usta, unnuk, etek, eldiven, eşek, eşik, iplik, iinä, aalamaa, uudurmaa, suuklamaa, yaa.



Verilmiş lafların arasından bulun 2–3 örnek, angılarını yok nicä geçirmää bir sıradan başka sıraya. Onnarlan kurun da yazın birär cümlä.

18. Okuyun.

En küçük kuşcaaz dünnedä – sinek kuşu (kolibri). Onun büüklüü kelebek kadar. En büyük hayvan Erdä – fil. Onnarın kimisinin üüseklii var üç metrayadan.

Küçücük küşcaaz hem bayır gibi büyük fil yaşêêrlar sıcak taraflarda.

Hazırlanın soruşlara yazılı cevap vermää:

1. Angı kuşcaaz **hepsindän** küçük?
2. Nekadar **onun** büüklüü?
3. Angı hayvan Erdä **hepsindän** büyük?
4. Kaç metrayadan **onnarın** üüseklii var nicä olsun?



5. Neredä yaşêrlar **küçük** kuşcaaz hem o büyük fil?
Çekedin cevap vermää soruşlara nişanni laflardan. Yapın kontrol.
Çizin lafların altlarını, angıları **kim? ne?** soruşlara cevap ederlär hem açıklayın uzun vokallı lafların bir sıradan başka sıraya geçirilmesini.

19. Bakın resimneri. Koyun karaca yavrusuna hem çocuca ad. Kurun annatma üç bölümdän plana görä:

1. Cocucak bulmuş karaca yavrusunu.
2. Karaca yavrusunun peydalanêr evi.
3. Karaca kurtarêr çorbacısını beladan.



Kóyun annatmanın adını da yazın, çekederäk herbir parçasını (bölümünü) abzañtan.

20. Okuyun.

KİM KIRDA EN ÖNEMLİ?

Er altında en önemli şahtacı. Zavodta, neredä kaynadêrlar demir – demirci. Ama kırdä?

Şindi topraa sürer sade traktorlar. Çıkêr, ani en önemli – traktorcu?

Açan geler vakıt harman düümää, kırlara çıkêrlar kombaynalar. Onnarın köprülerindä durêrlar kombaynacılar. Çıkêr, ani en önemli – kombaynacı?

Şindi kırdä hepsini işleri yapêrlar maşınalar. Onuştan kırdä en önemli adam – mehanizator, angısı kullanêr bu maşınaları.



Çıkarın teksttän lafları, angıları göstererlär zanaatları. Yannaştırın onnara birköklü lafları, angılarını teksttä bulacenez. Angı soruşlara onnar cevap ederlär? Dooru söläyin bu zanaatların adlarını **traktorcu** hem **kombaynacı**. Bulun tekstin öz fikirini. İnandırın dooruluunuzu.

21. Okuyun.

MUZİKA İLAÇLÊÊR

Muzıkayı sever hepsicîi. Käämil muzıka iilendirer (doorudêr) adamın kefini. Ama prost (bet) muzıka bozêr adamın sinir sistemasını.

Käämil muzıkadan kâr eşilliklär da taa ii (hızlı) büüyerlär. Ama prost (bet) muzıkadan onnar var nicä kaybelsinnär (kurusunnar) da.



Yazın tefterlerinizdä. Cizin lafların altlarını, angıları göstererlär predmetlerin işlemini. Bulun da aazdan açıklayın karşı maanalı lafları.

22. Okuyun demekli.

MART

Taa kemik derecıklär,
Lüzgerlär uuldêêr saarlı.
Kimsey giinmeer taa incä,
Hepsiz kürklän sarılı.

Saugun taa kopuşêr,
Ba Teydän, ba Karlıktan.
Kapudan ayaz işleer,
Dondu su bakırlıkta.

Ama bak sän yukarı:
Bulutlar şenni üzer.
Şıladı bir damna gün –
O da ilkyaza benzeer.

(D. Kara ~oban)



Bulun-çıkarın lafları, angıları göstererlär predmetlerin işlemini. Söläyin, angı soruşlara onnar cuvap ederlär.

23. Okuyun uygun sözleri.

KAL ÇIBIK GİBİ KURU, AMA VATANI KORU

Duşmanın yolunda, kanara gibi, kalkasın. Girginniklän hem kuvetlän duşmanı enseyecän. Kim geler sana zorda, dost aara oralarda. Bilgi adamın gözlerini açêr. Dünneyi güneş aydınnadêr, adamı – bilgi.

Dostlaş kiyatlan, kardaşım,
Onsuz yola hiç çıkma.
Başka işlär ko bıktırsın,
Kiyatlara – sän bıkmı!



Aazdan söläyin, angı laflar göstererlär predmetlerin işlemini hem nesoy soruşlara cuvap ederlär. Yazın tefterlerinizä... Lafların altını, angıları cuvap ederlär soruşa **ne yapêr?**, çizin.

24. Okuyun bilmeyceleri.

1. Gündüz uyuyêr,
Gecä uçêr,
İnsannarı korkudêr.

2. İlk yazın şennendirer,
Yazın serinneder,
Güzün doyrêr,
Ama kışın yısıdêr.



Yazın bilmeycelerin cevaplarını. Kurun onnarlan birêr cümlä hem bulun o lafları, angıları gösterêrlêr predmetlerin işlemini. Kaç laflan kurulu sizin cümleliz?

25*. Okuyun.

GÖK KUŞAA

Bulut ardından gülümsemiş güneş. Uslandı, durdu yaamur. Yaamur hızlı geçti. Aaçlardan damnêr aar damnalar. Kara bulut uzaklaşêr. Ama derenin üstündä çalındı edirenkli gök kuşaa.

Pek gözäl kuşak! Mamu bana dedi, ani kim gök kuşaan bir tarafından öbür tarafına geçeceymiş – o sade onnuklara üüreneceymiş. Bân pek istedim bunu yapmaa, ama kuşaan basamacıkların bulamadım.



Yazın tefterlerinizä. Birköklü laflarda nışannayın kökleri. Birinci hem üçüncü cümlelerdä çizin baş cümlelerin altlarını.

26. Okuyun. Bulun herkezin yavrusunu.

Örnek: ördek – ördecik.

Aslan, buura, köpek, inek, koyun, keçi, beygir, eşek, tauk, kaz, guguş, tilki, yabanı (canavar), kır tavşanı, ayı, maymun, fil.

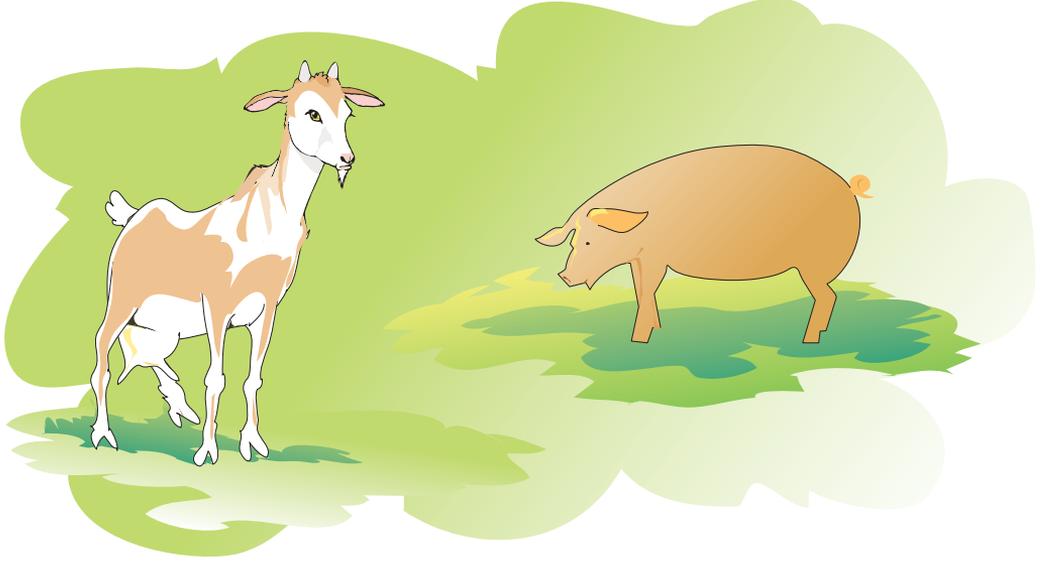


Yazın tefterlerinizä verilän örnää görä.

27. Okuyun. Çözün bilmeyceyi. Bulun lafları, angıları göstererlär predmetlerin nişannarını.

1. Kulakları – zımbalı,
Yalaktan iyer yalı.
Ya biz ona sormalı,
Neçin burnu alkalı?

2. Yaşları onun küçük,
Sakalı – uzun.
Örüyüştan – kâr kapral,
Ama pek zulum.



3. Dostun – 12 oolu,
Hepsi akıllı, boylu.
Arada salt bir küçük,
İnsan deer ona "gücük".

Dört evdä – üçär kardaş,
Eer istäärseydin – badas.
Onnarda – dördär bacak,
Bacakta – edi parmak.
(Ily, rannamaz, ralya, ralatfa)

28. Okuyun hem çözün bilmeyceleri.

1. Kim pekçä sıcak olduynan,
Şubayı hızlı giyer.
Ama ayazlar geldiynän
Dolaya onu verer?

2. Tavada yuvarlanêr,
İçindä piinir yaşêêr.
Haşlacık sän iyecän –
Pek ona sevinecän



Yazın bilmeyceleri. Cuvaplarlan kurun birär cümlä, gramatika temellerin altlarını çizeräk.

29. Gözdän geçirin resimi. Annadın, nesoy kiyatlar hazırlanêrsınız okumaa yazın. Cuvap verin soruşlara, Ne fayda getirer kiyatlar adama hem Şindiki vakıtlarda var mı nicä yaşamaa kiyatsız?



Hazırlayın material gelän yıla yaratma yazmaa deyni.

30. Okuyun. Açıklayın uygun sözlerin maanalarını.

Bilgi adamın gözlerini açêr. Herbir arı bal yapmaz. Girgin ölümdän korkmaz. Şiret tilki burnusundan tutularmış. Göz yaşınnan yangın süündürülmäz. Ayaz pekçenä yakêr, meşinneri patladêr. Derä boyunda çeşmä yapılmaz. Biyaz ellär aalemin terini sever.



Yazın. İncä vokallı lafları bulup, çiziz altlarını.

Nasaatlar

1. Nicä dooru kopiya yapmaa.

1. Okuyun teksti, cümleyi, lafi kısım-kısım ölä, nicä yazılêr.
2. Yazın kendi-kendinizä söyleyêk lafi kısım-kısım.
3. Kontrol yapın: okuyun lafi tefterdä hem hep o lafi kiyatta.

2. Nicä hazırlanmaa diktant tekstini yazmaya.

1. Bütün teksti okuyun. Sörun üürediciyä annaşılmaz lafların maanalarını.
2. Okuyun her bir lafi hem bulun onnarda o bukvaları, angıların yazılmasını läözüm kontrollamaa yada aklında tutmaa.
3. Aklınıza getirin hem açıklayın, neçin ölä yazılêr o laf. Eer läözümsaydı, bulun kontrolcu laf.

3. Nicä hazırlanmaa aklında tutmakça yazmaya.

1. Okuyun teksti. Sorun üürediciyä annaşılmaz lafların maanalarını.
2. Bulun laflarda o bukvaları, angıların yazılmasını läözüm kontrollamaa yada aklında tutmaa.
3. Ezberläyın teksti.
4. Taa bir kerä dikat okuyun teksti.
5. Kapayın kiyadınızı da yazın tefterlerinizdä.
6. Kontrollayın: okuyun her bir lafi tefterdä hem kiyatta.

OKUMAK



GERBİMİZ*

Bizim gerbtä duuêr güneş –
Verer tarafıma sıcak.
Girgin sän ol, halkım benim!
Binnärlän yıl yaşa, Bucak!



Tarlalarda büüyer booday –
Gerbi sarêr ongun başak.
Başkalarinnan barabar
Yaşa hem ilerlä, Bucak!

Tarafımda var çok baalar –
Onuştan da gerbtä üzüm.
Açan görersin onnarı –
Güler, dostum, üzün-gözün.

Kemerleder bizim gerbi
Üç büük, iiri, şafklı yıldız.
Komuşularinnan dostlukta
Yaşa sän çok yıl, gagauz!



1. Nelär var gerbimizdä? Bulun cuvap ta okuyun. 2. Nicä annêersınız lafbirleşmesini "ongun başak"? 3. Ne kemerleder bizim gerbimizi? 4. Komuşularlan nicä lääzim yaşamaa? Kayılınsız mı bu cevaplan? Açıklayın fikirinizi. Demekli okuyun şiiri.

* Yaratmaları, angılarında gösterilmeer avtorun adı, yazdı K. Vasilioglu.

BAYRAAMIZ*

Tantanalı dalgalanêr
Lüzgerciktä bayrak,
Ondan paalı bizdä hiç yok –
Koru onu, Bucak!



Vatan bayraa salt biricik –
Ona emin sän et,
Ani onu duşmannardan
Koruyacan, elbet.

Maavi göklär bu bayrakta,
Oguzların kanı...
Unutma hiç köklerini,
Tut aklında, tanı!...

Milletin yıldızları
Yanêrlar bayrakta.
Binnärlän yıl dalgalansın
Bu bayrak Bucakta!



1. Nica dalgalanêr bayrak lüzgerdä? 2. Neçin bayraktan "paalı bizdä bişeycik hiç yok"? 3. Neçin bizim bayraamız koraflı hem yıldızlı? Ne gösterer herbir koraf? Demekli okuyun şiiri.

RENKLİ GÜZ



Dionis Tanasoglu için

Dionis Tanasoglu – anılmış gagauz yazarı hem şairi. Onun duuması iyülün 7-ndä 1922-nci yılda Çadır-Lunga dolayın Kiriet küüyündä. O hazırladı şkolacılar deyni çok kiyat, "Uzun kervan" romanın avtoru.

Profesor D. Tanasoglu çalıştı Kişinöv pedagogika universitetindä hem Komrat Devlet universitetin rektoruydu. Yazdı çok interesli yaratmalar. Avgust ayın 23-ndä 2006-ncı yılda geçindi. Mezarı Kişinövdä.

YAPRAKLAR

Sürüylän silkiner ne yapraklar,
Sevineräk, fayda ki braktılar,
Kazançlarını var sansın kabletmää –
Toprak erä çaarêr tä ödeşmää.

Dionis Tanasoglu



GİDER KUŞLAR

Bakêr hava çoktan güzä,
Gider kuşlar dizä-dizä:
Başka erin başka sıcaa,
Almaz bizim gibi kucaa...

Ana topraam – o tarafım,
Oldun kuşcaaz, bür kardaşım.
Geldi vakıt – kaptın yolu,
Bizdä sıcaa, paalım, koru!

Görerim, ki güçlü ürään:
Benim erim – senin topraan,
Başka erin – başka sıcaa,
Almaz bizim gibi kucaa...



Minq Kxsq

1. Nereyi dizä-dizä kuşlar gider? Neçin?
2. Neçin avtor kuşlara nasaat verer, ki ana tarafın sıcaamı korusunnar?
3. Şiiri demekli okuyun.

ENİ ŞKOLACI

Gani bakasınnan bu pazar gittilär tükänä.

– Baka, ne alacez? – sordu uşak bobasına.

– Sana bir eni çanta, tä Panaiyä yortularından sora gidecän şkolaya da olsun neyä koymaa senin yazmak için işlerini. Şkolayı bitirmeyincä, çantan omuzundan inmeyecek.

Gani sevinmeliktän bir–iki kerä atladı yukarı da sordu:

– Tefterleri mi koymaa?

– Elbet, tefterleri, karandaşları, kalemneri, kiyatları, – dedi bobası.

Tükändä satıcıyka gösterdi türlü renktä çantaları: kırmızı, maavi, turuncu... Ama Gani ayırdı bir eşil. Onu da aldılar. Bobası dedi:



– Ölçelim, bakalım, nasıl sana duracak. Çantanın kayışçıklarından astılar Ganinin omuzlarına da ölä, şkolacı gibi, geldi evä. Mamusu, görüncä, şaplattı auçlarını da dedi:

– Aman, ne gözäl yaraşêr benim çocuuma epiz-eni çanta, gel mamun seni sevsin. Hep istärdin büyük çocuk olasin, tã artık şkolacıysın. Şindi kalêr şkolada üürediciykanı sesleyäsin hem islää üürenäsin.

Gani da sevinmelikli sarıldı anasına da öptü onun yanaanı.

Nikolay Baboglu



tükän – lafka, magazin
renk – beniz



1. Nereyi gitmiş Gani bir pazar günü? Neçin? 2. Neyä pek sevinmiş Gani? 3. Neçin läüzim üürediciykayı seslemää?

İhtâr sözü

– Sentäbri ayında gök gürlidiseydi – güz sıcak olacak.
– Eer meşelerin hem kayınnarın yaprakları birdän silkinmärsedydi – kış suuk olacak.

BICICIK*

Bitki-bitkiyä hepsi olmuş ölä, nicä da düşünärmış. Evdä onu yıkayınca hem giidirincä, ona türlü işlär söyleyincä, sora da şkolaya etişincä, vakıt geçmiş da – geç kalmış. İlk günü, hem da yaşamasında ilk uroo!

Durmuş biraz vakıt kapunun yanında, yaprak gibi titireyeräk, da sade üürediciyka döner taftada naşey sa yazmaa – o hızlı sıyırılêr kapunun aralından klasın içinä da oturêr en geerideki bankaların birinä.

Ama üürediciyka, bezbelli, etiştirdiydi artık saymaa uşakları, zerä o taa dönämediydi klasa dooru, nicä gördüydü onu.

– Sän, şopar, nicä burayı düştün?
– Bııcıcık çok vakıt aazını türlü-türlü buruşturdu, laf bulunca, da sora dedi:
– Girdim tee o kapudan. Başka türlü burayı yok näändan girmää.
– İslää! Açan girdin, bekim, sän kendi soyadını da söyleycän? Ki jurnala yazayım.

* Bu yaratmayı hem başka yıldızlı yaratmaları gagauz dilinä çevirdi K. Vasilioglu.

– Var nicä söyleyim. **Bııcık** bana deerlä. **Bııcık** Andrey.

– Nasıl ölä Bııcık? Senin bobanın soyadı **Bıı**.

– Ee, bu açan adam büyük, ama o taa küçükän, nicä ona Bııı deyecän? Hepsi kär güleceklär. Deyeceklär: "Bobası da Bııı, uşaa da – Bııı". Lääzım – Bııcık.

– Pek gözäl. Kim seni butakım lafetmää üretti?

– Kimseycik üretmedi. Ne aklım mı ermeer?

– İslää, ozaman yazacam, nicä sän isteersin, ama sora sän bana söyleyecän, nezaman lääzım olacek Bııcıktan Bıııya diiştirmää.

– Neçin söyleyim yä? – kendiniz göreceniz! Onuştan da üürediciykay-sınız. Bakacenız, nicä bän büüyecäm, üürenecäm.

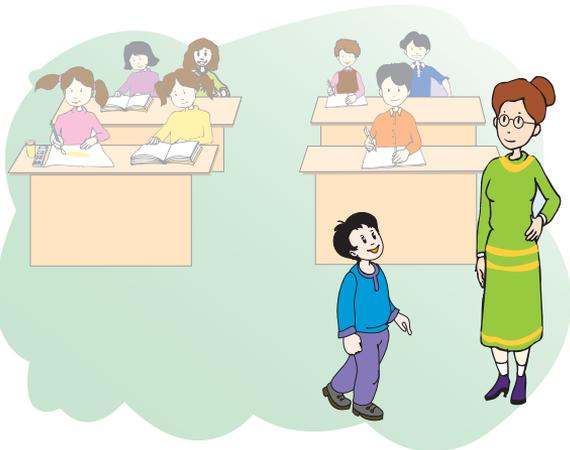
Üürediciyka oturmuş masanın başına, almış elinä yazalı da bir gevrek, gözäl sezlän bütün klasa çeketmiş gülmää.

Onun ardına uşaklar da başlamışlar gülmää. Bııcık ozaman düşünmüş: "Ee, burada var nicä yaşamaa".

Onun bobası herkerä deyarmış, ani istärsä adamı annamaa, ilkin lääzım üürensın, annêêr mı o şakadan. Annayarsaydı – ozaman o ii ürekli adam.

Ama burada sa diil bir – irmi kişidän zeedä! Hepsicıı da ii ürekli insannar.

Jon Dru[/i>



bııı – kaz yavrusu

sıyırılmaa – sessizdän, sormadaan girmää



1. Neçin Bııcık geç kalmış ilk uroo? 2. Nezaman hem nicä girmiş o klasa? 3. Ne sormuş ona üürediciyka, gördüynän klasta? 4. Bulun Bııcııın laflarını da okuyun onnarı. 5. Neçin Bııcık istämemiş onu "Bııı" yazsınnar? 6. Neyä pek şaşmış üürediciyka? 7. Bütün klas kimdän hem nedän gülmüş? Kimä var nicä demää "ii ürekli".

GÜZÜN*

Salça boyundan giderim,
Soluyrak derin:
Otlukların pek severim
Soluunu keskin.

Hepsini, ne şen büüyardı,
Kosa yıkılmış kayırma,
Hepsi, ne çiçek açardı,
Tepeyä kuru yivma.

Bän çayırca örüyerim
Bozarmış düzlük erdä,
Gücenik, ki güz, görerim,
Sarkıtmış genä perdä.

Gavril Gaydarc]



1. Yılın angı zamanı için yazêr bu şiirdä G. Gaydarcı? 2. Neçin avtor derin soluyêr, salça boyundan gidärkän? 3. Neçin otlar, çiçeklär tepelerä yıvılı? 4. Näändan belli, ani güz sarkıtmış perdesini? 5. Demekli okuyun şiiri.

GÜZ*

Güz altın döşeklän
Yolumu örter,
Yukarda geç yazlan
Lüzgär koolaşêr.

Fidandan düşärkän
Yapraklar döner,
Güz günü şılarkan
Gözlär kamaşêr...

Fidannar dallarlan
Yapraksız kalmış,
Yaz, güzdän kaçarkan,
Kuşları çalmış.

Stepan Kuroglu



1. Neçin şiirin adı "Güz"? 2. Neredän belli, ani güz için yazılı?
3. Bulun şiirdä gözäl, uygun lafçevirtmelerini da okuyun onnarı.
4. Ne sölenir kuşlar için hem kim onnarı çalmış? 5. Neylän benzeşer hem başkalanêr G. Gaydarcının hem S. Kuroglunun şiirleri?
6. Demekli okuyun şiiri.

GÜZ TÜRKÜSÜ*

Kırlangaç hazırlanêr
Sıcak taraflara.
Sän selâm götür bendän
Gözäl çiçeklerä.

O sıcak taraflara
Kırlangaç varınça –
Burada saurgunnar
Oynaycek kadınca.

Yaamurlar sıkça yaayêr,
Kış ökçemizdä.
Göklerä baktıkça bän –
Yaş gözlerimdä.

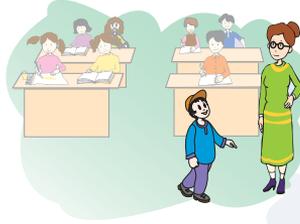
Sennur Sezer



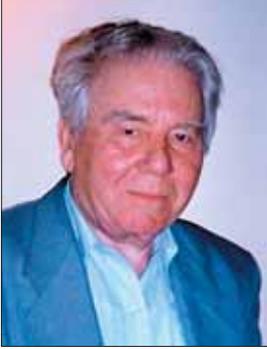
1. Neçin kırlangaç hazırlanêr sıcak taraflara? 2. Nasıl annêsiniz "kış ökçemizdä"? 3. Neçin avtorun "yaş gözlerindä"? 4. Uzak mı kırlangacın yolu sıcak taraflara? Neredän belli? Bulun teksttä da okuyun.
5. Demekli okuyun şiiri.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

1. Okunmuş yaratmalardan denäyin kurmaa bir kiyatçık, angısında annadılsın yaz hem güz için. Kiyatçunızı bölün birkaç parçaya, angılarında annadılacak tabiat için, hayvannar için hem güz zaametleri için.
2. Angı okunmuş şiirleri hem yaratma parçalarını siz alaceyınız kendi kiyatçınıza? Neçin?
3. İi bakın bu sayfadaki resimnerä. Angılarını siz isteersiniz kendi kiyatçınıza almaa. Koyun o resimnerin adlarını.
4. Nesoy resimnär taa siz isteersiniz koymaa kiyatçınıza, bu temayı açıklamaa deyni? Annadın.
5. Bulun okunmuş yaratmalardan o sıracıkları, o cümleleri, angıları uyaceklar sizin resimnerin altlarına.
6. Bullun bu temada bilmeyceleri, söyleyişleri, uygun sözleri, angılarını siz isteersiniz koymaa kendi kiyatçınıza.
7. Angı okunmuş yaratmaları siz isteersiniz koymaa kiyatçun ilk sayfalarına? Neçin?



SEVGİLİ VATANIM



Nikolay Baboglu için

Nikolay Baboglunun duuması mayın 2-ndä 1928-nci yılda Çadır dolayın Kıpçak küüyündä. Yaşamasında o hazırladı çok şkola kiyadı hem, nicä dramaturg, yazdı ilk gagauz pyesasını "Mumnar saalık için". Yazıcının adı hem onun yaratmaları çoktan aykırıladılar Bucaan hem Moldovanın sınırlarını. Trofa-trofa, tenä-tenä bütün yaşamasında o topladı gagauzların folklorunu. Yazdı ustayca, çok yardım etti gençlerä. Bütün ürektän çalıştı ilerletmää gagauzların kulturasını. Avgustun 26-nda 2008-nci yılda Nikolay Baboglu geçindi. Mezarı Kıpçak küüyündä.

Vatanım – paalı Bucak,
Güneşim benim sıcak,

Nicä kaarlı açmışlar
Vatanımda salkımnar!

Nikolay Baboglu

VATANIM

Pek paalı hem gözäl!
Laf Vatan.
Herbirin var
Ana tarafı.
Adama deniler
Go-go-man
Açan o unudêr
Bu lafı.
Vatanım! –
Sän benim kanadım
Hem göktä allahım!
Vatanım! –
Sän benim köklerim
Hem benim kismetin!

Vatanım! –
Sän benim umudum
Hem benim pak soluum!
Vatanım! –
Sän benim kuvedim
Hem gözäl düşlerim!
Vatanım! –
Sän benim ömürüm
Hem benim ecelim!
Benim Vatanım
Adı vardır, Bucak!
Bucak Vatanım –
Sevgili Vatanım!

Kosti Vasilioglu



1. Ne için Konstantin Vasilioglu annadêr bu şiirindä? 2. Ana tarafımızın adı ne? 3. Nicä poet Vatanını sever, şiirin laflarınnan annadın. 4. Bulun gözäl lafları Bucak için. Okuyun onnari taa bir kerä.

GAGAUZ ERİM

Dayma, dayma önümdä,
Canımın ilinniindä
Şu ana topraam benim,
Dünnä gözellii erim:

Tä booday çalkalanêr,
Daa gibi baalar olêr,
Başçalar kırnak, cömert –
Ray gibi, haliz kısmet!

Büük şennik verer bana
Gagauz Eri–ana.
O cömert hem da yalpak,
Ne käämildir bu toprak!

Mina Kxsq



ray – cennet



Demekli okuyun şiiri.

BUCAK

Bir köşä var dünnedä,
Gözäl eşerer.
Gagauzlar orada
Buncak yıl yaşêr.

Orada zengin toprak,
Köşenin adı – BUCAK!
Todur Zanet



1. Neylän benzeşer hem başkalanêr Mina Kösenin hem Todur Zanetin şiirleri? 2. Demekli okuyun hem ezberläyin şiiri.

Ah, tarafım, tarafım,
Eni eşil korafım!
Topracık bizdä esmer,
Emiş hem başak besleer.

Küüermizdä maalelär –
Sulu-beniz laalelär.
Ev başçaylan sarmaşar
Hayada dolar kuşlar.

Dimitri Kara –oban



Demekli okuyun hem ezberläyin şiiri.



GÖZÄL KÜÜYÜM

Şen, gözäl küüyüm,
Çok vakıt yaşı !
Ne oya büüdüm
Hem çöktüm aşaa.

Topraana diidim,
Nicä dedelär,
İştän tutundum –
Ne zor bu işlär.

Andrey Ko`anc]



Demekli okuyun şiiri. Açıklayın onun içindekiliini.

MOLDOVANIN MERKEZİ

Biyaz taşlı Kişinöv – güneşli Moldovanın gercik merkezi. Altıüz yıla yakın kişinövlular hem Kişinövda yaşayannar düzerlär, gözellederlär kendi kasabasını. Hem, läüzüm sölemää, zaametleri boşuna diil.

Kişinöva gelennär, Kişinövu siiredennär, Kişinövu bilennär – doyamêêrlar metetmää, doyamêêrlar mayıl olmaa bu cennet-kasabaya.

Kişinövda pek gözäl komşuluk ederlär evelki yapılarlan, binalarlan şindiki evlär, şindiki yapılar, ofislär.

Kişinövün ortasında var çok evellerdän kalma kliselär, soborlar, yapılar, angılarında şindi bulunêrlar: Organ salonu, Primariya, muzeylär, teatrular...

Bitki vakıtlarda da kaldırıldı pek käämil, gercik yapılar, nicä Moldovanın Respublika binası, Konşert salonu, Aynalı salon; otellär:"Kosmos" "Naşional"; Parlament hem Hükümet binaları, teatrular, universitetlär, şkolalar... Gündän günä büüyer, genişlener hem gözellener Kişinöv.

Kişinövün sokakları uzun hem geniş. Onnar kâr buulêlar, kaybelerlâr eşilliklerin, aaçların içindâ. Merkezin üzünü sansın bir çiçekli kilim örter.

Kişinövda var pek çok park. Sokakları örterlâr üüsek aaçlar. Çok katlı evlerin, yapıların salt tepeleri görüner. En evelki, en anılmış park – Ştefan çel Marenin adını taşıyan park. Parkın girişindâ durêr Moldovanın girgin gospodarın monumenti. Park içindâ da var çok monumentlâr: rumın literatura klasikleri hem A.S. Puşkinin monumenti. Parkın ortasında gecâ-gündüz dolayı serineder yaz vakıdı gözâl bir fontan, angısını severlâr küçüklâr dâ, büüklâr dâ.

Kişinöv herkerâ seviner kendi musaafirlerinâ hem deer onnara: "Bine aţ venit!", ne gösterer: "Hoş geldiniz!" Onuştan Kişinövda herkerâ pek çok musaafir.

Pek gözâl Moldovanın merkezi! Yok nicâ onu beenmemää! Yok nicâ onu sevmemää!

Kosti Vasilioglu



biyaz taşlı – biyaz taştan yapılı evlâr
monument – anmak taşı



1. Söläyin Moldova merkezin adını.
2. Nesoy evelki yapılar var Kişinövün ortasında?
3. Nesoy eni yapılar kaldırıldı bitki vakıtlarda?
4. Annadın Kişinövün parkları için.
5. Vardır mı gittiiniz Kişinöva? Annadın, nelâr orada gördünüz hem neyi en çok beendiniz.

GİRGİN ÇOBAN*

Ne gözäl ana taraf:
doz-dolay – eşil koraf.
Deniler ona Bucak,
gel da siiret, gel da bak.

Sürülär derä boyu
akışêr koyu-koyu.
Onnarı güder çoban –
yalabık, girgin bir can.

Kimdir o, Bayır Oolu? –
Çayırdä, kırdä yolu,
kuzucuklarda – gözü,
gagauzça da sözü.

Başında – kırma kalpak,
ürecii ölä yalpak,
belindä – gökün kuşaa...
O – gagauzun uşaa.

Stepan Kuroglu



Demekli okuyun bu şiiri da annadın onun içindekiliini.

GÖZÄL BUCAK

Bucak, Bucak,
Gözäl Bucak!
Pelin kırlar,
Üzüm baalar,

Çimen çayır
Meşä bayır;
Maavi göklär,
Çöşmä sular...

Ürääm sarfoş –
Sendän ne hoş!
Bucak, Bucak,
Gözäl Bucak!

Dionis Tanasoglu



1. Nelär söleer avtor Bucak için?
2. Demekli okuyun bu şiiri.

BİZİM KÜÜLÄR

Bizim ana tarafımız – Bucak topraadır. Bulunêr o Moldovanın üülen tarafında – Gadır, Komrat, Valkaneş, Taraklı hem Besarabka dolaylarında. Erlär düzlük, çayır, yamaç hem podiş kırları.

Bucak, Bucak, duuma erlär! Ana toprak – tavlu, karagöz, yalpak, sıcak... Herbir erin insannarı, bezbollahi, darsık severlär duuma tarafını. O onnara geler hepsindän gözäl, hepsindän hoş, hepsindän paalı. Pin bir yamacın tepesinä da bak dolaylara: maavili uzaklardan büük arkalar gibi dizili yamaçlar, ani eşil ekinneri, geniş baalarları, gür meyvalıkları sırtlarında gücülä tutabilerlär. Sıra dizili kavak yada ceviz aaçların aralarından geniş kayışlar gibi kayêr asfaltlı yollar, alçaklarda saklayıp uçla-



rını, zerä inerlär küülerä, angıları taa çok bölä erlerdä erleşmişlär yakın ikiüz yıl geeri. Da şindi güneşli sokaklardan, aydınnıklı evlerinän hoş çaarêrlar herbir yolcuju geçip dursun, baksın, nesoy iidir kefleri.

Da bu gagauz küüleri çok bizim tarafımızda, düzgün, büyük küülär. Sokakları uz, geniş, evleri gercik, “büük evlär” da, kufnelär da. İnsannarı da uslu, zaametçi, doorulukçu, kendi zaametinnän yaşêêrlar. Musaafirci da, şennikçi da. Eski adetleri gözäl tutêrlar, özleerlär, nicä evellär yortularda “üleştirmä” olarmış, kurban da herbir küüdä hramında; horular, düünnär gözäl muzıkalı, çok renkli giimnêrlän olarmış, derneklär, ateş atlamaklar, borç kaçmaklar, atlı yarışmaklar çayırdä ilkyazın, pelivannık güreşleri küü ortalarında, mera annıklarında olarmış çok gözäl işlär, adetlär olarmış bizim küülerimizdä. Da her küü savaşarmış, nekadar taa ii geçirmää onnarı, yarışarmışlar.

Kim bilmeer Çadır dolayın gagauz küülerini: Baurçu, Kazayak, Tomay, Beşgöz, Caltay, Haydar? Kiriet ta hep bu dolayda. Ya Komrat dolayın küülerini – Kongaz, Beşalma, Başküü, Dizgincä, Kongazçık... Valkaneş küülerini – Çeşmäküü, Tülüküü... Var küülär komşu dolaylarında da, nicä Kurçu, Kubey, Satılık-Hacı, Dimitrovka, Balboka, Eski Troyan, Tabak h.b.

Ama ne kolhozlar, düzgünnüklär var büün bizim gagauz küülerindä! Yaşamak gittikçä taa ii lääzım olsun da bizim da küülär çiçek gibi açsınnar, adetleri kullansınnar, ana dilimizi korusunnar, kulturamızı ilerletsinnär.

(N. Tanasogluya gxrq)



1. Neredä bulunêr gagauzların ana tarafı? 2. Nicä avtor gösterer bizim o duuma erlerimizi? 3. Annadın, angı gagauz küülerini bilersiniz, angılarına vardır gittiiniz? Sıralayın. 4. Annadın kendi küüyünüz için. Sora da yazın birkaçar cümlä kendi eviniz, sokaanız hem küüyünüz için.

Açan uşacıım aalêêr,
Saalım benim aşaalêêr.
Kefsizkenä komuşum,
Raatsız benim konuşum.

Beladaykana küüyüm,
Tutulêr benim günüm.
Zorluktaykan Vatanım,
Kaynêêr güüdemdä kanım.

Dimitri Kara ~oban



1. Neylän bu şiir benzeer başka avtorların hep bu temaya yazılı şiirlerinä? 2. Neçin adamın uşaandan paalı bu dünnedä bişeycik hiç yok?
3. E, adamın küüyündän hem Vatanından paalı var mı?
4. Bulun şiirdä sıracıkları Vatan için dä seslän okuyun.
5. Demekli okuyun şiiri.

BAKTIM BÄN YAŞAMAYA

Baktım bän yaşamaya –
Oncaaza hayır inmiş,
Baktım sora dolaya –
Dolayım da diişilmiş;

Baktım bän insannara –
Kısmet gelmiş onnara,
Baktım kahır neredä –
O sa bulmuş deredä.

Dimitri Kara ~oban



Demekli okuyun şiiri. Kendi laflarınızlan şiirin içindeliini açıklayın.

UYGUN SÖZLÄR

* Bän büüdüm çoktan,
Er gördüm pek çok,
Ama bil, Bucak:
Sendän gözäl – yok!

* Bän hazırım evä
Kaçarak kâr dönmää.
Bucaktan uzacık
Bireri gitmemää!

* İnsan Vatansız,
Nicä kuş tüüsüz.

* Diil laflan, ama kendi zaametinnän
Vatana sevdanı göster.

* Nazlı ana elleri,
Yıldız gibi gözleri...
Hiç unutulmaz, dostlar,
Altından paalı onnar!

OKUYALIM, DÜŞÜNELİN, ANNADALIM

Aklınıza getirin, angı şiirleri hem annatmaları bizim tarafımız için siz okudunuz bu kiyatta. Angılarını onnarın içindän siz taa pek beendiniz hem aklınızda tutunuz? Neçin?

1. Nicä bizim tarafımıza deerlär?
2. Söläyin Moldovanın hem Gagauziyanın merkez kasabalarını. Vardır mı onnarı gördüünüz? Annadın.
3. Gagauziyanın var mı başka adı da? Nesoy?
4. Nelär siz aklınızda tutunuz Bucak hem gagauzlar için bu kiyattan?
5. Açın kiyadın ilk sayfalarını, neredä bulunêr gerbimiz hem bayraamız. Bulun o lafları, neredä sölenêr, nicä läözüm yaşamaa komuşularlan.
6. Neçin tantanalı dalgalanêr bayraamız? Neçin Vatan bayraandan paalı bişey yoktur?
7. Bulun da okuyun hem aklınızda tutun söleyişleri hem uygun sözleri Vatan için.
8. Angı şiirleri Vatanımız için siz var nicä hodulluklan okuyasınız? Sıralayın onnarı hem ezber okuyun.



NE GÖZÄL KIŞLAR BİZDÄ



Dimitri Kara Çoban için

Dimitri Kara Çoban – bizim literatürä klasiimiz. Duuması onun mayın 27-ndä 1933-üncü yılda Komrat dolayın Beşalma küüyündä. Yazdı yaşamasında şiir, proza. O käämil skulptordu, resimciydi, şenarist hem rejisördü. Şkolada üredecilik yaptı, işledi muzeydä, angısını o kendisi düzdüydü. Bu muzeydä gagauzların hem avtorun bütün yaşaması, onnarın istoriyası. Dimitri Kara Çoban braktı gagauzlara on kiyattan zeedä. Oktäbrinin 8-ndä 1986-ncı yılda vakıtsız geçindi. Mezarı Beşalmada.

ENİ YILA KARŞI

Şenni-şenni bu gündä
uçêr kaarlar, nicä tüü,
dizädäk kaar içindä
"Hêy-hêy" gezer bütün küü.

Ayaz diil suuk hiçicik.
Kolaç dolu pardılar,
öter çannar küçücük,
langır-langır – trakalar.

Hêy-hêycılar kaynaşêr,
gezerlär – hiç bir annik.
Kaarlar göktä oynaşêr,
erä çöker karannik.

Bıktı gezmää uşaklar,
oldu gecä yarısı.
Düşer, düşer büyük kaarlar,
nicä çoban sargısı.

Dimitri Kara ~oban



1. Neçin şenni uçêrlar kaarlar bu gündä? 2. Annadın bu adet için, açan hêy-hêycılar kutlêrlar çorbacıları. 3. Neçin avtor yazêr, ani "hêy-hêycılar kaynaşêr"? 4. Ne o "çoban sargısı"? Vardır mı gördüünüz onu? 5. Demekli okuyun şiiri.

ENİ YIL

Dzin, dzin, dzin –
türkü çalêr zil.
Can, can, can –
Seseder şen çan.
Ta-ka, ta-ka,

Ta-ka, ta-ka –
öter traka,
öter traka.
Neçin bu şamatalık?
Eni yıl geldi artık!

Todur Zanet



1. Yılın angı zamanı için yazêr avtor ŝiirindä? Neçin siz ölä düşünersiniz? İnandırın. 2. Neçin uşaklar trakalarlan hem çannarlan karŝilêr Eni yılı? Ama büüklêr neylân gezerlêr? 3. Büüdüynân, siz da bu gözâl adeti tutacenez mi? Siz da uultuyulan "Hây-hây" gezeceuez mi? 4. Demekli okuyun şiirleri. Annadın, nicä siz karŝilêrsınız Eni yılı.

ŖAKA

Maşi eldiven giidi.
– Näänı parmacım girdi?!
Yok parmaam, o kaybeldi!

Evceezinä girmedı.
Eldiveni çıkardı:
Ya bak şindi, bulundu!

Nikolay Tanasoglu



Demekli okuyun şiiri.

İHTÄR SÖZÜ

- * Eer gecä düŝtüseydi kraa – gündüz kaar yaamayacak.
- * İnir kuşlar toplu çıvılsaydı – hava yısınacak.
- * Tütün bacadan uz yukarı çıkarsaydı – ayaza.
- * Gargalar sürüylân oturarsaydı aaçların tepelerinä – ayaza.
- * Eer kaz bacaanı kıstısaydı – ayaza.
- * Haliz kaar yaayêr avŝamneen, gündüz kaarın ömürü kısa.

KOLADA

Gani hep sorardı mamusuna, neçin ölä oya kolada yortuları gelerlêr.
– Kolada uzaktan gelir, çocuum, – dedi mamusu, – lääzım geçsin dokuz derä dokuz da daa. Ama derelerdä köprü yok da Kolada olur düşün

suya, buulsun. Da tä neçin o bekleer hepsi derelär islää donsunnar da buzun üstündän geçip-gelecek.

– Ama neçin oruç tutulêr?

– Neçin ki insanın içi lääzım biraz paklansın yaalı iintilerdän. Ko isinnär biraz kartoficik, fasülecik, çukundur, suan isinnär da sora, oruç açıldıynan, öbür mancalar da insana taa datlı görüneceklär.

– Ama oruçlar, çocuum, – karıştı lafa Ganinin Sofi malisi da, – diil sadece imäk için. Oruçlarda lääzım insannar, taa pek düşünüp, günählı işlerdän vazgeçsinnär, Allaha düşünsünnär, zararlardan çalışsinnar korunmaa. Oruçlarda insannar taa sık, kliseyâ gidip, dua ederlär, ki dünnedä uslu olsun, bereket hem saalık olsun. Herkezi lääzım düşünsün diil sade kendinä, ama düşünsün yoksullara hem sakatlara da bişeylän yardım etsin.

– Male, – dedi Gani, – pazara beni da al kliseyâ!

– İslää, çocuum, alacam seni da.

Ertesi günü hava oldu suuk, yaadı çok kaar. Gani çıktı sokaa kızak kaymaa. O annadardı kafadarlarına, ani tä şindi artık derelär dondular, Kolada tez gelecek, lääzım hazırlamaa kamçıları, fişkannarı da gezecez "Hây-hây" hem "Survaki". Ama büyük batülär, delikannılar, gezeceklär "Kolada"... Ne gözäldi bu kış yortuları!

Nikolay Baboglu



1. Ne istemiş annamaa Gani Kolada yortuları için? 2. Nelär annatmış ona mamusu? 3. Ne annattı oruçlar için Sofi babu? 4. Ne annatmış Gani sokakta kafadarlarına? Ne söylemiş uşak koladanın gelmesi için hem onu karşılamak için? 5. Siz da Kolada gezersiniz mi? Nicä?

TINKUŦA *

Tä kanikullar da çeketti!

Uşaklar bayırcıkların üstündän kızaklarlan kayêrlar.

TinkuŦa sa şkolaya yollanmış.

– Zaman hayır olsun! – deer o üürediciykasına.

Sora döner da gider evä.

Ertesi günü kaar taa da pek yıvmuş kürtünneri.

– Ee, sän nereyi hazırlanêrsın, TinkuŦa ?

– Şkolaya.

Açıp üüredici odanın kapusunu:

– Zaman hayır olsun!

– TinkuŦa, şindi çünkü kanikullar yä. Sän, olmalı, isteersin kiyatçık almaa? – sorêr üürediciyka.

– Yok, geldim sizi görmää. Özledim.

– Saa ol, TinkuŦa, – gülümsemiş üürediciykası. – Bän da seni özledim, – demiş üürediciykası.

Spiridon Vangeli



1. Neçin TinkuŦa şkolaya gidärmış kanikullarda? 2. Siz da şkolayı özleersiniz mi? Neçin?

BİLERSİN Mİ?

Angı kaar taa hızlı eriyer: pak mı osaydı kirli mi?

(*Kirli. ~wnkw kirli (kara, `amurlu) renk taa pek `eker gwne=in s]caan], ama biyaz renk – gwne=in s]caan] (oklar]n] geeri urêr.)*

– Neredä taa ileri (erken) başlêr erimää kaar: daalarda mı osaydı kasabada mı? Neçin?

(*Kasabada. ~wnkw zavodlar, fabrikalar, baca hem ma=ina twtwnneri, insannar]n soluklar] y]s]dêrlar havay].)*

– Neçin daada toprak donmêr ölä pek derin?

(*Daada toprak xrtwlw aa `lar]n hem ba=ka e=illiklerin kuru yapraklar]nnan, hem da kal]n kaar yorgan]nnan.)*

– Neçin saçak kuşları hem başka ufak kuşlar kışın şişirerlär tüülerini? (+i=irilmi= twwlerin aras]nda var taa `ok soluk da ku=un teni taa az s]cak kaybeder.)

GEÇ KAAR

Bu gecä ne olmuş –
Genä kaar tä konmuş!
Ama da ne gözäl,
Pamucaa kâr benzär.

Herersi tertipli,
Sansın bez döşeli –
Sakınasın basmaa,
Bu kaarı kirletmää!

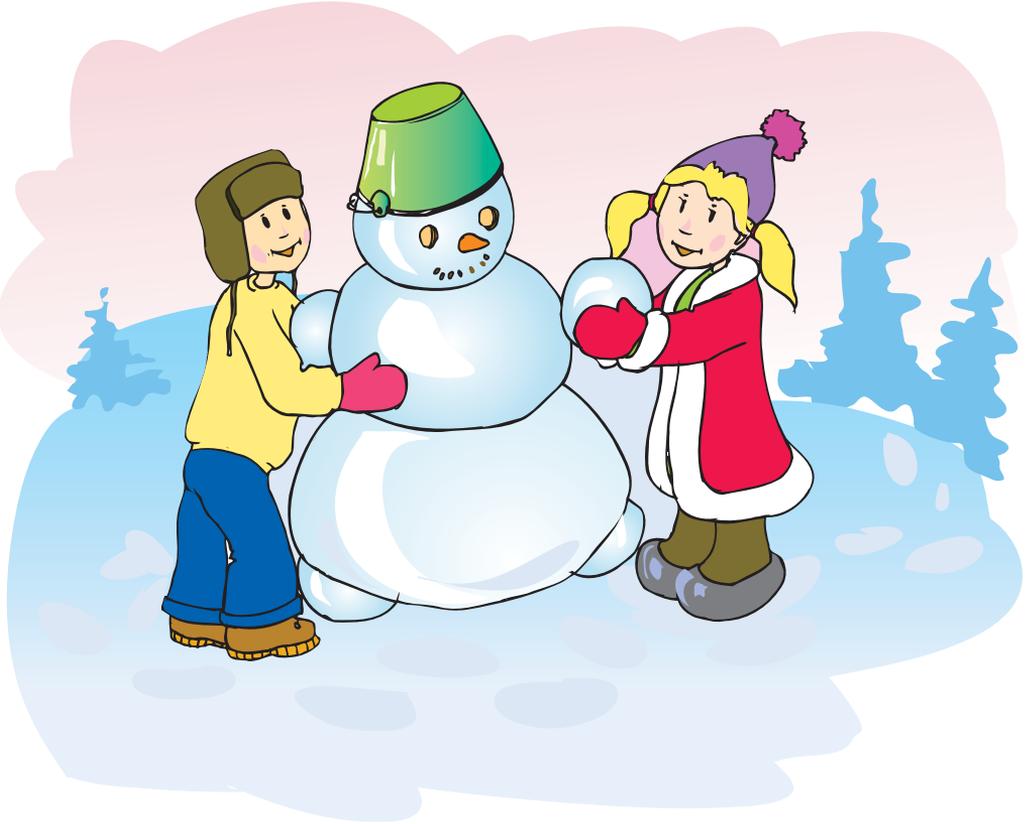
Seviner uşaklar:
"Babuyu" yaptılar!
O fasıl donaklı –
Partaldan dartısı.

Boncuklar – hardeydän,
Sepedi – çitendän,
Cevizdän gözleri,
Papşoydan dişleri.

Mina Kxsq



1. Neçin seviner uşaklar?
2. Yılın angı zamanı için annadılêr şiidä?
3. Annadın sizin kış iilenceleriniz için.
4. Demekli okuyun şiiri.



KIŞ YOLU*

Dalgalı dumannardan
Ay korkak gibi, baktı.
Küsülü meydannara
Küsülü döktü şafkı.

Kış darsık yollarında
Üçlü kızacık kayêr.
Bütün yol sesli çancaaz
Bayılınca cingirdêr.

Ana tarafın ruhu
Kızakçı türküsündä.
Ba sarfoş oldukları,
Ba darsıklan içindä...

Aleksandr Pu=kin



1. Neredän belli, ani kızakçının uzun yolu? Bulun cuvap, okuyun.
2. Nelär işidiler kızakçının türküsündä? 3. Angı taraflar için yazêr şiirini Aleksandr Sergeevič Puşkin? Bulun cuvap, okuyun.
4. Demekli okuyun şiiri.

KIŞ SABAASI

Goguş bir kış sabaası kalkmış erken. Dışarı çıkmış da gözlerini inanmamış. Avşamdan dışarda yaamurcuk çisärmış, ama şindi...

Eşiklerä çıktıynan, güneş taman duuarmış. Er örtülüymüş biyaz kaarlan, angısı ölä yalabıyarmış duuan güneşin şafkında, ani gözlerini kamaştırarmış. Angı tarafa da baksan, nekadar gözün görer – kaar, kaar, kaar.

Dışarda bir da drem lüzgär yokmuş. Ayazmış. Solunarmış ilin, çünkü soluk pakmış ölä, ani kâr sarfoş edärmış.

Kapu önündä bir da izçääz yokmuş, kuş izlerindän kaarä. O izçeezlär haliz kaar yıldızcıklarına benzärmışlär.

Goguş durarmış eşiklerin üstündä, hiç kıpırdanmazmış. Kaldırmış gözlerini kapu önündän da görmüş, ani sokaklar da, küüyün evleri da, dolaylar da – bütün dünnä örtünmüş bir büük, kaba, gözlerini kamaştıran biyaz yorgannan.

Goguşçuk yaşamasında taa yokmuş gördüü bölä gözellik. O durarmış eşik üstündä da korkarmış, aşaa indiynän, bozmaa bu gözzelii, kirletmää kaloşlarınınan biyaz kaarı. O çıktıydı, dışarı gitmää, ama, büülü gibi, hep durardı eşiklerin üstündä.

Dolaylarda işidilmäzdi bir da ses. Goguşçuk kâr korkardı bişey bu gözelliğtän kaçırmaaa.

Bu vakıt sokaktan geçti bir adam. Bastıkça, kaar onun ayaklarının altında gırçlardı ölä, sansın kaar aalaşardı, istemäzdi, brakmazdı birkimsey onu çiiinesin, gezsın onun üstündä, bozsın tabiatın bu şaşılacak gözelliini.

Ansızdan kapu önü doldu kuş sesinnän. Uçup-geldi, dallara kondu bir sürü saçak kuşu. Zordu annamaa bu kuşçaazlar sevinärdilär mi, osa çekişärdilär mi.

Onnar büük şamata kaldırdılar. Uçup-konardılar, uçup-konardılar daldan-dala, sansın yarışardılar, kim taa hızlı. Bölä şımarêrlar uşaklar klasta çandan sora, açan üüredici klasa taa girmedi. Ama kapu açıldıynan, üürediciyi gördüynän – hepsi sus olêr.

Kuşlar da birdän sus oldular aşaadakı dallarda, açan näändansa gelip, aacın tepesinä kondu bir biyaz yannı saksan.

Saksan, hiç kimseyi beklämeyip, hiç kimseyä sormayıp, hiç bireri bakmayıp, sansın kiyattan başladı okumaa. Çeketti nasaat etmää, annatmaa dünnedä gördüklerini hem bu gözäl, seftä yaayan biyaz kaar için, bu gözellik için.

Saksan, hertarafa dönüp, tekrarlayardı çok kerä artık sölenmiş, ki hepsi işitsinnär, kalkıp, görsünnär bu şaşılacak gözelli.

Saksan pek üfkelenärdi, açan aşaadakı dallardan kuşlar da naşeyisa istärdi sölemää. O ozaman inärdi birkaç dal aşaa da, kuşlara sert bakıp, çekişärdi onnarı, esapsızları.



Saksan, Goguşu gördüynän, döndü ona dooru da, kuyruunu her tarafa saurdup, dönüp-dönüp annattı, neleri o gördü dolaylarda. İstärdi inandırmaa, ani o kendisi yaptı insana deyni bu gözellii. Türlü-türlü çalıştı Goguşu inandırmaa, ama – boşuna.

Kosti Vasilioglu



1. Ne görmüş Goguş, çıktıynan dışarı? 2. Kaar nesoymuş? 3. Hava nesoymuş? 4. Neçin Goguş hiç kıpırdanmazmış eşiklerin üstündä? Bulun cuvap da okuyun. 5. Neçin kaar gırçlarmış? 6. Annadın o saçak kuşları hem saksan için. 7. Nelär hem nicä annadarmış saksan gördükleri için? 8. İnanmış mı Goguş saksanı? Neçin? 9. Siz da vardır mı gördüünüz bölä gözellik? Annadın.

GÖZÄL KIŞ

Sokakta bayırdakı Hêy-hêycılar maaleyä
kaar hem buz etär, doorudan indi,
fidannar cıngırdaklı herbir evä, ayleyä
havada ötär. Eni Yıl girdi.

Kış gözal giyim daattı
hepsinä bu ay,
boynuma sedef daktı,
küsmeyim bolay.

Stepan Kuroglu



1. Neçin acaba fidannar cıngırdaklı? 2. Yılın angı zamanı için bu şiir? 3. Nelär getirer Eni yıl insana? Neyä umutlanêr herkezi? 4. Sizä ne verer Eni yıl? Nelär getirer? 5. Demekli okuyun şiiri.

AYAZ

Kim bölä çembrek işleer?
Renkleri enileder?
Daaları boyêr biyaz?
Sän biläsın: bu ...

Tudor Zanet

MASAL ZAMANI

Doz-dolaya ne oldu, Bacalar pek uludu,
bak pençeredän: yıvıldı tınaz,
kaarlan herersi doldu sırçaya da soludu
ansız, bol eldän. büük kaşlı ayaz.

Toplandı camal yanı
bir bölük insan,
dädu adadı kännu
annatmaa masal.

Stepan Kuroglu



tınaz – kürtün
camal – soba

sırça – şişä
kännu – sansın



1. Neçin yılın bu zamanına avtor deer: "masal zamanı"? Açıklayın.
2. Neçin kışın bacalar uluyêr? 3. Demekli okuyun şiiri.

Uygun sözlär

- * Kış gibi gözäl zaman
Bilmeerim, dostlar!
Kaar kundaannan sarılı
Yorulmuş kırlar.
- * Suukkana inek derisini da giıyecän,
aaçkana – kuru kabuk ta iyecän.
- * Yaz veriler insana, kışa
hazırlanmaa deyni.
- * Brak, dostum, kışlar gelsin –
Tabiat ta dinnensin.
- * Dışarda urdu ayaz –
Yap içersini sän yaz.
- * Kışın yat, dinnen, adam,
Uzaklaşma sobadan.
- * Kışın ii dinnenecän –
Kırı ilkin ekecän.
- * Kaar yaadıysa kışın çok –
Ekmek için kahir yok
- * Kaarı uşaklar sever,
Kaarlan uşaklar oynêêr.
- * Açan kışın çokça kaar –
Seviner pek uşaklar.
- * Ev boyunca kürtünnär –
Bereketli ekinnär.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

Körpə dostlarım! Sayın, ani sizə danışılar uzak erlərdən, neredə hiç bilmeərlər, ne o kış. Sizə teklif edərlər kendiniz kurasınız bir kiyatçık, angısı annadacek dostlarınıza kış için.

1. İi bakın bu sayfadakı resimnerä. Bu resimnerin angısı yakışêr sizin kiyatçınınızın kabına? Öbür resimnär uyaceklar mı kiyatçın içinä? Neçin?
2. Herbir resimin koyun adını.
3. Temadan angı yaratmalar var nicä uysunnar bu resimnerä? Okuyun bu yaratmaların en beendii sıracıklarını yada parçalarını.
4. Taa nesoy resimnär siz isteersiniz olsunnar sizin kiyatçınızda? Okuyun yaratmaların o parçalarını, angıları uyaceklar sizin resimnerinizä.
5. Kiyatçın adını nesoy koyacınız?
6. Bulun uygun sözleri, söleyişleri yılın bu zamanı için da okuyun onnarı.
7. Angı yaratma sizin üreenizä taa pek düştü? Neçin?
8. Bu sayfalarda bulunan angı yaratmayı hem neçin isteersiniz dayma-dayma okumaa?



ADAM DOSTSUZ – KÄR KOLSUZ



Mina Kösä için

Mina Kösä duudu avgustun 19-unda 1933-üncü yılda Komrat dolayın Beşalma küüyündä.

Pek duygulu yazardı kendi yaratmalarını avtor, angısı çok vakit işledi şkolada hem muzeydä. Pek bereketliydi avtorun yaşaması, angısı yazardı şiir da, annatma da, türlü cümbüşlär da. Yazardı uşaklara deyni da, büklerä deyni da. Mina Kösä braktı halkımıza çok kıyat. Noyabrinin 25-indä 1999-uncu yılda ansızdan geçindi. Mezarı Beşalmada.



DOSTLUK

Seväsän eer dostluu –
Kaaviysin sän aslı:
Ensemezlär onu,
Kimin var çok dostu!

Dostluk – o bir saalık
Hem da haliz varlık,
Bitmäzdir angısı
Hem yoktur da paası!

Mina Kxsq



Demekli okuyun şiiri, ezberläyin.

DOSTLUK*

İlkyaz. Bu yalpak hoşlu vakıdı Vanışka çoktan beklârdi. Da tä o geldi sıcak günnerinnän, derelerdä tunuk sularınnan, türlü çiçek kokularınnan.

Her sabaa çocucaklar bakardı evin bacasına.

Orada bıldır leleklär büüttülär girgin yavrularını. Vanışka umutlandı genä o sevgili dostlarınnan buluşmaa. O istemäzdi o gözäl kuşlarlan dostluunu kaybetmää.

Vanışka doyrardı kıvırcık kuzucuu, açan işidildi lelek sesleri. O bakı-verdi evin üstünä. Orada gezinärdi iki biyaz uzun enseli lelek. Onnar benzemäzdi onun dostlarına, ama çocucaan üreendä büüyärdi dalgalı umut.

Vanışka baardı: "Kur-kur-kur!" Leleklär o saat kondular onun yanına. Salt şindi o denedi, ani kuşların boynularında onun kırmızı – biyaz martacıkları.

Çocuk sarmaştı onnara da dedi: Hoş geldiniz, dostlarım!

Todur Marinoglu



1. Kimi bekleyärmış Vanışka? Neçin? 2. Näändan belli, ani Vanışka sever kuşları, hayvannarı? 3. Nicä karşılamış Vanışka kanatlı dostlarını? 4. Sizin da var mı butakım dostlarınız? 5. Neylän benzeşerlär hem başkalanêrlar M. Kösenin hem T. Marinoglunun "Dostluk" adında yaratmaları?

KODUK*

Ganiyi siz artık bilersiniz. O şansora büyük çocuk – edinci yaşa bastı. Ama büüdükçä taa da sorucu oldu. Kimseyciini raata brakmêr, hep sorêr, sorêr...

Olur-olmaz işleri da isteer bilsin... Siz onu da bilersiniz, ani evdä Ganinin malisi – Sofi babu, mamusu – Mercanka bulü, bobası – Çoban Yorcı: ölä deerlär, neçinki o işleyärdi koyunnarda, çobancılık edärdi. Hem siz taa bilersiniz, ani Ganinin var kardaşçı – Koli hem kızkardaşçı – Veli. Bakası bir kerä da yoktur hazarladı uşaa, nekadar da çok soruş koymasa.

Tä büün da çıktı bakasına karşı.

O gelärdi tırladan eşektä atlı, ama eşään ardına gelärdi bir küçük eşecik.

– Baka, näändan aldın bu küçük eşää? Ya ne gözäl o!

- Almadım çocuum, – cuvap etti Yorcu. –Tä bu eşek tırlada kodukladı.
– Neçin kodukladı?
– Neçin, neçin? İstedi olsun onun da bir küçük eşecii.
– Bu eşecik bizim eşään uşacıı, ölä yä?
– Ölä zer.
– Ee, baka, neçin bizim kedi da koduklamêêr? Bän pek isteerim olsun bir küçük kediciim.
– Kedilär, köpeklär, çocuum, koduklamêêrlar. Onnar enikleerlär.
– Neçin?
– Neçinki kedilerin, köpeklerin, yabanıların küçüklerine enik deniler. Onnar enikleerlär, ama eşeklerin küçüklerine koduk deerlär. Onuştan eşeklär koduklêêrlar.
– Ama koyunnar?
– Ee, koyunnarın küçüklerine nicä deeriz? Yä sölä bakalım, – sordu bobası.
– Kuzu.
– Elbetki, kuzu. Koyunnar, sayılêr, kuzulêêrlar.
– Ee, ineklär? – sordu bobası.
– İneklär... – düşündü Gani da birdän söledi. – Aa... – buzaalêêrlar.
– Tä ölä, dooru. Beygirin açan olêr kulicii, deerlär kulumnadı. Keçinin açan olêr olacıı – olakladı...
– A-ha, tä şindi annadım, – dedi Gani.



Yorcu indirdi eşektän piinirlän çendeleyi, sora aldı eşään sırtından semeri da baaladı onu ahıra.

Koduk kaldı anasının bir yanına da başladı mamusundan sütçääz emmä, ama Gani bakasınnan gittilär içeri piinir imää.

Nikolay Baboglu



1. Kim o Gani? N. Baboglunun angı annatmalarında siz onunnan karşılaştınız? Kim onun anası-bobası? 2. Neyä pek şaşmış hem sevinmiş Gani? 3. Nelär annatmış bobası Ganiya türlü yavrular için? 4. Siz bilersiniz mi, kimin uşaana nicä deerlär? 5. Näändan belli, ani Yorcu – çoban? Bulun teksttä cuvap da okuyun.

HEY, DOSTUM, TUTUN KOL-KOL*

Hey, dostum, tutun kol-kol	Yıldızım, ya in aşaa
Barabar düzmää bir yol:	Da olsun neyä şaşmaa:
Karşılamaa eni yılı	Yap karşı birkaç adım, –
Hem olmaa pek hayırlı.	Gecelär olsun aydın.
Kelebek-kaarcaaz, gel, gel,	Usluluk bilsin Bucak,
Verelim sana da el.	Uşaklar duysun kucak.
Gezelim hêy-hêy bilä,	Güneşä bıkmaz günnär,
Açalım insan ürää.	Kısmetli olsun dünnä.

Vasi Filioglu



1. Nelär isteer şair şiirindä? 2. Kimnerä danışêr avtor? 3. Bulun o sıracı, angısında bulunêr şiirin öz fikiri. 4. Demekli okuyun şiiri hem ezberläyin onu.

DOSTLAR

Miticik hastalanmış. Canı sıkılmış evdä. Hepsicii çocuklar şkolada üürenerlär, ama o yatêr.

Gelmişlär dolaşmaa onu Koli hem Vasi. Getirmişlär ona bir eni gözäl resimni kiyat. Miticiin dostları – pek ii çocuklar!

Kosti Vasilioglu



1. Bir kerä ne olmuş Miticiklän? 2. Kim onu gelmiş dolaşmaa? 3. Ne getirmişlär Koli hem Vasi Miticää? 4. Sızdä dä bölä dostlar var mı? 5. Annadin kendi dostlarınız için.

ARICIK*

Bir gencecik arıcık hotulların dolayında toplayarmış çiçek tozu.

Üklendiynän, kuvedinä görä, arıcık hızlı dönärmış hotul içinä da boşaldarmış büüklärlän hazırlanmış gömeçlerä koynusunu, ceplerini da genä çıkarmış işä.

Bir gün, biraz uzaklaştıynan evdän, arıcık karşılaşmış bir incä belli, uzun güüdeli arıylan, angısı, bir ayaan üstündä atlayarak, çiçektän çiçää konarak, iyärmış en tatlı çiçek tozlarını.

- B1Z-z-z! – seläm vermiş arıcık.
- B1Z-b1Z! – burnusunun altına selämı almış öbürü.
- Gel benim ardıma, – demiş o incä belli, saman paralıyalı, stiläga-arıcık.

Bu gençecik, ahmacık arı gitmiş onun ardına da bulmuşlar bir büük alan çiçeklik.

Arıcık pek sevinmiş buna. Kär ayın-açık gibi görmüş, nicä dönecek evä koynusu dolu çiçek tozunnan, nicä onu hepsi metedeceklär, nicä sora o büükleri da götürecek o erä, ama... Onun eni kardaşlı o çiçek tozlarını toplamazmış, ama erindä iyärmış en tatlılarını. Arıcaa da demiş:

– B1Z-z-z! Olma ahmak! Koru kendini! Ko başkaları toplasınar. Burada var bizä çiçek tozu bütün yaza.

- Ee, kışın ne iyecez? – sormuş küçük arıcık.
- Sän halizdän da ahmaksın, – burnusunun altına demiş incä belli arı.
- Ne yapacak başkası – sän da onu yapacan: hazırlanmış balı iyecän.

Arıcık gençmiş da onuştan ahmacıkmış taa. O bilärmış, ani büüklär hayırsızlaa üüretmezlär. Da o, obür, incä belli stilägaylan, buluşup, pek gözäl günnerini geçirärmış: çiçektän çiçää uçarmış, sade kendisi için düşünärmış.

Ama birkaç gündän sora kapucular denemişlär, ani bu arıcık hergün döner evä boş ellän, boş ceplän.

Günün birindä, arıcık, döndüynän evä boş, kanadını sallayıp, demiş:

- Ne gözäl erlär var dolaylarda! Ne islää bu dünnedä işlämemää!

Kapucu beenmemiş bu lafları. Arıcın önündä kapamış kapuyu. Öbürü kaldırmış şamata kapu önündä.

Anaç, işittiyän, ne üzerä bu şamata, danışmış hotul içindä arılara:

– B1Z-z-z! Ne yapacez bu genç pezevenklän, kardaşlar?

– B1Z-z-z! B1Z-z-z! B1Z-z-z! – işidilmiş hotulun herbir köşesindän arıların üfkeli sesleri.

Onnar şaşarmışlar hem inanamazmışlar, ani onnarın arasında bulunmuş bölä haylaz hem hazıroncu.

Seslemiş Anaç öbürlerini da eklemiş:

– B1Z! B1Z! Bu görölmedik iş, ani bizim aramızdan haylaz çıksın! B1Z, kardaşlar, bu haylazı brakarsaydık aramızda, utanmaktan sabaa sokaa çıkamayacez. İnsan bizi gülmää alacak.

– B1Z-z-z! B1Z-z-z! – işidilmiş köşedän bir üzbaşın sesi. – Ko sölesin arıcık kendisi, annatsın, nicä o bu hala geldi. Neçin o evä döner elleri ceplerindä?

Arıcın gözleri doluymuş yaşlan. Arıcık, soluunu alıp, çeketmiş annatmaa, nicä hem nedän çeketmiş bu iş. Sölemiş, kim üretti onu bölä yaşamaa. Arılar, arıcın annatmasından annamışlar, ani onu bu yanlış yola çevirdi Eşek arısı.

Arılar, işittiyän, ani arıcık inanmış da seslemiş Eşek arısını, erä yatıp ta gülmüşlär. Sade işidilärmış her taraftan:

– Ee, arıcık, bulmuşun, kiminnän dostlaşmaa...

– Ee, bulmuşun, kimi seslemää... Onnarın kulakları uzun, ama fikirleri kısa. Onuştan da onnara Eşek arısı deerlär, neçinki onnar, eşek gibi, ahmak, eşek gibi, haylaz.

Topluştun bitkisindä Anaç demiş:

– Gir içeri, arıcık, hem başka bölä yapma. Diil gözäl! Ko insan ileri dooru da bilsin, ani dünnedä bizdän hem karımcalardan taa çalışkan yok!

Kosti Vasilioglu



1. Kimin için annadılêr bu yaratmada? 2. Kiminnän tanışmış günün birindä genç arıcık? 3. Neçin kapucular durgutmuşlar arıcı, hotula girärkän? 4. Ne sebepä görä arıcı istemişlär uratmaa hotuldan? 5. Nasıl karara gelmiş Anaç? Neçin?

BUJORUN DOSTLARI

Günün birindä Bujorların auluna girer bir adam.

- Sat bana guguşlarını, – yalvarmış o.
- Satmayacam. Onnar benim dostlarım.

Adam gücenmiş.

Ama, annadıynan, ani o adam aşırılı, gelmiş maasuz bu üzerä, baaşlamış ona bir çift guguş. Adam, saklayıp guguşları koynusuna, gitmiş.

Evä gittiynän, o baalêr guguşların kanatlarını. Korkmuş, ani onnar Bujora geeri döneceklär.

Ama guguşlar annayarmışlar, ani onnar baaşlanılmış da hiç neetlerindä da yokmuş geeri dönmää.

Neçin kanatlarını baalamaa? Guguşlara ayıp gelmiş baalı kanatlarlan, tauklar gibi, erdä gezmää da, çıkıp auldan, yayan kapêrlar yolu evä dooru.

Gitmişlär onnar bir gün hem bir gecä da bitki-bitkiyâ etişmişlär evä.

– Naalet adam sizä düştü! – deer Bujor da öper guguşçukların bacacıklarını.

Spiridon Vangeli



1. Neçin adam gücenmiş Bujora? 2. Ne yapmış o adam baaşlanılmış guguşlarlan? 3. Guguşlar evä dönmüşlär nasıl? Neçin? 4. Neçin Bujor öpmüş guguşların bacacıklarını? 5. Sizdä da var mı guguş, tavşam?

SÖLÄ, DAAYIM...*

- Ne yapêrsın sän, daayım? – Sevinsin uçacıklar.
- Sallanêrım gününä. – Çok mu kuş bilersin, daa?
- Ee kimä benzeersin sän? – Nekadar yaprak hem baa.
- Bän gözäl, eşil dünnä. – Nezaman çaldın, daayım?
- Neçin sän eşilsin, daa? – Açan eşerdi baayım.

George BI[naru]



1. Ne için lafeder avtor açlan? 2. Bulun acın cevaplarını da okuyun. 3. Var mı nicä demää, ani açlar, eşilliklär avtorun dostları? Neçin? Demekli okuyun dialoglu şiiri.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

Kiyadın bu bölümündä siz okudunuz dostluk hem dostlar için.

1. Nicä siz düşünersiniz, neçin adam yok nicä yaşasın dostsuz?
2. Ne siz annadınız kiyadın bu toplumunda dostluk hem dostlar için? Okunmuş yaratmalardan sora, angı personajlara isteersiniz benzemää? Neçin? Annadın.
3. Ya aklınıza getirin yaratmaları dostluk için, angılarını siz okudunuz yada işittiniz başka erdä. Neçin o yaratmalar, yada personajlar düştülär çok vakıda sizin üreenizä?
4. Nicä siz annêersınız dostluu? Kimä var nicä demää dost hem neçin? Açıklayın.
5. Nicä annêersınız söleyişi: “Eer istärseydin dostun olsun, ol kendin sän dost”?
6. Bulun söleyişleri hem uygun sözleri dostluk için da okuyun onnarı. Başka söleyiş ta dostluk için bilersiniz mi?



ANADAN PAALI HİÇ YOKTUR



Gavril Gaydarcı için

Gavril Gaydarcının duuması sentabrinin 17-sindä 1937-nci yılda Kaul rayonun Kırbaalı küüyündä. O pek çok kuvet koydu şkola kiyatlarını hazırlamaa hem gagauzların yazılarını kolaylatmaa deyni.

Bilim Akademiyasında çalışarak, o yazdı gözäl hem meraklı şiirlär hem annatmalar da. Gavril Gaydarcı pek sevârdi Vatanını hem kendi halkını, derindän bilärdi dili, becerikli kullanardı onu kendi bilim işlerindä hem yaratmalarında.

Gavril Gaydarcı vakıtsız geçindi fevralın 14-ündä 1998-inci yılda. Mezarı Kırbaalı küüyündä.

ANA*

Uşak gecä ateş yanêr, –
Uyku mu anayı tutsun?
O hep sallêr onu, düüner,
Bilmäzkän, ne yardım versin.

Ne annadabilär cancaaz,
Kimä hem nicä aalaşsın?
Açan kendi taa annamaz,
Dili bilmäz laf çıkarsın?

Ama onun dolayında
Bütün aylä divan durêr:
Üç karışlık yataanda
Diri insan acı çeker.

Uyurmusun sän bu vakıt,
Duyurmusun saa kendini?
Yanarsın kâr nicä barut,
Sade göräsin iilini.

Bütün dünnä duyêr kabaat
Bir zavalı küçük aalaarkan,
Bak kimseycik olamaz raat,
Uşaklarımız saalık duymazkan.

Gavril Gaydarcı



1. Neçin anayı uyku tutmêr? 2. Ne kabaatı var aylene uşaan önündä?
3. Neçin avtor yazêr, ani "...kimseycik olamaz raat, uşaklarımız saalık duymazkan"?
4. Demekli okuyun şiiri hem annadın, nicä sizin evdä götürerlär kendilerini aylä azaları, uşak hastaykan.

TAY-TAY TÜRKÜSÜ*

Tay-tay, uşaaam, tay-tay,
Bak, ne gözäl dolay,
Bak, ne uzun yollar,
Uzaa çaarêr onnar.
Tay-tay, ya adımna,
Örü seftä yola!

Olarsaydın çemrek,
Anan yapar çörek,
Çörek üstü pak bal,
Ekmeciini ya al!
Örü, uşaaam, örü,
Karşla şu ömürü!

Stepan Kuroglu



1. Kimin için laf gider bu şiirdä? 2. Nasıl annamaa avtorun bu laflarını: "Örü uşaaam, örü, Karşla şu ömürü!".
3. Demekli okuyun şiiri.

ÇİİDEM ZAMANI*

Kaarlari kışın aktı,
eriyip, gölä.
Turnalar göktä çaktı,
sesedip küüyä.

Şaşırmiş yolu duman
Tä avşam-sabaa
kımıldêêr aykırıdan
denizä çak taa.

Çiidem içindän çiiyin
ansız fırlamış.
Kimsä anacı için
çiçecii kapmış.

Stepan Kuroglu



1. Nereyi kaçmış kışın kaarlari? Neçin? 2. Näändan belli, ani ilkyaz geldi? Angı nişannar bunu gösterer? 3. Demekli okuyun şiiri.

AÇAN BÄN MAMUYLAN EVDÄ*

Açan bän mamuyulan evdä,
Yardım ederim içerdä:
Tozu çabuk bän sileyim,
Eki yıkamaa çanak –
Yapmaa işi, nelär läüzüm,
Mamu desin: "Haliz kızım!"

Açan bän mamuyulan evdä,
Vakit geçer hızlı ölä,
Ki ne dinerim o gündä,
Bıkmêêrim hem sevinmäâ –
Açan bän mamuyulan evdä,
Açan paalım hep yanımda!

Mina Kxsq



1. Nicä mamusuna kızçaaz içerdä yardım eder? 2. E siz mamularınıza yardım edersiniz mi? Annadın. 3. Siz da sevinersiniz mi, açan mamularınız evdä? Neçin?

MARTACIKLAR

Uzun kış artık bıktırdıydı, enez uşaklar çoktan istärdilär çıkmaa dışarı, sokaa oynunara. Da tä artık geldi ydi o beklenmiş ilkyaz.

Dışarda güneşti, sıcaaktı. Gök üzündä görünärdi turnalar, işidilärdi sesleri:

– Kur-r-r-r, kurlı, kur-r-r-r...

Mart ayın birindä Ganiciin mamusu kıvrattı bir kırmızı bir da biyaz iplik da yaptı martacık. Gani sordu:

– Mamo, nâbacez bu martacıkları?

– Ver kolunu da görecän, – dedi mamusu da baaladı çocucaan bileenä kırmızı–biyaz ipliktän martacı.

– E Koliyâ hem Veliyâ? – sordu Gani.

– Şindi küçüklerä da birär baalayacam.

Gani hem kardaşçı, Koli, kızkardaşçı Veli bakardılar kolcaazlarında gözäl martacıklara da sevinärdilär onnara.

– Mamo, neçin bizä bu martacıkları baaladın? – sordu Gani.

– Ölä adet, çocuum, martacıklar ilkyaz nişanıydır. Mart ayında onnarı uşaklar taşıyêrlar saalık için.

Sora Ganiylän mamusu gittilär sırlık auluna, orada inään buzaacına baaladılar martacık hem kuzucuklara baaladılar.

– Mamo, – genä sordu çok merak edici Ganicik, – kuzucuklara hem buzaacaa necin baaladın martacıkları?

– E onnar da sizin gibi küçük, – dedi mamusu, – onnar da saa olsunnar deyni hem hayvannarı martacıklar nazardan koruyer.

Nikolay Baboglu



1. İlkyazın angı zamanı için annadilêr yaratmada? 2. Bulun ilkyaz nişannarını teksttä da okuyun. 3. Kimä hem neçin baalamış karı o martacıkları? 4. Sizin aylelerinizdä da var mı bu adet? Nasıl o geçer?

ANAM

Dünnedä çok mamu var,
pek sevär ki uşaklar.
Ama var paalı bir can,
Ani pek severim bän.

Kimdir bil sän bu ana?
Söleyim mi bän sana:
O benim paalı anam –
Bän ona hiç bir bıkmam.

Dionis Tanasoglu



1. Kimin için bu şiir? 2. Neçin anadan paalı kimseycik hiç yoktur?

DUFİ

Yaklaşardı Mardın sekizi, Karı yortusu. Goguş koymuştu neetinä bu günü karşılamaa sade onnuklarlan hem kutlamaa mamusunu bir gözäl buketlän. Bakası da dädusunnan hazırlanarmışlar bu günä, ama ona sölemäzmişlär. Geldi Mardın sekizi. Avşamdan mamusuna sölemiştir, ani yortu günü var nicä uyusun, nekadar isteyecek, herbir işleri adamnar kendileri yapaceklar.

Nicä annaşmışlar – ölä da yapmışlar. Sabaalen Goguş bakasınnan kurmuşlar masayı, çay kaynatmışlar, imekleri koymuşlar. Dädu bakarmış aul işlerinä. Açan hepsicii hazırmış – teklif ederlär mamusunu büyük evä, neredä saklıdan masayı kurmuşlular. Goguş kaçaracak getirmiş o gözäl buketini hem göstermiş onnuklarını. Sora bakası baaşlamış bir gözäl fistan hem bir şişecik dufi. Dädusu da takmış koluna bir küçücük altın saat. Pek sevinmiş mamusu baaşışlara! Pek beenmiş imekleri da, ama en çok beenmiş sıcak hatırlı, angısınnan sarmışlar onu bu gündä. Sofradan kalktıynan, mamusu gimiş bakasının baaşışını da, açıp şişecii, dufilenmiş. İçersi dolmuş gözäl kokuyulan, sansın güllär açmışlar.

Avşamnen, yattıynan uyumaa, Goguş düşündä görmüş bir, cennet gibi, gül padişaalını, neredä, nekadar gözün tutêr – sade türlü-türlü



çiçeklär. Ama taa çoyu onnarın gül: kırmızı, sarı, pembä, güvez, mor, biyaz kara... Hem bulunarkan onnarın arasında, bu keskin, gözäl gül kokularından adam kâr sarfoş olarmış. Ertesi günü, sesleyip unukasının düşünü, dâdu demiş:

– Senin düşün pek gerçää yakın, Goguş. Var bölä erlär, angıların bän kendi gözümñän gördüm. Var bölä bir Gül çayırı Bulgariyada, angısı pek yakın senin düşünä. Bizdä Moldovada da, Kişinövda var anılmış Gül çayırı hem Gül sokaa, neredä, kâr senin düşündä gibi – herersi çiçek, angılarının taa çoyu – gül. Tä bölä kokulu güllerdän yapılı mamunun dufisi. Bilmeerim, Goguş, Bulgariya güzelliini gösteräbilecäm mi, ama Kişinövdağı çiçeklikleri bän sana mutlak gösterecäm, – demiş dâdu akıllı unukasına.



1. Nasıl karşılamışlar Karı gününü adamnar Goguşların evindä?
2. Nelär baaşlamışlar Goguşun mamusuna bu gündä?
3. Neyi pek beenmiş mamusu?
4. Ne görmüş düşündä Goguş?
5. Ne adamış dâdu unukasına?

GİRGİNANIN LAALELERİ

Sabaa. Girgina yıkadı üzünü, atladı başçaya. Burada o şaştı. Laaleçiklär açmıştılar. Kızçaaz çöktü, çeketti kokmaa onnarı. O pek sevindi.

Avşamadan korudu laaleleri, baktı kimsey koparmasın, çinämesin. Girgina istärdi sevindirsin anasını. Tä o getirdi bir bakırcık su yıslamaa çiçekleri. Laaleciklär başlamıştı küçülmää. Kızçaazın kırıldı ürää, o sandı, ani onnar senerlär. Boncuk gibi yaşlar başladı çıkmaa gözlerindän.

Birazdana girdi tokatçıktan anası.

Girgina sarmaşıverdi ona da dedi:

– Laaleciklerim kuruyêrlar.

– Anası susturdu kızçaazı, yaklaştı çiçeklerä, gülümsedi. O uslandırđı Girginayı:

– Sabaalen laalelär açılêrlar, avşam üstü kapanêrlar.

Girgina sarmaştı anasına:

– Çıkêr, ani güneş hem ay onnarın anatarı.

Anası cuvap etti:

– Ölä bişey çıkêr, kızım.

Todur Marinoglu



1. Ne görmüş Girgina başçada?
2. Nedän korumuş Girgina laaleleri?
3. Neçin uşaan ürää kırılmış?
4. Ne açıklamış ona mamusu?

ANA DİLİM*

Afet sän, ana dilim,
Şindiyädän bilmedim –
Bilmedim, denämedim,
Ne gerciksin, sän dilim!

Durukluun – çeşmä suyu,
Uygunnuun – gelin boyu...
Sän nazlıysın, şıralı
Hem altın gibi paalı!

Hepsimiz dilimizi
Kurtardık biz ölümdän.
Kessinnär, öldürsünnär, –
Bän atılmarım sendän!

Sofi Koca



1. Neçin avtor afolêr ana dilinin önündä? 2. Nesoy bizim dilimiz? Bulun cuvap. 3. Nasıl annamaa avtorun bu laflarını: "kurtardık biz ölümdän"? 4. Demekli okuyun şiiri.

GEZİ*

Büün pazardı. Gani bakasınnan çıktılar küü içinä barabar gezinmää. Gani sevinärdi, ani bakasının oldu vakıdı da teklif etti oolunu geziyä.

Onnarın küü bir gagauz küüyüydü. Ortada, klisä meydanında, vardı bir stadion, taa da biraz ötüdä eşerärdi bir geniş park.

İlkyazdı, hava güneşliydi, sıcağı, bir yufka lüzgercik batıdan esärdi. Gani gidärdi, bakasının kolundan tutunup, bakardı, ani o büüklärlän barabar bulunêr. Bakası onun balabandı, kara koyu bıyıkları vardı. Gani sanardı, ani onun bakasından taa gözäl adam hiç yok.

O ilktän gidärdi uslu, istemäzdi aalem ona şımarık desin, ama sora dayanamadı, başladı atlamaa, çamuşlanmaa.

– Naşey, našey sän esirersin? – sordu bobas, ama Gani bilmäzdi ne cuvap etsin. Belliydi, ani sevinmeliktän şıarmak dürtärdi onu.

– Ölä, – dedi o, kafasını burarak hem bütün ürektän güleräk.

Etiştilär stadiona. Orada birkaç çocuk topu koolardı, ama oyun taa yoktu. Stadiondan gittilär parka. Orada gözäldi, yolcaaz paktı. Oturdular bir skemneyä, ama Gani istemäzdi oturmaa. O ayakça durardı bobasının dizleri arasında da düzledärdi onun kara bıyıklarını.

– Baka, – başladı Gani kendi soruşlarını. – Todıcik deer, ani üz taa çokmuş bindän ölä mi?

- Angı Todıcık? – sordu bobası.
- Te o Kara Panilerin Todicii, ani köşedä yaşêêrlar.
- Belli ki bin taa çok üzdän. Todıcık taa küçük, o, beyzbellii, taa annamêêr sayıdan.
- Küçük, zer, o hiç bilmeer onadan saymaa.
- Sän, ama, bilersin, ölä e?
- Bilerim, zer, bän ondan taa çok büüktüm, diil mi?
- Elbet, sän, şansora koca çocuksun, tezdä şkolaya gidecän. Sän isläämi saymaa bilersin?
- Bilerim, mali üretti. Te: bir, iki, üç, dört...
- Gani saydı onadan, bükeräk parmaklarını.
- Ama sän neredän bilersin, ani bin taa çok üzdän? – sordu bobası.
- Hep malıcık sölüdi. Siz açan yoksunuz evdä, mali bana masal söleer hem kiyatçık okuyêr.
- İslää çocuksun, – dedi bakası. – Soslä malini da tez büüyecän hem akıllı olacan.
- Sesleerim, – dedi Gani.
- O düşündü, ani sesleer deyni, olmalı, o Todıciktän taa büük hem, bezbelli, onuştan biler, ani bin taa çok üzdän.
- Sora Gani biraz kaçındı yolcaazda, atladi bir ayaanın üstündä, saydı skemneleri, bakası kalktı, da onnar evä dooru gittilär.
- Baka, hadi taa biraz gezinelim, – istedi Gani, ama bobası dedi:
- Gidelim, çocuum, evä, zerä kırmaları, olmalı, fırından çıkardılar. – Gani şen güldü da burnusu, sansın, kırma kokusunu duydu.
- Sän unuttun mu? – sordu o, – ani büün pazar, mamular kırma yazar.
- Gani taa pek güldü, onun artık sansın aazında vardı bir parça kırma. Bakasının kolundan tutunarak, o atlardı, şımarardı...
- Sän ne genä esirmää çekettin? – sordu bobası.
- Hadi gidelim taa tez, – dedi o, – zerä kırmalar suuacek.

Nikolay Baboglu



1. Gani bobasınnan nereyi pazar günü gezinmää çıkmış? 2. Nelär küüyün meydanında varmış? Sıralayın. 3. Yazdırın Ganinin bobasının patredini. 4. Kim üüretmiş Ganiyi saymaa? 5. Sizä da malileriniz kiyat okuyêrlar mı? 6. Sizin da mamularınız pazar günü kırma yazêrlar mı?

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

1. Ne siz bilersiniz Karı yortusu için?
2. Angı annatmaları hem şiirleri bu toplumdandır siz beendiniz, sevdiniz hem aklınızda tuttunuz? Angı yaratma dalgalandırdı sizin üreçinizi? Neylän?
3. Angı şiiri siz hodulluklan okudunuz, baaşladınız mamunuza Karı yortusunda, Mardın 8- indä? Neylän o doldurdu sizin üreenizi?
4. Sanki var mı dünnedä prost (bet) mamu? Neçin? Açıklayın kendi bakışınızı.
5. Annadın kendi mamunuz yada maliniz için. Nicä siz onnarlan yaşêersınız? Seversiniz mi onnarı? Neçin? Açıklayın kendi bakışınızı. Annadın.
6. Ne siz bilersiniz kendi mamularınızın işi (zaameti) için?
7. Ya düşünün (aklınıza getirin), nicä siz yazdınız mamunuza yada malinizä **kutlamak kartını**. Nicä siz onnara danıştınız? Neylän kutladınız? Ne onnara baaşladınız? Annadın.
8. Aklınıza getirin, nasıl söyleyişlər uygun sözlär siz bilersiniz karılar hem analar için.
9. Hazırlayın bir miniyaratma kendi mamunuz yada maliniz için.



kutlamak kartı – rusça: pozdravitel'naya otkritka

İİLİK HEM KÖRLÜK



Kosti Vasilioglu için

Kosti Vasilioglunun duuması gücük ayın 28-indä 1938-inci yılda Ukrainada Bolgrad rayonun Aleksandrovka (Satılık-Hacı) küüyündä, neredä bulunêr anılmış karı manastırı. 1958-inci yılda o seftä bastı yaratma yoluna. Çok vakıt şkolalarda uuredici işledi. Yazardır şiir, annatma, masal... Yazardır ilin, kolay, havez-län. Hazırladı çok şkola kiyadı, angılarının arasında ilk bukvalık ta. Kosti Vasilioglu ürektän sevärdi Bucaa hem gagauzları, çetin dostluu, dünnedä usluluu hem azetmäzdi körlüü.

BİZİM DİRİ KÖŞEMİZ*

Bir diri köşä bizdä
Şkolamızda var:
Türlü-bürlü kuşcaazlar...
Hayvancık ta var.

Kuşcaazlar ölä gözäl
Türkülär çalêr,
Ani uşaklar burda
Çalgısız oynêr.

Hergün onnarı bakêriz:
Su, imäk vereriz.
Gün-gündän onnarlan biz
Taa kâmil olêriz.

Hepsinä teklif ederiz:
Seviniz kuşluu!
Neçin ki onnar bizä
Getirer hoşluu!

Kosti Vasilioglu



hoşluk – ii (käämil) kef



1. Ne varmış şkolada? Neçin? 2. Beenersiniz mi onnarı, kim sever kurtları-kuşları? 3. Neçin uşaklar „gün-gündän taa käämil olarmışlar“? 4. Demekli okuyun şiiri.

NASTİCİK

Nasticik, altı yaşını tamannadıynan, üüsüz kalmış. Vakıt yaklaşarmış şkolaya gitmää, ama kakusu ona taa bir da kiyatçık, bir da boyacık almamıştı.

Bütün maalä şaşmış, açan kakusu onu bir zengin adama aaretlik vermiş.

Büük zenginnik o adamda varmış: aulda koyunnarın, kuşların sayısı bilinmääzmiş; beş inek, üç dana, sekiz domuz varmış; kafeslär tavşam doluymuşlar.

Nasticik makar ki taa küçüktän işä sınaşkımış, ama aalemin evi ana evinä benzemäz.

Orada dooruluk aaramaa zor. Suukta da, sıcakta da uşak läüzımmış ev saabisini seslesin, onun istediini yapsın: küüyü aykırılayıp, iinä kulaandan geçsin, aaç dursun, ama işini tamannasın. Geçmiş bir yıl, Nasticiin akrannarı hepsicii şkolaya gitmişlär. Kızçaazın içi yanarmış, açan şkolacıları görürmiş. Her gün yalvararmış eni bobasına, ama...

İlkyazın ardına yaz da geçmiş. Havalar serinnemää başlamışlar. Tä, günün birindä, eni bobası, Nasticii dizlerinä oturdup, demiş:

– Bu yıl, kızçaazım, sän da şkolaya gidecän. Artık çantan da hazır, kiyat ta aldım.

– Saa ol, bobacım! Bän pek çok vakıt bu günü bekledim! – demiş Nasticik eni bobasına, seftä sarmaşıp onun boynusuna.

Kosti Vasilioglu



1. Kim o Nasticik? 2. Neyä şaşmış bütün maalä? 3. Nelär yaparmış Nasticik? Neçin? Yapın yazdırma Nasticiin eni bobasına. 4. Neylän sevindirmiş Nasticii eni bobası? 5. Siz da sevinersiniz mi, açan şkolaya gidersiniz? Neçin?

TEKİR-MAMU*

(Masal)

Vakıtların birindä, bir küçüräk küüdä, alçarak bir evdä yaşayarmış adamın biri kızınnan. Sokakça ona deyärmişlär Mutu İlişka. Kızın da adı Maniymiş. Pek gözälmiş, pek akıllıymış, pek kırnakmış hem pek çalışkanmış o kız. Yaşayarmış Mutu İlişka kızınnan barabar hiç kahır da bilmääzmiş. Ama günün birindä neetlenmiş evlenmää. Hem bulmuş ta kimi almaa. – Cadı babuyu, küüyün en fena karısını, angısına hepsi ölä da deyärmiş: Cadı-babu.

Taa ilk gündän azetmemiş Cadı-babu dädunun kızından da ölä demiş: – İlişka, ne istärsän yap, ama kızını, Maniyi, başka bu evdä görmeyim.

İlişka görürmiş, annayarmış, ani babunun yok dooruluu, ama susarmış, boşuna "mutu" ona dememişlär. Dilsiz gibi, susarmış. Dädu bişey karşı sölämemiş babuya, arkaalamamış kızını da, kavga olmasın deyni, bir aftanın içindä evermiş Maniyi. Bu iş hiç diilmiş zor, çünkü Maniyi isteyän varmış çok. Ama dädu onu evermemiş, kendisi evlenmeyincä, yalnız kalmasın deyni. Ama şindi... Vermiş kızını Kavak Petriyä, angısı çoktan pek sevärmiş Maniyi. Geçmiş, nekadar geçtiysä vakıt, da allaa vermiş onnara

bir çocuk, gözäl bir uşacık. Yaşayarmışlar gençlär hem sevinärmışlär kendi uşacına. Ama haseet, fena Cadı-babu uslanamazmış. Şindi o artık çok görärmış Maninin kısmetli yaşamasını. Tamahlık onun içini iyärmiş, uyumaa brakmazmış.

Bu küüyä yakın bir küçüräk daacaaz varmış. Lääzım olduynan bir oduncuk, çiçek bişey, insan gidiverärmış daacaaza. Bir gün, Petri yokkana evdä, lääzım olmuş bir sopa mı, pardı mı da Mani gitmiş daacaaza. Cadı-babu sa Maniyi hep kollayarmış. Orada, kıstırdıynan Maniyi yalnız, büüleyip, çevirmiş onu bir tekir tavşama. Maninin rubalarını giidirer kendi kızına da yollêêr onu evä Maninin erinä.

Ölä käämil büülemiş, ölä yapmış, ölä benzetmiş kendi kızını Maniyä, ani kimsey annamamış, bişeycik duymamış. Bu işi bilärmış sade Maninin kaynası, kocasının anası, ama Cadı-babu onu korkutmuş da o susarmış. Uşak acıktıkça, aaladıkça, Petrinin mamusu alarmış uşacı kucaana da hızlıca gidärmış küüyün kenarına, bir çukura. Yaklaştıynan orayı, babu baarıp-çaararmış:

– Tekir-mamu, tez buyur,
Kendi uşaanı doyor!

İşittiynän bu lafları, neredä da bulunmasa Mani – Tekir-mamu, kaçarak gelärmış çukura, bir kütmään ardında sıbdıverärmış derisini, tezicik uşacını kucaana alarmış da tatlı sütçääzlän onu doyurarmış. Mani, uşacını doyurarkan, sesleyärmış kaynasını, angısı annadarmış, nelär olêr evdä. Pek sevinärmış Tekir-mamu uşacına, ama gözlerindän hep yaşları damnayarmış, çünkü Cadı-babu pek kısa vakıt herbir doyurmaya ona verärmış.

Bittiynän vakıdı, Mani genä giyärmiş tekir deriyi da, atlayarak, kaçarmış kıra, otlamaa. Kaynası bu vakıt uşaklan evä dönärmış.

Petri yaşayarmış Gadı-babunun kızınnan. Günnär geçärmışlär. Mani pek özlediynän uşacını, kimär kerä küü içinä da girärmış, taa pençerelerin altına sokularmış, uşacını görmää deyni, ama köpek, onu tanımayıp, bilmeyip olduunu, hızlı duyup, koolayarmış.

Çok mu, az mı vakıt geçmiş, ama Petri denemiş, ani mamusu pek sık, uşak aaladıkça, nereyi sa gider. O taa annayamazmış, ne bu, ama başlamış şüpelemää, ani burada diil pak iş.

Bir gün, uşak aaladıynan, mamusu almış onu kucaana da gitmiş çukura:

– Tekir-mamu, tez buyur,
Kendi uşaanı doyor!

Petri bakarmış uzaktan, hiç gözlerini kıpıştırmazmış, hepsini görsün deyni. Bir da, gümelerin içindän atlayarak peydalanmış bir tekir tavşam, angısı hızlı gitmiş kütmään ardına da... Petri görmüş, nicä çıkmış oradan Mani, onun karısı. Şindi o hiç ta bişey annayamazmış, sade şüpelemmiş.

Annamış o sade ozaman, açan, sessizdän gidip kütmaa'n ardına, görmüş orada o tekir tavşam derisini. Duymuş o işi da hızlı yakmış deriyi.

- Naşey sa yanêr? Olmasın sanki benim derim? – korkuylan sormuş Mani.
- Olmalı uşaklar korayları yakêrlar, – demiş kaynası.

Uşaa doyurduktan sora gider Mani giimää derisini, ama bulamêêr onu. Orada sa onu beklârmış kocası, Petri, angısınnan sarmaşıp ta giderlâr evä. Cadı-babuyu kızınnan barabar küüyün meydanında yakêrlar da kurtulêrlar onnardan.

Kosti Vasilioglu



1. Kim yaşayarmış küüyün birindä? 2. Ne demiş Çadı-babu kocasına?
3. Ne yapmış Çadı-babu dâdunun kızına? 4. Kim bilârmış, ani Maninin erinä evdä Cadı-babunun kızı? 5. Nasıl Tekir-mamu kurtulmuş derisindän?

YAVRUCUKLARI KORU!

Yapın ilkyazın yuva, –
guguş, kırlangaç konsun,
bozularsaydı hava
yavrucuklar korunsun.

Kedicää dökârim süt...
Yuvadan yavru düşsün, –
koynuya al da uyut,
genä koy geeri, büüsün.

Bak islää, bu yuvacık
erindän oynamasın,
kedilâr da yabancı
kuşlara dadanmasın.

Nasılıcına mamucuum
çalışêr beni bakmaa,
besleycâm şu yavrucuu
üürenincäk taa uçmaa.

Stepan Kuroglu



1. Demekli okuyun şiiri. 2. Sever mi avtor naturayı? Bulun cuvap da okuyun. 3. Siz yardım edersiniz mi kuşlara, hayvannara? Seversiniz mi tabiatı? Nicä?

KAREZLİK

Aslan hastalanmış, ilin soluyamêêr, çıkamêêr iniindän. Hepsi kuşlar, hayvannar daa saabisini dolaşmışlar, hatırlamışlar.

Yabanı getirer bir körpâ kuzu, ayı – bir bakır bal, kirpi bir sırt alma hem taa başka-başka işlâr. Herkezin aslana canı acımış. Salt tilki görünmemiş. Bunu esap almış yabanı. Tilkidän o hiç azetmäzmiş, görmää onu istemäzmiş.

Yaklaşêr yabanı daa saabisinâ da çekeder tilkiyi amazlamaa, aslanda ona kin büütmää. Taman bu vakıt tilki etişer kapuya da hepsini işider. Ama o korkmamış. Girgin selâm vermiş. Aslan selâmı almamış. Tilki başlêêr

annatmaa, neçin şindiyadän dolaşamadı Canabisini. Söleer, nerelerdä gezmiş, netürlü otlar bulmuş. Bitkidä da açıklêêr ilaççının laflarını:

– İstärsä aslan alışmaa, ko bir diri yabanının derisini soysun, sarılı onunnan birkaç gün yatsın.

Aslan o saat yabanının üstünä atlêêr. Derisini soyêr, tez onunnan sarılêr.

Todur Marinoglu (Ezopa gxrq)



1. Ne olmuş aslanın?
2. Ne yapmışlar başka yaban hayvannarı?
3. Nicä yabanı götürmüş kendisini? Uyêr mı söyleyiş: "Kazma kuyu başkasına"... Bitirdin söyleyişi.
4. Nicä tilki üstelemiş yabanıyı?
5. Kimin tarafındaysınız? Tilkinin mi osaydı, yabanının mı? Neçin?

BÜLBÜL*

Başlamış karannık çökmää.

Köpek Grivey gitmiş küü içinä: Guguşa onu evdä brakmazmış salsın.

Uslanmışlar başça içindä kelebeciklär, böceciçlär...

Çekirgä hazırlanmıştı şansora kemeçesini, gecä kanşertini çeketmää, ama neçin sa salvermişti arkuşunu aşaa.

Kümeştä anaç kaz başlamış eşinmää, istemiş naşey sa sormaa: „Gaga... Ga?“ „Yavaşıcık, uslan biraz, – yalvarmış ona Patu–kocası, – tee orada, aacın dalında, **bülbül uyuyêr**. Ko dinnensin. Sabaa o genä bizä türküsünü çalacak.

Spiridon Vangeli



1. Neçin çekirgä brakılmış gecä kanşertindän?
2. Ne demiş Patu karısına? Neçin?

ÇIKSA ON YIL KARŞIMDAN

Çıksa on yıl karşımdan,
olsam onbeş yaşında,
gençliim geeri şu dönsün,
ama gün büünkü olsun.

Zerä zordu o yıllar,
imdatsızdı, ayollar;
kısmet gelärdi siirek,
bizä diildi o çörek, –

ba beygirdi buzlukta,
ba horozdu tuzlukta, –
buzlukta, oya gelärdi,
tuzluktan kedi iyärdi!

Of, of, of,
Of, of, of,

tuzluktan kedi iyärdi!

Dimitri Kara ~oban



1. Demekli okuyun şiiri.
2. Ne isteer avtor kendi şiirindä?
3. Ne gösterer bitki üç sıracık?

EH, KISMET!

Eh, kısmet, bu diil koray! –
Ne pesmet, ne da malay!
Kısmetimiz bizim dardı,
diildi kolay, ama aardı.
Kısmet o bir harçaklı,

kısmet – o bir purçaklı,
gengerindi kökündä,
sayınıdı tekindä,
canavarın kucaanda,
cendemin da bucaanda.

Dimitri Kara ~oban



1. Ne söleer avtor kısmet için? 2. Kolay mı kısmeti bulmaa?

İSTEERİM*

İsterim – uşaklar
tatlı ki uyusun,
olmaz uykuları
sabaa karşı kopsun!
İsteerin analar
güüsünän doyursun;
İsteerin bobalar

booday unu üütsün.
İsteerim ihtärlar
ool oolu büütsün.
Sabaa horozları
danı hep getirsin,
hem şafk sıcak erä
Gün durmaksız versin.

Nikolay Baboglu



1. Şiiri demeki hem düşünmeli okuyun. 2. Nelär isteer şair? Sıralayın.
3. Siz da onu istersiniz mi? 4. Bulun şiirdä o sıracıkları neredä Nikolay Baboglu gün için yazêr. Sıracıkların maanasını açıklayın.

PETRİNİN İDEYASI*

Güz vakıdı. Petri hiç azetmeer lüzgerlerdän. Düş güder tutmaa onnarın baari birini da çıkartsın ondan zararlar için üfkesini. Salt dün lüzgär kaptı onun elindän şişirigayı, kaldırdı yukarı, patlattı aaçların dallarında. Taa ileri çaşkasını tokatlar üstündän fırlattı erä, kırdı. Bildır aacın dalından itirdi onu erä. Büün dä hepsi baarêr ona kartofi burnulu.

Lüzgär kaavileşer. Aaçlardan düşer meyvalar. "Yok can bu lüzgerdä." – düşündü Petri. "Aalemä prost yapmaa, kendin belaya düşecän", – aklına getirdi dädusunun nasaatını. "Bu lafları läözım aslıya çıkarmaa", – neetledi Petri. Çeketti düşünmää, nicä tutsun baari büünkü lüzgeri. Açtı pençereyi. Lüzgär çeketti saurtmaa perdeleri, urdu aralık içer kapusunu. Petri hızlı çıktı dışarı, kapadı pençereyi. "Şansora kaçmaycan bireri", – dedi o da tez girdi içer. Lüzgär iđerdä hiç kıyımdanmardı, pat altında da yoktu. Petri genä açtı pençereyi, lüzgär girdi o saat içer, düşürdü duvardan ramkayı. Petri genä saklı kapadı pençereyi, genä hızlı girdi içer. Settä kösteklendi, aklına geldi: "Savaşma kazmaa hendek aalemä, kendin ona düşecän".

Tudor Marinoglu



1. Nedän Petri hiç azetmeer? 2. Neğin düş güder Petri? 3. Var mı nicä lüzgeri tutmaa? 4. Petrinin ideyası aslıya çıkmış mı? Annadın. 5. "Savaşma kazmaa hendek aalemä, kendin ona düşecän", – nicä annêrsınız bu lafları? Açıklayın fikrinizi.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

1. İi bakın 150-nci sayfadakı resimä. Angı yaratmanın personajları burada gösterili? Annadın, ne siz beenersiniz onların yaptıklarından, onların yaşamalarından.
2. Angı yaratmada annadılêr (açıklanêr), ne o „iilik” hem ne o „körlük”?
3. Bu toplumun angı personajlarını siz taa pek beendiniz hem kimä onların içindän isteersiniz benzemää yaşamanızda? Annadın, açıklayın.
4. Herbir yaratmaya bulun birär söyleyiş yada uygun söz. Açıklayın, neğin siz onu ayırdınız.
5. Sayın, ani sizä teklif ettilär büyüklerdän birisi annatmaa, ne o „iilik” hem ne o „körlük”. Angı yaratmalar bu üzerä gelecek sizin aklınıza? Neğin?
6. Ne taa kolay yapmaa „iilik” mi osaydı „körlük” mü? Siz angısını taa pek beenersiniz yapmaa? Ee başkasından kabletmää? Neğin? Açıklayın bakışınızı.
7. Var mı uygun sözün: „Ne ekecän – onu da biçecän” ilişiklii bu temaya? Açıklayın, angı taraftan.

İSTEYÄRSÄN KİSMETLİ OLMAA – SAYMA ZAAMETİNİ



Stepan Kuroglu için

Stepan Kuroglu duudu Ukrainada Bolgrad rayonun Dimitrovka küüyündä yanvarın 9-unda 1940-ıncı yılda. O, Bilim Akademiyasında çalışarak, büyük yardımcı oldu halkımıza, aaraştırmaa, açıklamaa onun istoriyasını, gagauzların sıralarını hem adetlerini; yazdır şiir, annatma halkımızın yaşaması için, onun dünkü hem büünkü günneri için. Avtorun dili gözäl, uygun, sıralı hem süretli. Stepan Kuroglunun yaratmalarını severlär büüklär da, küçüklär da.

TATLI SES

Anacım işleer yapaa
hem masal söleer,
bu eski masal bana
nicä düş geler.

Masalın laflarından
uyuklêırım bän...
Çok annat, paalı anam,
bän da sesleycäm.

Pek isteerim aklıma
annatman girsin...
Çok annat, paalı anam,
pek tatlı sesin.

Stepan Kuroglu



1. Demekli okuyun şiiri.
2. Sizä da küçükkenä masal annadardılar mı?
3. Ya düşünün da söläyin, neçin mamunun sesi tatlı?

BÜÜK EV*

- Mamu, – günün birindä sormuş Tudor, – sän neçin bu odaya deersin „büük ev”? Çünkü büük ev, açan büük yapı?
- Neçin ki bu içer musaafirlerä deyni. Ama açan musaafirlär giderlär, bilersin mi, kim kalêr içerdä?
- Kim?
- Dädunun hem malinin yaptıkları. Görersin mi duvarda – onnarın patretlerini, – erdä da malinin kilimini?

- Ama taa kim kalêr?
- Güzäl kokan çiçeklär. Onnar burada dinnenerlär.
- Ama taa kim?

Tudurun bu soruşuna verer cuvap bakası:

– Bu içerdä yaşêêr İläna Kosinzäna. O burada çorbacıyka. Tutêrsın mı aklında İläna Kosinzänayı bizim masallarımızdan?

– Elbetki, tutêrim aklımda! Tä neçin bizdä ölä güzäl!

– Ozamandan beeri çocucak koymuş neetinä, kollayıp, görsün İläna Kosinzänayı onnarın büük evindä.

Bir kerä oturarmış o içerdä, yastıkların arasında saklı. Bir da işider, nicä kim sa pençereyä yaklaşmış.

– Ya bak, ne güzäl! Tä o – İläna Kosinzäna.

Perdä açılmış da Tudor görmüş mamusunu te o kokan çiçeklärin elindä.

– A-ha-a! Tä kim burada İläna Kosinzäna-a-a!

Mamusu gülümsemiş da suvazlamış Tudurun başını.

Spiridon Vangeli



1. Kim herkerä bulunêr büük evdä? Neçin? 2. Ne annatmış uşaan mamusu büük ev için? 3. Ne koymuş neetinä çocucak? 4. Kimmiş o, İläna Kosinzäna?

YARDIM

Mamuya yardım yaptım –
Yıkadım çanaa.
– Saa olası, kızçaaazım! –
O dedi bana.

Yısladım çiçekleri,
Ot verdim koça.
Baka dedi hızlıca:
– Saa ol, çocucaam!

Avşam ekmeeni yaptık,
Pek tatlı idik.
– Saa ol! – hepsimiz birdän
Mamuya dedik.

Bän istämedään kırdım
Bir güzäl çini.
Sora hepsinä dedim:
– Afedin beni.

Aramızda açıklık,
Saklamak hiç yok.
Yalana insan çoktan
Hepsicii kâr tok.

Kosti Vasilioglu



1. Ne yardımnar yapmışlar uşaklar evdä? 2. Neçin uşak, kırdıynan çiniyi, kendisi söylemiş?

GAFİ

Gafi çoktan yardım edärmiş mamusuna ev işlerini yapmaa, hem bunu hepsi bilärmiş, ama büün hepsini kendisi kendibaşına yapmış. O çoktan düşünmüştü tertiplemaa bir gün içerlerini, ama hep uyduramazmış. Hep kim sa ona engel edärmiş.

Bir cumertesi günü avşamnen annaşmışlar, ani pazar günü hepsi, Gafidän kaarä trennän gideceklär Bolgrada. Ölä da yapmışlar. Ertesi sabaa Gafi, uyandıynan, görmüş, ani kimsey evdä yok. „Tä şindi kimsey bana engel etmeyecek yapmaa, nicä isteerim, – düşünmüş Gafi da ilkin, kuvedi olsun deyni, kavaltısını yapmış.

Kalkmış sofradan da hızlı tutunmuş iştä. Vakit aazmış. İkindiyädän läüzümüş işi bitirsin.

Düşünüp, ilkin bir plan kurup, çıkarmış dışarı skemneleri. Sora onnarın üstünä koymuş yorgannarı, döşekleri, yastıkları... İçerdän kilimi indirmemiş, çünkü onu kaldıramayceymiş. Saçakların altına dizmiş çiçekleri, türlü ufak-tefek işleri.

İçersi boşandıynan, Gafi süpürmüş, silmiş pençereleri, paklamış içersini. Yıkamış iki kerä döşemeleri. Kalmamış birerdä bir da tozçaaz Sora rubaları, palaları silkip, başlamış taşımaa onnarı geeri. Erleştirmiş onnarı kendi erlerine, ama kendiyesinä, nicä o görmüştü üürediciykasında. Bitkidä kapunun önünü süpürmüş, eşikleri yıkamış...

Panayırclar, evä döndüynän, ne kalmış başka aula girsinnär, hiç tanımamışlar ne kapu önünü, ne da içerlerini: herersi yalabıyarmış, herşey durarmış erindä hem yapılmış ürektän, eniyçä. Anası-bobası laf bulamaazmışlar onu metetmök için – ölä gözälmiş içersi. Mamusu şaşıp -şaşıp, mayıl olup-olup, sarmaşarmış Gafiyä da sade söyleyebilärmiş:

– Aman, uşam! Aman, kızçaazım! Ne akıllıysın sän! Ne kırnaksın!

Çoyuna mamusu sora göstermiş Gafinin yaptıklarını, ama pek siirää inanmış, ani bukadar hem bölä işi var nicä yapsın bir kızçaaz yalnız, kendibaşına hem yarım günün içindä.

Kosti Vasilioglu



1. Nereyi gitmişlär evdekilär bir pazar günü? 2. Ne görmüş Gafi, sabaalen kalktıynan? 3. Ne varmış Gafinin neetindä? 4. Nedän çeketmiş hem nelär yapmış o günü kızçaaz? 5. Beenmişlär mi büüklär onun işini. Cuvap bulun kiyatta. 6. Neçin görennär inanmazmışlar, ani bu işleri yaptı Gafi? 7. Siz da vardır mı bölä işlär yaptınız kendibaşına? 8. Yardım evdekilerine yapêrsınız mı?

* * *

Ceviz aacı baalarda,
Cevizleri dallarda.
Cevizleri silkelim
Yatkalarını iyelim.

* * *

Üzümnär karardılar,
Üklü durêr çotuklar.
Gelin baaya, çocuklar,
Üzümneri toplamaa,
Sepetleri doldurmaa.

Nikolay Baboglu



Demekli okuyun bu şiirleri.

OLDUM BÄN ÇIRAK*

Kısmettändim bän irak,
oldum yolcu hem çırak.
Yaşadım bän ahırda,
sekiz oka kahırda,
tamahlarlan uruldum,

Gördüm insan,
nicä şeytan.
Vardı iisi –
çizmä giisin.

Kimnär geçti üstümdän –
datmasın kismetindän!

kırlıgamnan kuruldu.
Gördüm zengin sofrası,
bana düştü trofası.
Gördüm sıkı çorbacı –
dolmasın hiç torbacı.

Kim braktı beni ölmää –
olmasın bir pak gölmää!
Kim çıraa kuytuladı –
bir yıldız olsun adı!

Tuz-ekmää ko bitmesin,
kismet ondan gitmesin!

Dimitri Kara ~oban



1. Nesoy insannarlan buluşmuş yaşamasında avtor?
2. Ne dua eder avtor ii cannı insannara? Bulun cuvap şiirdä da okuyun.
3. Demekli okuyun şiiri.

MUTLU AD*

Bir piliç baarêr yolda –
Kırılmış onun ayaa.
Kaldırmış kızçaaz onu,

Baalamış ayacını.
Mali işleer, seviner,
O bintli ayak acêr,

„Doktor” – kız akıl verer,
Piliçcik yavaş gezsın,
Acıyı hiç dürtmesın.
Malın gözü yufka,
Zor görmää artık ona.

İneciin küçük kulaa –
Görünmääz o maliyää.
Tez unukası geldi,
İplicää o geçirdi.
Unukayı meteder.

... Faydalı iş kaç türlü
Pek beklärdi her günü –
Kız, çocuk onu yapsın
Da mutlu adı kalsın.

Mina Kxsq



1. Neçin piliçcik baarêr? 2. Ne yardım kızcaaz yapmış ona? 3. Mali kimä seviner? Neçin? 4. Nezaman adamın mutlu adı kalır? 5. Ya sayı klayın, ne yardımnar yapêrsınız büyüklerä.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

Sayın, ani sizin klasa teklif ettilär hazırlamaa bir zaametçilik sabaalı.

1. Okunulmuş yaratmalardan ayırın beendii šiiri yada annatma parçasını. Yapın bu işi ölä, ani yakışsın bölüm-bölüm annatmaa:
 - uşakların şkola zaameti için;
 - zaametleri için ev içindä hem aulda, kırdä;
 - zanaatlar için;
 - ne isteerlär olmaa şkoladan sora hem ne läözüm yapmaa, ki onnarın istedikleri tamannansın.
2. Düşünün, nedän çeketmää bu yortuyu. Angı yaratmaları var nicä demekli okumaa kiyattan, angılarını läözüm bilmää ezber hem angılarını annatmaa yada rollara görä okumaa?
3. Bulun bu toplumda söleyişleri hem uygun sözleri, angıları uygun hem derindän açıklêrlar zaametçiliin rolunu adamın yaşamasında.
4. Angı yaratmaların personajlarını beendiniz hem neçin. Onnarın içindän kimä siz isteersiniz benzemää? Neçin? Açıklayın bakışınızı.
5. Annadın kendi evdeki zaametiniz için. Nelär yapêrsınız evdä? Büyüklerä yardım edersiniz mi? Neylän?

ÇANCAAZ*

Biz artık alıştık bizim şkolamızın çancaazına. Evdän geldiynän, bekleeriz o bizi ilk dersä toplasın, ama aralaa çıktıynan, isteeriz taa uzun aralık olsun. Çancaaz sa işini biler, saadı da ii biler. Onun cingirtısını herbir üürenici duyêr: "Oldu, – deer, – etecek kaşından, serinnendin – şindi hazır ol bir saat yazmaa, okumaa, esaplamaa, üürediciyi seslemää."

Biz hepsindän çok bekleeriz çancaazın sesini, açan şkolamız yakın kolvermäâ. Taa da pek ozaman, analarımız unudêr bir dadamık-katık çantamıza koymaa da karnımız artık iicâ acıkmış. Hiç halımız kalmêêr üürediciyi seslemää, neçinki, istâr-istemâz aklımız hep evdâ: "Acaba anacımız bizä ne imäk hazırladı, bekleer mi beni, osa bir işinä bireri mi gitti?!"

Da tä son derstän çan urdu. Biz yanık gibi isteeriz, fırlayıp, kaçalım evä, ama şkolada var çetin sıralık: üüredicimiz sımarlêêr uslu olalım, esaplı-esapsız salınmayalım. Nekadar da canımız istesä şımarmaa-kaçınmaa, biz läâzım sıralı bilelim, distiplinayı turalım.

Bizim klasımız derslerä girer uslu, aralıkta çok azıtmak yok, ama ders bittiynän kapuda sıkışmalık ta yapmêêrız. Eer çoklul kapuda toplanarsa, ilkin kızçaazları kolvereriz, sora gider çocucaklar.

Son derstän çan urduyan, biz, dizilip, sıralardan çıkêrız ikişâr-ikişâr, ölecä dizili da çıkêrız klastan, şkoladan da sade açan artık basamaklardan ineriz, ozaman olur herkezi örüsün evinä, nasıl istärsä. Bizim klasımızı uslu, terbedili gördüynän, kafadarımız hem aalemnâr da bizä mayıl olêrlar, metin laf söleerlâr. Biz da bununnan kabarêrız.

Nikolay Baboglu

istâr-istemâz – mutlak



yanık – pek hızlı

azıtmak – esapsızlık



1. Ne için läâzım şkolada çancaaz? 2. Angı çancaazı uşaklar taa pek beenerlâr? Neçin? 3. Neçin son uroktan sora uşaklar tez isteerlâr dışarı çıkmaa (fırlamaa)? 4. Nesoy sıralı (kuralı) uşaklar herkerä tutêrlar aklılarında? 5. Neyä uşaklar kabarêrlar? Sizin için da metin laflar söleerlâr mi?

PAPUÇLAR*

Hele gıcırdadı tokat da aula girbi bay Yorcü eşeklen edeendä. İlkin o indirdi semerdän bir çuval, sora urdu eşää sırlık auluna da alıp torbasını gittilär Ganiylen içeri. Gani dört göz bakardı, ne çıkaceydi o beklenmiş panayır torbasından.

İlkin Yorcü verdi Koliyâ birär çavdar pitası, sora Ganiyâ da verdi bir pitinka, ama o hiç pek sevinmedi, beklârdi o naşey-naşeycii. Gani pitinkayı dalayıp sordu:

– Buncaaz mı o, ani dediydin, ba bakacak?

– Diil, – dedi Yorcü, – da çıkardı torbadan bir çift süt-biyaz papuç. Onnarın vardı gözâl eşil ipleri hem cıngır-maavi kenarcıkları.

Gözâldilär, pak gözünü tutardılar...

– Te bunnarı sana aldım.

Gani kavradı onnarı da sevineräk başladı çeçevirä bakmaa. Onnarın maalesindä hiç kimseyciktä yoktu bölä ayak kapları. Uşak tezicik giidi onnarı, geldilär taman ii ayaklarına görä. O istedi çıksın sokaa da göstereyin kafadarlarına, ama düşündü, ani şindi artık açan maalenin hepsicii uşakları toplu olaceklar. Şindi o yalnız sevinirdi papuçlarına, gezärdi içerdä, adım yaptıkça bakardı aşaa ayaklarına – pek kıvraktılar onun eni papuçları.

Nikolay Baboglu



1. Neredän bay Yorcü gelmiş? 2. Kim hepsindän çok bobasını panayırdan beklemiş? Neçin? 3. Bakası ne Ganiya panayırdan almış? 4. Neçin birdän Gani sokaa istämemiş çıksın da panuçalarını kafadarlarına göstereyin? Tekstâ o eri bulun da taa bir kerä orasını okuyun.

ŞKOLAYA GİDÄRKÄN

Sokak şaşardı, hepsicii mayıl olardı, açan sabaalen çıkardılar auldan sokaa Todi, Gafi hem Simucuk. Çocuklar – ikisi da karagöz, kurgaf hem açıkgöz.

Kızçaaz, Gafi – kulaca, pek mamusuna benzeer, angısı baa brigadasında zvenevojka işleer. Makar ki Gafi üçüncüdüydi, Todi da beşincidüydi, ama boyları kâr birtakımdı. Simucuu ortaya alıp, üçü da herkerä gidärdilär yannaşık. Üçü da pek kırnak giimniydilär: yakacıkları biyaz, rubacıkları ütüyä urulu, ayak kapları yalabiyêr... Todiyân Simucuk kepkacıklan gezärdilär, ama Gafinin tepesindä gözâl bant baalıydı.

Şkolaya gidärkän, Todi, Gafi hem Simucuk bakardılar dooru yollarına, oynamazdılar yolun üstündä hem, keçilär gibi, iki tarafa salınmazdılar. Onnar, büyüklerin yanından geçärkän, seläm verärdilär. Hem gidärdilär şkolaya diil yolun ortasından, ama aulların boyundan, näända gezmeer maşinalar hem taligalar.

Kosti Vasilloglu



1. Neçin sokak şaşarmış uşaklar sokaa çıktıynan? 2. Yapın yazdırma uşaklara. 3. Nasıl onnar gidärmişlär şkolaya? Nasıl kendilerini götürmüşlär? 4. Siz var mı nicä kendinizi benzedäsiniz bu uşaklara? Angı taraftan?

MALİ

Geçmäzdi gün, ani uşaklar: Todi, Gafi hem Simucuk uroklardan sora gitmesinnär malisinä, angısı şkoladan üç ev aşırı yaşayardı. Makar ki onnarın malisi şansora etmişä aldıydı, ama yaşayardı o yalnız. Evin içindä hem aulda vardı çok iş.

Da tä bu üzerä büyük hem aar işleri yapardılar onnarın mamusu hem bakası, ama ufak, kolay işleri: içersini süpürmää, erleri yıkamaa, çiçekleri yıslamaa, karıklardan otları yolmaa, fidannardan meyvaları toplamaa, baa bozmaa, lafkadan naşeyse almaa... – yapardılar uşaklar.

Çok kerä onnarın arasında vardı nicä görmää Simucuu da, angısı kuvedinä görä savaşardı büyüklerdän aşaa kalmamaa.

Malileri, gördüynän, nesoy onun unukaları çalışkan işi yapêrlar, pek sevinärdi buna. İştän sora herkerä çalışardı uşakları doyurmaa datlı mancacıklan, verärdi onnara türlü tatlılıklar.

Bitkidä uşaklar şevärdilär içmää birär çölmek haliz ev bozası, angısı ölä datlıydı, ani bütün küüdä zordu otakım içki bulmaa. Birkerä bilä babu unutmazdı şükür etmää. Herkerä deyärdi: "Saa olunuz, benim yardımcılarım! Siz küçüksünüz, ama büyük yardım yapêrsınız bana. Bän sizensiz, nicä elsiz".

Kosti Vasilloglu



1. Nereyi gidärmişlär uşaklar uroklardan sora? Neçin? 2. Ne yaparmışlar uşaklar malilerindä? 3. Nicä şükür edärmiş babu uşakları? 4. Siz da yardımneersınız mı ev işlerini yapmaa, ihtärlara, sakatlara?..

ALMA*

Sokakça gidärdi bir babucuk. Onun sepedi doluydu gözäl, kırmızı hem sarı almalarlan. Eh, olsa bendä bölä bir alma: Sessizdän yaklaştım bän babuya geeridän, kaptım bir alma da sakladım onu cebimä. Bana geldi, ani babucuk hiç duymadı, nicä bän almayı aldım. Bir da babucuk durgundu da dedi:

- Çocukak, ya gel burayı! Nicä senin adın?
- Petrika... Ama mamu bana deer Rika.
- Gözäl adın var. Belli, ani käämil uşaksın.
- Bilmeeğim.

Babucuk ayırdı sepettän en büük, en gözäl kırmızı almayı:

- Al da i! O bizim başçadan.

Ama o alma, angısı cebimdäydi – kızmıştı. Ateş gibi budumu yakardı.

- Neçin sän istämeersin almayı almaa?

Babucuk durardı, alma elindä uzadılı, ama bän... Bän çıkarıverdim cebimdän o almayı, sıbıttım onu sepedä da kaçtım. Etiştıynän evä başladım aalamaa. Kendim da bilmeeğim: neçin sanki aaladım?

Emilian Bukov



1. Ne yapmış çocukak, gördüynän babuyu almalarlan?
2. Neçin babucuk durgunmuş birdän?
3. Ne sormuş babucuk Petrikaya?
4. Ne teklif etmiş babucuk Petrikaya? Necin?

YOLDA

Mitrayı bobası getirdi uşak başçasına. Bunu o yapêr her sabaa. Kızçaaz yolda bişey lääzımdı sorsun. Bobası beklärdi soruşu. Da tä o koyuldu:

- Baka, neçin insan seläm verer?

Bobası annattı, ani insan saalık baaşlêr biri-birinä. Cuvap kablettirtkän sora, Mitra sustu. Onnarın yanından geçti bir delikannı. O seläm geeri vermedi. Kızçaaz dayanamadı da sordu:

- E neçin bu batücuk selämı almadı e? O ne, diil mi insan?

Bobası birdän bulamadı cuvap. Birazdana söledi:

- O batüsu kahırlıydı da işidämedi bizim selämnarımızı.

Mitra düşündü biraz, sora dedi:

– Ko kahırlar kaybelsinnär, insanı bulamasınnar, da kimsey unutmasin seläm vermää!

Todur Marinoglu



1. Nereyi götürmüş Mitrayı bobası?
2. Nelär sorarmış uşak bobasına?
3. Ne sormuş uşak o delikannı çocuk için?
4. Beendiniz mi Mitranın cevabını? Ee, siz ne düşünersiniz insanın yaşaması için?

KURT-KUŞLAR, EŞİLLİKLÄR – BİZİM ZENGİNİMİZ



Todur Marinoglu için

Todur Marinoglu duudu fevralın 2-sindä 1955-inci yılda Komrat dolayın Avdarma küüyündä. Yok uşak Bucak tarafında, angısı bilmesin Marinoglu Todurun şiirlerini, ürektän sevinmesin onun yaşamaktan alınma personajlarına.

Anılmış yazıcı Stepan Kuroglu onun için dedi: "Todur Marinoglunun temaları çekiler ömürün güneşli hem bulutlu havalarıdan, yaratıcının can erindän. ...açêr bizä türlü boyalı geniş dünneyi, angısı almış da örmüş kendisinä yuva poetin üreendä".

KARAYKA

Vasil üürener dördüncü klasta. Ona gelir, ani sonundakı uroon gelmeyecek bitkisi. O sabaalen, açan dolaştı koyunnarı, annadı, ani sarı suratlı läázım tezdä kuzulasın.

Urdu çan. Kalpak elindä, palto iliklenmedik – bölä kaçarak o etişti evä.

Kalpaanı koymadı başına, ama astı koyun aulun kazına, acan gördü sarı suratlının altında bir kara kuzucuk. Açıverdi tokatçı, tuttu kuzucuu, aldı kucaana, çeketti sevmää.

Kuzucuun annısında vardı bir biyazçık, angısı benzärdi topçaaza. Sevärkän kuzucuu, çocuk daymaca deyärdi: "Karayka, karaykacık". Ölä da kaldı onun adı. Karayka hem Vasil tez dostlaştıydılar.

Kuzucuk üürendiydi angı günü, nezaman dostu gelecek şkoladan da verecek ona emcääz. Açan geldi yaz, üürenmäk aralı, Vasil çok sevindi. O çoktan istärdi tanıştırmää dostçaazını dolay yamaçlarlan, sızıntılarlan, çayırlarlan.

İlk gündän taa Karayka tuttu tez aklısında, neredä bulunêr onnarın evi. Tokatçıktan taman çıkardı dostu.

Onnar çok nazlı buluştular.

Güz yaklaştıydı heptän. Karayka oldu kıvrak bir koççaaz. Buynuzları büüdülär.

Hepsi mayıl olardı bu hayvancaa.

Bir sabaa Vasilä amucası dedi getirsin kuzuları evä taa karannıcak olmadıynan.

Neçin sa çocukak büün kefsiz duyardı kendini. Başı da acımaardı, yorgun da diildi, ama aar gelärdi. Çocukak esap aldı, ani Karayka otlamêêr tatlı, su da may içmedi.

Hava bozulmaa başladıynan, Vasil etişti evä, kapadı kuzuları. Karaykayı suvazlayıp, girdi hızlı içeri, yattı. Dinnenärkän, aklına geldi, ani maazanın setindä gördü bilenik bıçaa.

Bu zaman cannı ses verdi Karayka. Vasil fırladı-çıktı dışarı. Amucası tutmuştu Karaykayı taman erleşärdi kesmä. Çocukak o saat tuttu amucasının elini, yalvardı: "Kesmä, amucacım."

– Brak elimi, – dedi amucası.

– Brakmaycam! – Yaşlar gözlerindä dedi çocukak. Karayka bu vakıt ansızdan darttı da kacırıldı. Vasil etiştirdi dostunu da yattı üstünä. Amucası yaklaştı üfkeli baardı:

– Yok ol onun üstündän, brak keseyim.

Bana boban sımardı gideceykän kazanca keseyim bir erkek kuzu, kurban olsun. Sızdä erkek başka yok!

Bu zaman işidildi Aleksi dädunun sesi. O nasaatladı: "Brak zeetlämä bu dostlu cannarı. Getir bana bir dişi verecäm erkek da kes onu". Ozaman Vasilin amucası urdu erä bıçaa da dedi: "Sän büük yaşta adamsın, Aleksi dädu, ama uşak aklındaysın. Allahtan verili hayvannar kesilsin".

Birazdana o döndü da sesledi däduyu.

Todur Marinoglu



1. Neçin Vasilin bitki uroo pek zor geçmiş?
2. Ne görmüş Vasil, döndüynän evä?
3. Nesoy ad koymuş ona çocukak?
4. Nerelerdä gezärmiş çocukak Karaykaylan?
5. Ne denemiş günün birindä Vasil?
6. Niceymiş kendisinin kefi?
7. Nicä götürmüş kendisini Vasil?
8. Ne teklif etmiş amucasına Aleksi dädu?
9. Sizin da var mı hayvan dostlarınız? Koruyêrsınız mı onnarı beladan?

PALİ*

Kuçu-kuçu, pali,
Kaçarak bana.
Ver sütçääz ma, mali,
Vereyim ona.

Ko sütçääz içsin o,
Ko büüsün hızlı.
Şindilik küçük o,
Ama akıllı.

Erini bilir o,
Şamata hiç yok.
Pek beni sever o,
Bän da onu – pek!

Ne gözäl bakêr o,
Ne fasıl gezer,
Herbir lafımı o
Annamaa isteer.

Kuçu-kuçu, pali,
Kaçarak bana.
Ver sütçääz ma, mali,
Vereyim ona.

Kosti Vasilioglu



1. Neylän çocukak köpecii doyuracak?
2. Sızdä dä bölä gözäl dost var mı?
3. Ne ona imää verersiniz?
4. Uygu seslän şiiri nişannara görä okuyun.

KUŞÇAAZ*

Bir kuşçaaaz uçêr,
Darsık türkücü,
Çocaa danışêr:
– Bän yuvacıma,
Çocukak-dostum,
Yımırta koydum.
Bak sän onnara,
Brak yuvacımda,
Kırma onnarı.

Çıkacak küçük
Altı yavrucuk.
Onnar da büüyüp,
Gözäl ses düzüp,
Sana türkücük
Çalacak bölük
Koruycek meyva
Olsun çok güzä.
Bozma yuvacı,
Olma zararçı.

Dionis Tanasoglu



1. Nelär sımarlamış, teklif etmiş kuşçaaaz uşaa? 2. Siz da zarar yapêrsınız mı kuşlara, hayvannara? 3. Neçin düşmeer kuşların yuvalarını bozmaa? Bulun cuvap şiirdä da okuyun. 4. Demekli okuyun şiiri hem ezberläyin onu.

ATLI*

Açan geçti birkaç vakit, Ganilerin koduu büüdü, başladı koşturmaa. Sabaalen bakası, pinip eşää, gidärdi tırlaya, koyunnara, koduk ta koşturarak, gidärdi eşään ardına. Gani pek istärdi o kalsın evdä da biraz oynasın eşeciklän.

Bir pazar günü bakası gitmediydi tırlaya. Ganiylän ikisi verdilär eşeklerä sucaaz, sora alafladılar onnarı.

- Baka, sordu Gani, – neçin bu koduk imeer saman?
- O taa küçük, ona sütçääz mamusundan taa pek yarêr.
- Hep emer, – dedi Gani güleräk.
- Te o taa emecek, küçük, ama pek kaavidir.
- Kaavi mi? – sordu Gani.
- Kaavidir, zer. Te pindireyim seni – taşıyacak.
- Ha-ha-ha! – güldü uşak da o saat deid: – Hadi pindir.
- Nasıl onun akılı vermediydi istesin taa çoktan eşää pinmää?

Büük eşää o vardır pindii semerä bobasını önünä, ama küçük eşää kendi, yalnız? Bu pek meraklıdır.

Yorcu başladı suvazlamaa koduca.

– Moçu, moçu, moçu, – o pek yavaştı, suvazladıkça, uzadardı ensesini, sallardı kulaklarını.

– Gel burayı, – dedi Ganiya bobası, – da kaldırdı uşaa iki elinnän, koydu eşeciin belinä.

Koduk çevirdi kafasını geeri, sansın baktı, kim var onun sırtında. Gani tutunardı bir elinnän bakasından, öbürünnän koduktan hem gülärdi seslän. Ona pek fasıl gelärdi kodukta atlı.

Açan Yorcu gördü, ani koduk esirmeer, kabul etti atlıyı islää, braktı Ganiyi kendi dursun atlı, aldı koduu kulaandan da dedi:

- Hadi, moçu, gezdir çocuumu, ileridooru dost olacınız.

Koduk sesledi da gitti adamın ardına, Ganiyi gezdireräk. Ölä onnar iki kerä döndülär sırlık aulunda.

- Gezindim mi? – sordu bobası.
- Gezindim, – dedi sevinmeli Gani.

- Hadi Şindi in kendin, – izin etti boba. Gani usulunnan eŐektän sıyrıldı.
 - Baka, – sordu Gani, – sän ona neÇin "moÇu" dedin?
 - Ölä eŐeklerä deerlä.
 - Hadi ozaman koyalım adını MoÇu.
 - Olur koyalım MoÇu, – dedi bobası.
 - MoÇu, MoÇu, MoÇu, – sesedärdi Gani eŐää, ama o taa adını bilmäzdi.
- Gitti bir tarafa da başladı koşturmaa.

Gani iÇeri geldiynän, annattı mamusuna hem malisinä, ani o bakasınnan koduun adını MoÇu koydular.

Taa birkaç vakıttan sora Gani artık islää dostlaŐtıydı MoŐuyılan. O, kendi pinip atlı, gezärdi kodukta.

Nikolay Baboglu



1. Ne iŐtä işleer Ganinin bobası?
2. NeÇin läözäm olêr eşek Őobannara?
3. Siz eŐektä gezdiiniz vardır mı?
4. Sizin aulunuzda var mı hayvan kulluu?
5. Beendiniz mi, ne ad koducaa koydular?
6. E siz olaydınız, nesoy ad koducaa koyaceydınız?

KÜÇÜK FİDAN

Ufacık bir őkerdää	Yaamur demiş: "Zavalı,
Saklanmış küçük fidan.	Er altından hızlı őkik.
Toprak demiş: "Uykudan	Sularımnan yıkanarsan,
Yok fayda. Artık uyan".	Olacan sän fidancık".

Bu sözü duyar-duymaz,
Erdän fırladı fidan.
Nasıl sevindi, bilsän,
GüneŐi gördüü zaman!

E. Recep



1. Ne demiş toprak fidancaa?
2. Ne demiş yaamur őkerdää?
3. Seslemiş mi őkerde k topraklan yaamuru?
4. Demekli okuyun Şiiri.

MIRK-MIRK*

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş. Bir küüyün kenarında, koraylı klar içindä, yaşaarmış bir ihtär tavşam. Onnara yakın, çukurun içindä, yaşarmış kirpi aylesi. O tavşam, angısının adıymış Göci, pek genç kalmış dul: karısını hem uşaklarını kaybetmişti bu dünnä üzündän hayırsız bir avcı köpekleri. Sade biricii, en küçücük uşacı kurtulmuştu. O paşitli gündä onun kafacı acıyarmış da mamusunnan ava gitmemiști.

Uşaklar zeedelendiynän, eski evlerindä kıstaf gelärmış da Göci esaplamış eni ev yapmaa. Göci eni ev düzer göcencik ta yanında oynêêr. Ama karısı, Sevgili Bozka, uşaklarla gitmiş imelik aaramaa da ... ölä da geeri dönmemişlär.

Kalmış Göci Mırk-mırklan yalnız, ama başka evlenmemiş: unudamazmış sevgili Bozkayı. Çok kerä Mırk-mırk hastalanarmış, istärmış taazä morkva yada laana yapracı. Ama yok kiminnän brakmaa Mırk-mırkı. Ozaman Göci brakarmış uşaanı komşuykaya, Kira babuya, Kirin karısına. Kir da, Kira da sevärmişlär Mırk-mırkı, nicä kendi uşaklarını.

Geçärmiş günnär tavşamcık ta büüyärmiş, kaavileşärmiş, ama bobası zaamettän hem kahırdan, gün-gündän yufkalanarmış, gücülä güüdesini gezdirärmiş. Evdä herbir işi yaparmış Mırk-mırk: ava da gidärmiş, bir kerä bilä boş ellän geeri dönmözmiş – ba laana yapraa, ba birkaç morkva bobasına getirärmiş.

Göci pek buna sevinärmiş hem hodullanarmış, ani var onun butakım batal, girgin hem akıllı oolu. İhtär tavşam sade yaşarmış umutlan, ani gelecek vakıt da o everecek Mırk-mırkı, oynayacak onun düünündä... sora da bakacak onun göcenciklerini.

Ama günün birindä onnarın kapularına ansızdan bela gelmiş: izlemiş onnarın evini naalet boz yabancı. Pençeredän gördüynän yalnız Göciyi içerdä, baarmış:

– Çık dışarı, uzun kulaklı! Bän seni iyecäm.

Göci hiç bilmözmiş, naşey yapsın korkudan: kapular da açkılmışlar, kendisi da halsız, kuvetsiz. Mırk-mırk ta läüzümmüş artık şindiyädän evdä olsun, ama taa avdan geeri dönmemiş. Naşey yapmaa?

Taman bu vakıt Mırk-mırk evä dönärmiş. Bir da kapu önündä şamatayı işittiynän hem yabancıyı sesindän tanıdıynan, doorudan gider kirpilerä da uzaktan taa baarêr:

– Kir dädü! Yabancı kapuda. Kurtar!

İşitmiş bunu Kira da. Hızlı toplêêrlar oollarını, on taanâ: hepsi tikenni, girgin hem yabanıya üfkeli. Alêrlar ellerinâ nacak, diiyren, kosa ... – kimin ne elinâ razgeldiseydi. Kir vermiş bir mocuga Mırk-mırkın elinâ da demiş:

– Gittik, dostum! Şindi dayansın duşman. O bizdän zor kurtulacak.

Açan gelmişlär, yabanı taman çıkararmış Göciyi içerdän dışarı. Kuvetsiz, ihtâr tavşam, aalayarak, yaşlarını sileräk, bitki kerä bu dünneyä bakarmış, ölümünü beklärmış. Akılca düşünärmış oolu için hem canı acıyarmış, ani ölmedään taa bir kerä görämedi sevgili oolunu.

Bir da işidiler şamata. İhtâr tavşamın gözlerindä peydalanêr yufkaca umut. Gittikçä seslär işidilärmışlär taa pek. Yabanı başlamış bakınmaa, da, gördüynän Kiri karısinnan hem oollarinnan, hem da Mırk-mırkı mocuga elindä, taa da bozarmış korkudan, annamış, ani lääzım kendi canını kurtarmaa. Vakıt düşünmää deyni yokmuş da çaarılmadık musaafir aykırıdan toparlanmış kaçmaa. Gücülä saa kalmış, kurtulmuş Mırk-mırktan ölä mocugalar imiş, ani taa ölüncä aklısında tutmuş, unudamamış. Bir da adım birtään Mırk-mırkın evinâ dooru yapmamış. Sade uzaktan, gördüynän onu kapunun önündä, uluyarmış.

Bu hatadan sora Mırk-mırk hem kirpilär taa da pek dostlaşmışlar: hergün buluşarmışlar, biri-birini selännärmışlar, yortularda biri-birinä musaafirlää gidärmışlär.

Tezdä Mırk-mırk evlenmiş. Düündä ihtâr Göci hem kirpilär büük şennik yapmışlar: imişlär, içmişlär, çok oynamışlar, türkü çalmışlar.

Kosti Vasilioglu



1. Kimin için annadılêr bu masalda?
2. Kim o Mırk-mırk? Annadın.
3. Neyä Göci bir kerä sarılmış?
4. Mırk-mırk kimi yardıma çarmış?
5. Olur mu Mırk-mırkı hem kirpi dost sayılısınar?
6. Nicä dostlar yabanıdan kurtulmuşlar?

KOÇLAR*

Kim bilir, neçin koçlar düüşerlär hem neçin onnarın buynuzları kıvrışık? – sormuş dâdu. – Bilmeersiniz mi? Ee, ozaman sesläyin.

İlerki vakıtlarda herbir sürüdä varmış sade birär koç. Ne da yapmasalar koyunnar, koç düüşmeyecek yufka koyunnarlan ya. Ama varmış o

tarafında yabancılar, angıları kimär kerä dolaşarmışlar sürüyü. Makar ki varmış çoban, onun köpekleri, ama koç ta gecelerdä kuşku uyuyarmış.

Çaarılmadık yabancılar geldiynän, ilkin koç onu karşılayarmış, buynuzların çetinniini deneyarmış. Koç denemiş, ani nekadar çok yabancılarla karşılaşêr, okadar taa uzun onun buynuzları olêr. Hem görmüş, ani uzun buynuzlarla taa kolay yabancılarla lafetmäâ. Bir gün peydalanmış sürüdä yabancı koç. Sürü koçu gitmiş ona karşı, annamaa, naşey o burada kaybetti da demiş:

– B-ê-ê-ê!

Yabancı koç sanmış, ani ona selâm verdilär. Onuştan o da demiş sürü koçuna:

– B-ê-ê-ê!

Sürü koçu annamış, ani öbürü onu yansılêêr. O pek kızmış yabancı koça da, çıkınıp geeri, nekadar kuvedi varsaydı, urmuş öbür koçun annısına. Hem urmuş ölä, ani o buynuzları çatırdamış, koçların ikisinin da gözlerindän yalın fırlamış. Yabancı koç annayamazmış bölä musaafirlii. O da pek kızmış sürü koçuna. O da, geeri çıkınıp, nekadar kuvedi varsaydı urmuş saabiyä. Bu sefer sürü koçu başlamış annamamaa, nasıl ölä var nicä olsun, ani yabancı koç onu kendi evindä düüsün. Bunu düşünüp, sürü koçu taa da pek kızmış:

– Ama siz bilersiniz mi, uşaklar, ani herbir iş, kızdıynan – kıvrışêr?
– sormuş dâdu. – tä bu koçların da biri-birinä deerlär:
– Dostum, kızma ölä, zerä buynuzların kıvrışacek.

Kosti Vasilioglu



1. Neçin koçların buynuzları kıvrışık. Annadın.
2. Çaarılmadık yabancıları kim ilkin karşılayêr? Nicä?
3. Kim peydalanmış bir gün sürüdä?
4. İki koçun arasında ne olmuş? Annadın.
5. Bulun teksttä da okuyun neçin koçların buynuzları kıvrışık?

BİLERSİN Mİ?

– Kimin ambarı dallar üstündä?

(*S]ncap]n. S]ncap k] = i`in alêr mantarlar] da asêr kuru `am dallar]na.*)

– Angı emiş var nicä olsun kırmızı, biyaz, kara?

(*Smorodina*).

– Kim yarım yıladan var nicä yaşasın imedään?

(Ay], kirpi, kunduz hem kalan yaban hayvannar], ang]lar] k]=]n uykuya dw=erlqr.)

– Kim diiştirer tüüyünü iki kerä yılda?

(Tav=amda, s]ncapta yaz]n bir donak, ama k]=]n – ba=ka. Yaz]n s]ncap turuncu, ama k]=]n – boz; k]r tav=am] yaz]n boz, ama k]=]n – biyaz. Hayvannar]n yapaalar] (tw]leri) dii=iler iki kerq y]lda – ilkyaz]n hem gwzwn. Dii=tirerlqr yapaalar]n] diil sade yaban hayvannar], ama ev hayvannar] da (inek, kxpek, kedi, ama renk kalêr hep o).)

POTMAR*

– Guvi-guvi! – koçınada
Potmarcık baarêr.
– Ne istärsä o bendän? –
Kızçaazım sorêr.

Bän verdim ona ekmek:
Şap-şap-şap idi.
Bän döktüm ona sucaaz,
Torkladıp, içti.

Sora zotkasınnan o
Aktardı suyu.
Çok düşünmeyip, kazdı
Orada kuyu.

Kuyuya o yayıldı,
Bulaşıp heptän.
Üfkedän ona dedim:
– Kär domuzsun sän!

Kosti Vasilioglu



1. Ne istärmış potmarcık koçınada?
2. Nelär vermiş uşak potmara? Bulun cevap da okuyun.
3. Neçin uşak demiş potmara: "Kär domuzsun sän!"?
4. Demekli okuyun şiiri hem ezberläyin onu.

BİLERSİN Mİ?

– Ayılar tavlu mu osa zabun mu kış uykusuna düşerlär?

(Tavlu. ~wnkw yaa ay]y] k]=]n hem doyrurêr, hem y]s]dêr uyuyarkan.)

– Neçin deerlär, ani "yabanıyı, bacakları doyrurarmış"?

(Yaban], kedi gibi, av]n] kollamêêr, ama, gxrdwynqn onu, lqqz]m eti=sin.)

– Angı hayvannar uçêr?

(Yarasalar)

– Angı hayvan uyuyêr bütün kış tepesi üstünä (başı aşaa)?

(Yarasa)

– Kışın ağaclar büüyêrlâr mi?

(*Bwmmeerlqr: uyva=êrlar*)

– Kim almaları sırtınnan toplêêr?

(*Kirpi. O yuvarlanêr alma aac]n alt]nda taa almalar saplanmay]nca onun tikennerinq. +iret kirpi ta=]yêr almalar] s]rt]nda.*)

– Kim geziner havada iplik üstündä?

(*Gen` payaklar. Gwzwn havada u`unêr pek `ok payacan. Herbir payacan]n ucundan tutunêr birqr gen` payac]k. O payacannar var nicq u`up-gitsinnqr `ok kilometra uzaa. Gen`ecik payaklar bu tak]m bulêrlar kendilerinq ba=ka eni erlqr.*)

– Neçin kara gargalar gezerlâr kırdâ puluun ardına?

(*Kara gargalar toplêêrlar erdqñ kurtlar].*)

– Angı eşilliklâr ilkyazın ilkin çiçek açêrlar?

(*~iidemnqr (koki`ilqr).*)

– Tavşama nereyi taa ii kaçmaa, bayıra dooru mu osa bayırdan aşaa dooru mu?

(*Bay]ra. Gwnkw tav=am]n xnkw bacaklar] geeridekilerindqñ k]sa. Onu=tan bay]ra ka`maa ona taa kolay, ama a=aa dooru o gider teker-meker*)

– Angı yaban hayvanı sever ahududunu (malinayı)?

(*Ay]*)

Uygun sözlâr

* Kôr kedadân sıçannar korkmaz.

* Aaç köpek sürüyü beklemâz.

* Bülbulä altın kafes ta – kapan.

* Garga gargacı görmüş:
"Gözelim benim", – demiş.

* Adam tabiatın dostu. Dost dosta fenalık yapmaz.

* Daayı, dostum, koruyarsan –
Saalını koruyacan.

* Tauk kıtkıdaklamasına görä yımirtayı yapsa, – o yımirta dama sıymaz.

- * Angı evdä güneş çok –
İlaç, hasta orda yok.
- * Yoksaydı güneş – saalık ta yok.
- * Unutma, adam, ani sän tabiatın ooluysun. Akıllı ool anaya-bobaya fenalık yapmaz.

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

1. Bu toplumdun angı yaratmaları siz taa pek beendiniz Neçin? Açıklayın kendi bakışınızı. Okuyun onnarı taa bir kerä.
2. Demekli okuyun beendii yaratmayı yada onun bir parçasını bizim dört bacaklı yada kanatlı dostlarımız için.
3. Düşünün da söläyin, ne var nicä olsun, kaybelärseydilär yada kaybedärseydik dünnein üzündän hayvannarı hem kuşları, yabannarı hem evdä yaşayannarı.
4. Bulun söleyişleri, deyimneri, angılarında sölenler, ani kurt-kuşlar – bizim dostlar, ani onnar bizä hertarafça yardımcı hem tabiatın gözellii.
5. Bulun da söläyin (okuyun bilmeyceleri, angılarında sölenler kurt-kuşlar için. Açıklayın bakışınızı, neyä görä siz bulêrsınız, bilersiniz, ani bu bilmeycedä sölenler mutlak o hayvan yada kuş için, ama diil başkası için.
6. Var mı okuduunuz bu yaratmalardan kaarä başka da yaratma hayvannar hem kuşlar için? Aklınıza getirin, kim onun avtoru hem yaratmanın adını. Neçin hem neylän o sizin üüreenizä düştü? Annadın.
7. Sizde da evdä var mı kuş hem hayvan? Siz onnarı bakêrsınız mı? Annadın, nelär siz yapêrsınız onnar için. Var mı sizin dostunuz kuşların, hayvannarın içindä? Neylän siz dostluk tutêrsınız? Resimnäyin dostun birini.
8. Hazırlayın bir mini-yaratma kendi hayvan yada kuş dostunuz için.

İLKYAZ GELDİ – DÜNNÄ DİRİLDİ



Vasi Filioglu için

Vasi Filioglu duudu yanvarın 26-sında 1949-uncu yılda Komrat dolayın Beçalma küüyündä. "O gagauz poeziyasında açık bir umut. Bıkmaz sevgiylän çiftçilää hem insannaa o sevindirdi bizi käämil peetlerinnän hem türkülerinnän, anğı-ları oldular artık halk türküleri", – dedi onun için anılmış şair Mina Kösä.

Vasi Filioglu yazêr meraklı hem yaratmalarında dil demekliini kullanêr ustayca.

MARDIN SEKİZİ

Sekizi mardin,
El uzat bana!
Yaklaşêr saadım
Çünkü kutlamaa.

Başlaycam büünkü –
Bän büüdän gülü,
Çalacam türkü –
En ii bülbüldän.

Şiir da cümbüşlü
Okuycam gülmää,
Olmasın güçlü
Hiç ana ürää.

Vasi Filioglu



1. Neyä harızlanêr avtor? Neçin?
2. Ne baaşış hazırlêr avtor anasına?
3. Demekli okuyun şiiri.

* * *

Açan kırkêrlar kafamı,
Ortalık dolêr salt saç.
Açan açêrım bän damı,
Ordan firlêr bir ... (çagnalık)

Andrey Ko`anc]

USLU KEDİCİK

Kedicik yatêr uslu
Üstündä üklüün.
Ne imää isteer, ne su
Tä artık bir gün.
"Zavalı, kefin mi yok?" –
Sarmaşıp, sordum.
Da düşünmedään çok-çok,
Bän da uyudum.

Düşümä geldi bir ses ...
Uyandım açan,
Kedicik tutmuş ne tez
Üç parça sıçan.
Bundan sora annadım,
Neçin o uslu,
Neçin ne ekmek isteer,
Ne kaymak, ne su.

Vasi Filioglu



1. Neçin kedicik bişey istemäzmiş imää? 2. Nezaman annamış avtor, ani kedi tok? 3. Demekli okuyun şiiri.

BUCAKTA SABAA*

Birkimsey sorsa:
"Ne gözäl heptän?",
dä ona kısa,
çok düşünmedään:
"Bucakta sabaa".

Gün duudu. Sesli
Uyandı Bucak.
Dost, ömür eni
kapuda, ya bak.
Birkimsey sorsa:

"Ne gözäl heptän?",
deyecäm kısa,
çok düşünmedään:
"Bucakta sabaa".

Stepan Kuroglu



1. Ne gözäl heptän? Bulun cuvap da okuyun. 2. Vatandan taa gözäl erlär var mı? Neçin? 3. Demekli okuyun çiiiri.

İHTÄR SÖZÜ

- Kara garga geldi – ilkyaz geldi.
- Turnalar geldiseydilär – kaar artık eriyecek.
- Mart ayı suuksaydı – yıl bereketli olacek.

İLKYAZ ZAMANI*

Usta-ilkyaz
Hiç raat durmaz:
Ruba eni
O tez giidi,
Fasıl kilim
Kırda gerdi.
Biyaz kauk,
Sansın pamuk,
Konmuş aaca –
Sedef boncaa.
İlkyaz gözäl
Ne şen gezâr!
Açık türkü –
Türlü-türlü –
Onda bitmâz,
Aazı susmaz!
Hava güler,
İlin geler –
İlkyaz geldi,
İlkyaz geldi!

Mina Kxsq



1. İlkyaz nicä geler? 2. Bulun şiiirdä o sıracıkları, neredä yazılı ilkyazın gelmesi için. 3. Var mı şiiiretiniz kırlarda fasıl kilimi? Annadın. Sora da resinmäyin.

İLKYAZ

Çukurda biyaz yorgan –
Kıştan sonunku nışan
Sauşmuş o, saklanmış
Beki kurtulur, sanmış.
Gündüz yaşlan o aalêêr,
Güneş üzündän korkêr.
Kraalı serin gecedä –
O enidän kendindä.

Saklan, saklanma, kışım,
Sän yolcuysun, kardaşım,
Bucakta düşer duman
Kara Denizdän buular.

Baalar kesilmiş – aalêêr,
Kökleri kuvet toplêêr.
Kırkkaşık ta kolacı
İki düümüklän baalêêr.
Sıyırıcık çalêr sıklık,
Sokakta kalabalık.
Yamaçta çiidem açêr
Kızlar da "rop-rop" kaçêr...

Nikolay Baboglu



1. Neçin kış saklanarmış çukurda? 2. Neylän benzeşerlär "Geç kaar" M. Kösenin hem "İlkyaz" N. Baboglunun? 3. Neçin şiiirin adı "İlkyaz"? 4. Annadın sizin kış hem ilkyaz iilenceleriniz için.

MART DÄDUNUN UNUKASI*

Onun adı Mêrtişor (Martacık).

Ama o bir günnük duumasından.

O taa kâr mamusunu da görämemiş.

– Bän gidecäm kırlangaçları aaramaa, – demiş dädu Mart, – sän da kal evdä çorbacı.

Sulêêr Mêrtişor koyunu, atêr tenä horoza.

Da o pek istemiş görmää mamusunu.

Çıkmış Mêrtişor kıra da başlamış baarmaa:

– Ma-mu-u! Ma-mu-u!

Ama kimsey ona sesetmemiş.

Başlamış karannık olmaa.

Bakinêr Mêrtişor iki tarafa da görer, ani yolu evä dooru bulamayacak. Naşey şindi yapsın?..

Oturêr o körköstebek yivının üstünä. Baari horoz ötsä birerdä. Ozaman yolu evä dooru taa kolay olacek bulmaa. Baari bilecek, angı bayırın ardında kaldı onun evi...

Bir da işider Mêrtişor, kimsa şıprıtıylan sorarmış:

– Ne, kaybettin yolu mu?

Döner bakmaa, kim o sanki olsun, da görer – Çiidemi.

Pek sevinmiş Mêrtişor, çıkarmış kalpaanı:

– Mêrtişor!

– Mêrtişor! Mêrtişor! – her taraftan şıpr-şıprıdarmışlar Çiidemnär.

Da yollanêr ozaman Mêrtişor Çiidemdän Çiidemä da hiç annayamêêr, nicä evä etişer.

Ama evdä ona dädu Mart demiş:

– Bu yolu sana mamun geeri dooru gösterdi.

– Mamu mu?

– Elbetki. Senin mamun – İlkyaz.

Spiridon Vangeli



1. Nereyi istemiş gitmää dädu Mart? 2. Neçin Mêrtişor çıkmış kıra?
3. Nasıl Mêrtişor evä dooru yolu kaybetmiş? 4. Kim yardımnamış Mêrtişora evä yolu bulmaa? 5. Mêrtişorun mamusu kim? Bulun cuvap.

KÜÜYÄ YOLCULUK

Baka adadıydı, ani tezdä küüyä gidecez. O adanmış günü bän çatıylan çekip, yaklaştırdım. Üçümüz gidecez: bän, mamu hem baka. Avtobusun saa tarafında oturacez, ki gidärkän görünsün yol boyunda otlar da, kuzular da, telefon direkleri da, uçan kuşlar da. Yolda gidärkän, doyamêêrız siiretmää dolayı.

Ee, geçti vakıt da geldi o gün. Hepsimiz kalktık pek erken. Hazırlandıktan sora dışarı çıktım. Sokakta kimseycik yoktu. Sade Dursun amucayı gördüm. O lafkanın dolayını tertipleyardı. Gördüynän beni sokakta, sordu:

– Ne oldu, delikanı? Ne ölä erken kalkmışın?

– Küüyä gidecez, – dedim.

Dursun amuca, benim sırtında eni rubaları göstererek, dedi:

– Senin sırtında rubaları görennär sanaceklar, ani sän düüna gidersin.

Ona cuvap vermedim. Allaa prost etsin, ani ona bän biraz kızıldım. Ya işi. Yok nicä giinmää da. İnsan diil mi lääzım hekkerä kırnak gezsın? Ürektän bän pek sevärdim dayımın oolunu Yüceli.

O da beni pek sevärdi. Başçadan en gözäl erikleri hem abrikosları bana deyni toplayardı. Derä boyunda çamurdan yaptı oyuncakları hiç aklımdan çıkaramêêrim. Adamı sevirkän butakım, nasıl bän ona kirli, yırtık rubaylan gideyim? Avtobusta gidärkän, benim üfkäm daaldı, unuduldu.



Dayının evindä, nicä da herkerä, bizi pek sıcak karşıladılar. Yorgunnuumuz geçsin deyni, bizä birär çölmek suuk ayran ikram ettilär. Yücel kuzuları otlatmaa gitmişti. Avşama, geldiynän evä, o bana pek sevinecek.

Pindirecek beni omuzlarının üstünä da aulun ortasında, pırıldak gibi, döndürecek. Ama avşam olunca çardaana altında bir büyük sofraya kuruldu. Bulunun hazırladı tatlı imeklerini pek şen idik. Göktä bir da bulutçuk yoktu. Taa karannık olunca kuşlar öttülär. Kasabadan uzaktık. Zor annatmaa, nesoy kısmetliydim bän, ani bulunêrım küüdä! Ne mutlu küüdä yaşayannar!

Gwndwz ~ak]roglu



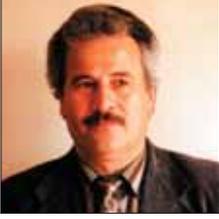
1. Nereyi gitmää adamıştı çocucaa bobası? 2. Neçin uşak isteer otursun avtobusun saa tarafında? Bulun cevap da okuyun. 3. Kim görmüş çocucaa erke? Ne demiş amucası ona? 4. Nereyi gitmişlär çocucaklar? 5. Kim karşılamış küüdä onnari hem nicä? 6. Neçin Yücel yokmuş evdä. Nelär Yücel yaparmış çocucaa deyni? 7. Siz da mutluyunuz mu, ani küüdä yaşêersınız? Neçin? 8. Siz da musaafirleri seversiniz mi? Neçin?

OKUYALIM, DÜŞÜNELİM, ANNADALIM

Sayın, ani sizä verdilär hazırlamaa uşaklara deyni bir kiyatçık ilkyaz için. Düşünün, nesoy resimnär hem yaratmalar koyacınız ona, ki derindän açıklasınnar hem hertarafça gösterevinnär ilkyazın gözelliini hem tabiatın dirilmesini.

1. İi bakın bu sayfadaki resimi da söläyin, neçin siz onu alacınız kiyatcının kabına deyni.
2. Herbir resimin koyun adını. Angı yaratma parçalarını siz var nicä koyasınız bu resimnerin altına. Okuyun onnari.
3. Taa nesoy resimnär siz isteersiniz olsun bu kiyatçıkta? Söläyin, angı yaratmaların parçaları uyaceklar bu resimnerin altlarına. Bulun onnari da okuyun.
4. Kiyadın adını nesoy koyacınız?
5. Bulun kiyatta hem okuyun söyleyişlärän deyimneri ilkyaz için. Angısını onnarın arasından siz taa pek beendiniz? Neçin? Açıklayın bakışınızı.
6. Ezber okuyun sizin en sevgili şiiirinizi yada annatma parçasını ilkyaz için. Ne dalgalandırdı sizin üreenizi bu şiiirdä? Açıklayın kendi bakışınızı.

TABIAT BİZİ SARÊR



Andrey Koçancı için

Andrey Koçancı duudu Çadır-Lunga dolayında Baurçu küüyündä aprilin 3-ündä 1953-üncü yılda. Artık 20 yıldan zeedä Koçancı Andrey çetin tutêr elindä kalemi, angısınnan yazêr gözâl, meraklı, süretli şiirlär, angıları, bir türkü gibi şannêrlar tarafımızı hem gagauzların yaşamasını.

HALKIM

Girgin halkım serbestli,
İşi yapêr bir kerä,
Türkülär mayıl, peetli –
Hepsi da bizä görä!
Halk, halkım, gözâl halkım,
Metet şindi gününü,
Ko uçsun benim lafım,
Nicä yaprak dökümü,

Şen çalêr eşil kavak,
Hızlandıynan ii lüzgâr,
Zor ama, açan kurak –
Çok türlü gelâr zeetlär...
Kalk, halkım, girgin halkım,
Metet şindi gününü,
Ko uçsun benim lafım,
Nicä yaprak dökümü.

Andrey Ko`ancı



1. Kimin için annadêr bu şiir? 2. Neylän siz gösterersinizi kendi sevdanızı halkınıza? 3. Demekli okuyun şiiri hem ezberläyin onu.

BİZ BÜÜYERİZ

Bän oldum pek büük çocuk,
Kelebää kendim tuttum.
Hem gözâl, hem alçacık,
Dereyä yalnız gittim.

Tä baktı genä bana
İhtârca bir babucuk.
Bän yardım oldum ona
Kaçarak hem pek çabuk.

Gün yakêr, kuşlar uçêr,
Kopardım pek çok çiçek.
Belimdä bir büyük kemer,
Elimdä da – kelebek.

Hayır yapın insana –
Bir kerä yaşêêrız biz,
Zerä, fenalı, gördüynän,
Kalêrım bän heptän kefsiz.

Andrey Ko`anc]

Bizdä oldu zaamet pek çok,
Hiç oturamêêrız dernek.
Hazırladım suyu, emi
Kırdan tez gelecek... (keni)

Andrey Ko`anc]

Kırlar – eni kilim,
Güneş ne dışarda!
Ürää da pek ilin
Sesli o kuşlardan.
Kapak aralından
Urêr yalpak bir şafk,
Kaba da patından
İner tay-tay uşak.

Ona ilk seseder
Garip genç anası,
Nazlı yardım eder
Eşii adımnasın.
Dışar soluu taazä,
Başça gülü sulu.
Ne pek islää, açan
Dünnä bizim uslu!

Dimitri Kara –oban



garip – zavalı
nazlı – paalı, zulüm



1. Kimin için laf gider bu şiirdä? 2. Ne söleer avtor usluluk için? Bulun o lafları. 3. Demekli okuyun şiiri.

BİLERSİN Mİ?

– Angı kiyat dünnedä en büyük?

(En bwwk kiyat bulunêr Amerikada. Onun balabann]] – 3 metra, kal]-nn]] – 1 metra. Bu kiyad] aktarmaa deyni yap]]] maasuz elektrik aparat].)

– Angı kiyat dünnedä en küçük? (En küçük kiyat Rusiyada. Bu İvan Andreeviç Krilovun masal (fabula) toplumu. O basılma Sankt-Peterburgta 1855-inci yılda. Bu kiyat çok kerä küçük sirnik (kibrit) koropkasından.)

TILKI HEM KARIMCA

(K]rg]z masal])

Tilki hem karımca dostlaşmışlar. İlkyaz geldiynän, ikisi birerdä ekmişlär bir tarla booday. Şiret tilki hergün aalaşarmış, ani onun ba ürää acıyêr, ba başı da, brakıp işi, gidärmış nereyisaydı beygir südü (kumis) içmää. Karımca yalnız çalışarmış işleri yapmaa gününä ba tarlayı yıslayarmış, ba otları yolarmış tarladan... Gelmiş vakıt ta booday pişmiş, olmuş. Tilki, gördüynän, ani harman dolu terekäylän, düşünmüş aldatmaa karımcayı: bütün bereketi kendisinä almaa.

– Karımca kafadarım, – demiş şiret tilki, – neçin bu tınazı şindi pay etmää, açan var nicä o birimizä düşsün. İkimiz biz kaçmakça yarışacez da angımız taa ileri armana etişecek, ona da bu terekä düşecek, – tekrarlamış tilki.

Karımca biraz düşünmüş da kayıl olmuş. Durarmışlar onnar yannaşık.

– Hadi! – baarmış tilki da toparlanmış harmana dooru.

Tilki kaldırmış kuyruunu, kısımış kulaklarını, kaçarmış, nekadar kuvedi var. Ama karımca da diilmiş ahmak – tutunmuş tilkinin kuyruuna.

Tilki, etiştıynän harmana, silkinmiş. Karımca fırlamış bir tarafa, pinmiş booday tınazın üstünä da oradan baarmış:

– Ey, tilki, sän neçin ölä oyalandın?

Tilki kaybetmiş kendisini da sormuş:

– Sän nezaman burayı çattın?

– Çoktan! Bän artık etiştirdim dinnenmää da, ama sän taa soluunu etiştirämeersin. Tä bu takım tilkiyi ensemişlär. O ölä da bulamamış başka şiretlik da sauşmuş oradan. Karımca taşımış terekeyi ambara da eni bereketädän yaşamış, boyar gibi, kahırsız. Ama haylaz tilki bütün kış aaç durmuş. Ölä da ona läözım.

Grigore Vieru



1. Neçin tilki tarlada hiç işlemäzmiş? 2. Tilki ne istemiş yapmaa, açan booday olmuş? 3. Ya annadın, nicä tilkiylän karımca yarışmışlar kaçmakta? 4. Kim ensemiş? 5. Neçin tilkiyä "ölä da läözım"?

BOZKAYLAN ÇAKAL*

(Masal)

– Sabaa hayır olsun! – demiş buruk bacaklı Bozka kedicä. Kedicik kendisi karaymış, ama annısında bir biyaz çizisi yukardan aşaa dooru varmış. Onuştan da ona Çakal demişlär.

- Sabaa hayır olsun! – demiş Çakal. – Ee, sän kimsin yä?
- Bän Bozka, palıcık, –cuvap etmiş palıcık.
- Hadi, birerdä oynayacez – teklif etmiş Bozka.
- Hadi, kayıl olmuş Çakal.

Çakallan Bozka çeketmişlär oynamaa saklambaç. Sayılmışlar:

Bir kedi, iki kedi.
Üçlän dört olêr edi.
Beşlän bir olêr altı.
Avşam idik kabaklı.

Yummaa sıra düşmüş Bozkaya. Çakal lääzımmış saklansın. Taman kedicik bakarmış, nereyi saklanmaa, açan yakında anırmış eşek. Çakal korkudan bir kıpımın içindä fırlamış taa aacın tepesinä.

Bozka, gözleri yumulu, başlamış saymaa:

Bir, iki..., altı...
Gün çoktan kalktı.
Kedicik, söleerim:
Aaramaa giderim!

Bu laflardan sora Bozka çok vakıt aaramış Çakalı, birersi kalmamış, ama ölä da bulamamış. Çakal aacın tepesindä, dalların arasında durarmış. Baari ses veräymiş...

Tä onuştan da ozamandan beeri köpeklär kedileri sevmeerlär, onnarlan oynamêrlar. Gördüynän da kedileri – salêrlar. Öbürlär da korkudan hep aaçların tepelerinä tırmaşêrlar.



1. Nezaman buluşmuşlar Bozkaylan Çakal? 2. Ne teklif etmiş Bozka Çakala? 3. Çok mu aaramış Bozka Çakalı? Neçin? Bulun cuvap masalda. 4. Neçin şindi da köpeklär sevmeerlär kedileri?

SAKSAN*

Gafi gitti başçaya koparmaa çiçek. Bir da güz çiçeklerin arasında, erdä, gördü bir saksan. O sandı onu ölü, ama diidiynän ona, saksan sade, sansın, innedi da azıcık erindän sivişti. Gafi aldı saksanı elinä da gördü, ani onun bacacı kırık. "Kim angı zulüm, cansız çocuk urdu sopaylan?" – düşündü kızçaaz. Sordu kâr Todiylän Simuca da, ama onnar emin

ettilər, ani bu iş diil onnarın. Gördüynän sakat saksanı, Gafi unuttu çiçek ta koparmaa. Götürdü onu içeri, ama mamusu dedi kolversin onu dışarı.

– Nasıl kolvereyim dışarı, ma mamu, açan o sakat, gezämeer, uçamêêr?
– dedi Gafi da, hazırlayıp, ne läázım, baaladı saksanın bacacını.

Bu acılardan saksana prost oldu, Aazı açıktı. Gözleri kapalıydı. O sade innärdi. Gafi koydu onu patın altına, ki birisi, görmeyip, basmasın üstünä. Koydu önünä sucaaz hem imäk.

İki gün saksan durdu patın altında, hiç kıpırdanmadı, ama belliydi, ani o diri. Sora, acıktıynan, acıları biraz geçtiynän, biyaz yannı kuş ilkin yaptı kavaltısını, sora içti su, bakındı.

Üçüncü günü Gafi, kalktıynan, gördü, ani kuş durêr bir bacaan üstündä içersinin ortasında da bakêr dışarı dooru.

Gördüynän Gafiyi, istedi naşeyse sölemää, ama, annayıp, ani o diil dışarda, sustu.

Gafi aldı kuşu elina, çözdü sarılı bacacını da genä yaaladı eşil ilaçlan. Sora genä baaladı.

Taa o günü, avşam üstü, usulcuunnan başladı basmaa kırık ayacının üstünä. Saksan artık hiç durmaazdı erindä, topal-topal gezärdi Gafinin ardına hem kendi saksan dilindä kızçaaza naşeyse annadardı.

Birkaç gündän sora Gafi kolverdi saksanı dışarı, ama o dayma-dayma gelärdi Gafilerin auluna, konardı zerdeli aacın dalına da saatlarlan oradan kızçaaza dünneenin en taazä, en büük yalannarını annadardı. Şkolada da Gafiyi unutmazdı: konup pençerenin setinä, bakardı Gafi uroklarda mı, osa yok mu.



1. Ne yapmaa gitmiş Gafi başçaya? 2. Kimi görmüş çiçeklerin arasın-da? 3. Ne yapmış Gafi o saksannan? 4. Ne görmüş Gafi üçüncü günü? 5. Olmuş mu fayda Gafinin doktorluundan? 6. Nelär annadarmış saksan Gafiyä? 7. Nicä saksan şükür edärmış Gafiyä?

FLAMUR AACI*

Yuliu dikmiş bir flamur fidancı. Flamur büüyärmiş, çünkü Yuliu onu yıslayarmış, koruyarmış. Mart ayın ilk günündä çocuk baalamış fidanın dallarına bir martacık, mêtışorcuk.

– Büün senin günün, – demiş Yuliu flamur fidancına.

Pek sevinmiş flamur buna. Sevinmeliktän çaarmış musaafirlää hepsini kuşları. Sabaalen ilkin uyanmış fidancı. Çocuk annayamazmış, naşey

şıpırdaşer flamurun yapracıkları. Flamur sa alatlayarmış büümää. İyün ayında, Yuliun duuma günündä, fidancık hazırlamış çocucaa bir baaşış: çiçek açmış.

Sokaktan geçän, küü içindä gezän insannar daadarmışlar evlerä flamurun bürcü kokusunu. Da Yuliun duuma günü bütün küüyä yortu olmuş.

Spiridon Vangeli



1. Nesoy fidancık dikmiş Yuliu? 2. Bakarmış mı Yuliu flamuru?
3. Neçin Yuliun duuma günü bütün küüyä yortu olmuş? 4. Siz da seversiniz mi eşillikleri? Koruyêrsınız mı onnarı?

BİYAZ HORU*

Güz artık kışa bakardı.

Göktä dönüşärdı bir sürü garga. Onnar baarışardılar hem ölä ses kaldırmıştılar, ani uyandırmışlar bulutları, angıları kendi yuvalarında uyuklayarmışlar. Bulutlar, uykudan sora gözlerini uup, başlamışlar süsüşmää biri-birinnän, çekişmää. Başlamışlar uçuşmaa göktä bulut parçaları.

– Kızkardaşlarım, – demiş bir kart bulut, – neçin biz herkerä çekişeriz? Kär gargalar da bizä gülecekler. Güz artık bitki günnerini yaşêêr. Lääzım onu geçirmää, nicä lääzım.

Vazgeçmişler bulutlar süsüşmää, da biyaz buludun içindän başlamış silkinmää kaarcaazlar, kaar yıldızçıkları, angıları – sansın horu oynayarmışlar.

Radu görmüş kaar yıldızçıklarını, çıkmış aul içinä, yalpacık elini sallamış.

Hem baarmış Knopaya, angısı uzatmış kafasını bordeydän:

– Tä onnar! Uçêrlar biyaz şoparlar! Bulmuşlar artık yolu bizim küüyä!

Spiridon Vangeli



1. Nasıl annamaa: "Güz kışa bakardı"? 2. Neçin bulutlar başlamışlar "süsüşmää", "biri-birinnän çekişmää"? 3. Nezaman bulutlar vazgeçmişler kavgalaşmaa? Neçin? 4. Neredän peydalanmış kaar yıldızçıkları? 5. Neçin annatmanın adı "Biyaz horu"?

Manualul acesta este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova

Școala				
Manualul nr.				
Anul de folosire	Numele de familie și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

- Dirigințele controlează dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia folosind termenii: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.*